

**AYDIN ARKEOLOJİ MÜZESİ'NDEKİ
BİR GRUP ROMA İMPARATORLUK
DÖNEMİ SİKKESİ**

Mehmet Kayhan MURAT

**Yüksek Lisans Tezi
Arkeoloji Anabilim Dalı
Prof. Dr. Nurettin ÖZTÜRK
2018
Her Hakkı Saklıdır**

T.C
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ARKEOLOJİ ANABİLİM DALI

Mehmet Kayhan MURAT

AYDIN ARKEOLOJİ MÜZESİ'NDEKİ BİR GRUP ROMA
İMPARATORLUK DÖNEMİ SİKKESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ YÖNETİCİSİ
Prof. Dr. Nurettin ÖZTÜRK

ERZURUM-2018

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TEZ BEYAN FORMU

SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

BİLDİRİM

Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlamış olduğum **"AYDIN ARKEOLOJİ MÜZESİ'NDEKİ BİR GRUP ROMA İMPARATORLUK DÖNEMİ SİKKESİ"** adlı tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kağıt ve elektronik kopyalarının Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

☐ Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

☐ Tezim/Raporum sadece Atatürk Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.

☒ Tezimin/Raporumun 3 (Üç) yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

03/05/2018

Mehmet Kayhan MURAT

**T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

TEZ KABUL TUTANAĞI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Prof. Dr. Nurettin ÖZTÜRK danışmanlığında, Mehmet Kayhan MURAT tarafından hazırlanan bu çalışma 03 / 05 / 2018 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından. Arkeoloji Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan :Prof. Dr. Nurettin ÖZTÜRK

İmza:

Jüri Üyesi :Doç.Dr. Ali Yalçın TAVUKÇU

İmza:

Jüri Üyesi :Dr. Öğr. Üyesi Aydın ERÖN

İmza:

Yukarıdaki imzalar adı geçen öğretim üyelerine aittir. / /

Prof. Dr. Mehmet TÖRENEK

Enstitü Müdürü

F-85/01/21.10.2016

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	V
ABSTRACT	VI
KISALTMALAR DİZİNİ	VII
GRAFİKLER DİZİNİ	VIII
TABLolar DİZİNİ	IX
ÖNSÖZ.....	X
GİRİŞ	1
I. AMAÇ, KAPSAM VE YÖNTEM.....	1
II. ARAŞTIRMALAR	2

BİRİNCİ BÖLÜM

ANTİK DÖNEMDE SİKKE

1.1. SİKKENİN İCADI VE GELİŞİMİ	5
1.2. ROMA CUMHURİYET VE İMPARATORLUK DÖNEMİNDE SİKKENİN GELİŞİMİ.....	7

İKİNCİ BÖLÜM

AYDIN ARKEOLOJİ MÜZESİ'NDEKİ ROMA İMPARATORLUK DÖNEMİ SİKKELERİ

2.1. AYDIN ARKEOLOJİ MÜZESİ'NDEKİ ROMA İMPARATORLUK DÖNEMİ SİKKELERİNİN AİT OLDUĞU İMPARATORLAR.....	12
2.1.1. Domitianus (MS 81–96).....	12
2.1.2. Traianus (MS 98–117).....	12
2.1.3. Hadrianus (MS 117–138)	13
2.1.4. Antoninus Pius (MS 138–161).....	13
2.1.5. Marcus Aurelius (MS 161–180).....	14
2.1.6. Commodus (MS 180–192)	14
2.1.7. Septimius Severus (MS 193–211).....	14
2.1.8. Julia Domna.....	15
2.1.9. Caracalla (MS 198–217).....	15
2.1.10. Severus Alexander (MS 222–235)	16
2.1.11. III. Gordianus (MS 238–244).....	16

2.1.12. I. Philippus (MS 244–249)	16
2.1.13. II. Philippus (MS 247–249)	17
2.1.14. Traianus Decius (MS 249–251)	17
2.1.15. Herennius Etruscus (MS 251)	17
2.1.16. Trebonianus Gallus (MS 251–253)	18
2.1.17. Volusianus (MS 251–253)	18
2.1.18. I. Valerianus (MS 253–260)	18
2.1.19. Gallienus (MS 253–268)	19
2.1.20. II. Claudius (Gothicus MS 268–270)	19
2.1.21. Aurelianus (MS 270–275)	19
2.1.22. Probus (MS 276–282)	20
2.1.23. Carinus (MS 283–285)	20
2.1.24. Diocletianus (MS 284–305)	20
2.1.25. Maximianus Hercules (MS 286–305, 307–308, 310)	21
2.1.26. I. Constantius (MS 305–306)	21
2.1.27. I. Constantinus (Büyük Constantinus MS 307–337)	21
2.1.29. Delmatius (MS 335–337)	22
2.1.30. II. Constantinus (MS 337–340)	23
2.1.31. Valens (MS 364–378)	23
2.1.32. II. Valentinianus (MS 375–392)	23
2.1.33. I. Theodosius (MS 379–395)	24
2.1.34. Arcadius (MS 383–408)	24
2.1.35. Honorius (MS 393–423)	24

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AYDIN ARKEOLOJİ MÜZESİ'NDEKİ ROMA İMPARATORLUK DÖNEMİ SİKKELERİNİN TİPLERİ

3.1. AYDIN ARKEOLOJİ MÜZESİ'NDEKİ ROMA İMPARATORLUK DÖNEMİ SİKKELERİNİN ÖN YÜZ TİPLERİ	25
3.1.1. Diademli Baş	26
3.1.2. Diademli Büst	26
3.1.3. Yalın Başlı Büst	26
3.1.4. Miğferli Büst	27

3.1.5. Defne Çelenkli Baş.....	27
3.1.6. Defne Çelenkli Büst	27
3.1.7. Işın Taçlı Büst	27
3.1.8. Saçı Toplu Kadın Büstü.....	28
3.2. AYDIN ARKEOLOJİ MÜZESİ'NDEKİ ROMA İMPARATORLUK	
DÖNEMİ SİKKELERİNİN ARKA YÜZ TİPLERİ	28
3.2.1. Tanrılar ve Tanrıçalar	28
3.2.1.1. Apollo	28
3.2.1.2. Diana.....	29
3.2.1.3. Fortuna	29
3.2.1.4. Jupiter	29
3.2.1.5. Mars	29
3.2.1.6. Minerva.....	30
3.2.1.7. Roma.....	30
3.2.1.8. Sol	30
3.2.1.9. Victoria	30
3.2.2. Personifikasyonlar	31
3.2.2.1. Abundantia.....	31
3.2.2.2. Aequitas	31
3.2.2.3. Aeternitas	31
3.2.2.4. Annona.....	32
3.2.2.5. Clementia	32
3.2.2.6. Felicitas.....	32
3.2.2.7. Fides.....	32
3.2.2.8. Genius	32
3.2.2.9. Laetitia	33
3.2.2.10. Libertas	33
3.2.2.11. Pax	33
3.2.2.12. Pietas.....	33
3.2.2.13. Spes.....	33
3.2.2.14. Virtus	34
3.2.3. Mimari Öğeler	34

3.2.3.1. Altar/Sunak	34
3.2.3.2. Karargâh Kapısı/Kale	35

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

AYDIN ARKEOLOJİ MÜZESİ'NDEKİ ROMA İMPARATORLUK DÖNEMİ

SİKKELERİNİN LEJANDLARI

4.1. AYDIN ARKEOLOJİ MÜZESİ'NDEKİ ROMA İMPARATORLUK DÖNEMİ SİKKELERİNİN ÖN YÜZ LEJANDLARI.....	36
4.2. AYDIN ARKEOLOJİ MÜZESİ'NDEKİ ROMA İMPARATORLUK DÖNEMİ SİKKELERİNİN ARKA YÜZ LEJANDLARI.....	38
4.3. AYDIN ARKEOLOJİ MÜZESİ'NDEKİ ROMA İMPARATORLUK DÖNEMİ SİKKELERİNİN DARPHANELERİ VE İŞARETLERİ	40
4.3.1. Antiochia	40
4.3.2. Arelate/Constantina	41
4.3.3. Constantinopolis.....	41
4.3.4. Heraclea.....	41
4.3.5. Kyzikos.....	42
4.3.6. Nikomedia	42
4.3.7. Siscia	43
4.3.8. Thessalonika	43
SONUÇ.....	44
KAYNAKÇA	48
KATALOG	54
DİZİN	93
EKLER.....	98
EK 1. GRAFİKLER	98
EK 2.TABLolar	99
EK 3. FOTOĞRAFLAR.....	104
ÖZGEÇMİŞ.....	116

ÖZET**YÜKSEK LİSANS TEZİ****AYDIN ARKEOLOJİ MÜZESİ'NDEKİ BİR GRUP ROMA İMPARATORLUK
DÖNEMİ SİKKESİ****Mehmet Kayhan MURAT****Tez Danışmanı: Prof. Dr. Nurettin ÖZTÜRK****2018, 116 Sayfa****Jüri: Prof. Dr. Nurettin ÖZTÜRK****Doç. Dr. Ali Yalçın TAVUKCU****Dr. Öğr. Üyesi Aydın ERÖN**

Bu çalışmada Antik dönemin Karia ve Ionia sınırları dâhilinde yer alan, günümüz Aydın ilinin Arkeoloji Müzesi'nin sikke envanterinde bulunan 117 adet Roma İmparatorluk Dönemi sikkesi ele alınmıştır.

İncelenen sikkelerin 34 İmparator ve 1 İmparatoriçeye ait olduğu anlaşılmıştır. Kronolojik sıralama yapılarak 35 sikke sahibinin yaşamları hakkında bilgiler verilmiştir. Toplamda 117 adet sikkenin en erken tarihli Domitianus (MS 81–96) dönemine, en geç tarihli ise Honorius (MS 393–423) dönemine aittir. Arcadius 11 adet ile katalogda en fazla sikkesi olan imparatorlardır. Julia Domna 1 adet sikke ile katalogda yer alan tek kadındır. Kronolojik olarak imparatorluğun geç dönemlerine doğru katalogda sikke sayısında artış olduğu görülmektedir.

İncelenen sikkelerde 8 farklı ön yüz tipi ve 16 farklı arka yüz tipi kullanılmıştır. Ön yüzde imparatorların portreleri farklı tiplerde yer almaktadır. Işın taçlı büst ve diademli büst en çok kullanılan ön yüz tipleridir. Arka yüzde tanrılar, tanrıçalar, personifikasyonlar, mimari öğeler ve agonistik öğeler bulunmaktadır. Jüpiter ve Victoria en çok kullanılan arka yüz tipleridir.

Sikkelerin ön yüz ve arka yüzlerinde bulunan lejandlar, imparatorluk dönemi sikkelerinin genelinde olduğu gibi Latince ile yazılmışlardır. Ön yüz lejandlarında imparator isimleri ve unvanları bulunmaktadır. Ön yüz lejandları genelde **IMP** ve **DN** unvanları ile başlamaktadır. Arka yüz lejandlarında genelde imparator unvanlarına ve personifikasyonlara yer verilmiştir. Ayrıca bazı sikkelerde darphane sembolleri de Latince harflerle verilmiştir. Bu sembollerden yola çıkılarak en çok sikke basımının Kyzikos darphanesinde yapıldığı görülmektedir.

Sikkeler katalogda kronolojik sıralamaya göre verilmiş, birden fazla sikkesi olan imparatorların sikkeleri tam tarihlerinin tespit edildiği ölçüde sıralanmıştır. Katalog incelendiğinde sikkelerin en detaylı bilgileri olan ön ve arka yüz lejandları ve bunların açıklamaları, sikkenin metali, çapı, gramı, saat yönü, müze envanter numarası, müzeye geliş şekli, referansı ve tespit edildiği kadarıyla birimine ulaşılacaktır.

Sonuç olarak 34 imparator ve 1 imparatoriçeye ait olan 117 adet sikkenin yer aldığı çalışmada Roma İmparatorluk Dönemi sikkeleri hakkında detaylı bilgi sahibi olunmuştur. Bu çalışma aynı zamanda Aydın ilinin yer aldığı bölgenin arkeolojik bakımdan önemini bir kez daha kanıtlamıştır.

Anahtar Kelimeler: Aydın Müzesi, Roma, Sikke, İmparator.

ABSTRACT**MASTER THESIS****A GRUP THE ROMAN EMPIRE COINS IN AYDIN MUSEUM OF ARCHEOLOGY****Mehmet Kayhan MURAT****Advisor: Prof. Dr. Nurettin ÖZTÜRK****2018, 116 Pages****Jury: Prof. Dr. Nurettin ÖZTÜRK****Assoc. Dr. Ali Yalçın TAVUKCU****Assist. Prof. Dr. Aydın ERÖN**

In this study, 117 coins from Roman Empire were discussed which are found at the coin inventory in Aydın Museum of Archeology located within the borders of Caria and Ionia of the Ancient period.

It was discovered that these coins belong to 34 Emperors and 1 Empress. The chronological order of these 35 coins give us information about the owners. Among the total 117 coins, the coin with the earliest date belongs to Domitianus period (AD 81–96) while the coin with the latest date belongs to Honorius period (AD 393–423). 1st Philippus and Arcadius are the emperors that have the maximum amount in the catalog with 11 coins. Julia Domna is the only woman in the catalog with 1 coin. When we look to the late periods of the empire, we can see that the amount of the coins are increasing chronologically.

The examined coins have 8 and 16 different types of front and rear faces respectively. There are different types of emperor portraits on the front face. Circle and royal crowned effigies are the most preferred front face types. There are imprints of gods and goddesses, personifications, architectural and agonistic items on the rear face of the coins. Jupiter and Victoria are the most preferred rear face types.

The legends on the front and rear faces of these coins were written on Latin language as usual for all coins of imperial period. There are names and titles of the emperors on front face legends which usually start with IMP and DN titles. Rear face legends contain emperor titles and personifications generally. Also Latin letters were used on some coins as mint symbol. In consideration of these symbols, we can see that the most of these coins were produced in Kyzikos mint.

The coins in the catalog are in chronological order, and the coins of the emperors that have more than one coin were organized according to the exact date of determination. When you view the catalog, you can access to front and rear face legends and the explanations of them as the most detailed information as well as the metal used in these coins, their diameter, weight, clockwise of these coins, museum inventory numbers, transportation method, reference and unit numbers as determined.

We had detailed information about the coins used in Roman Empire as a result of this study on 117 coins belonged to 34 emperors and 1 empress. This study also proved the archeological significance of the region which contains Aydın province once more.

Keywords: Aydın Museum, Rome, Coin, Emperor.

KISALTMALAR DİZİNİ

AE.	: Bronz
Ant.	: Antoninianus
AR.	: Gümüş
Ay.	: Arka Yüz
Bkz.	: Bakınız
BMC.	: British Museum Catalogues
Çev.	: Çeviren
Den.	: Denarius
Dp.	: Dupindius
Env.	: Envanter
Gr.	: Gram
Kat. No.	: Katalog Numarası
Ky.	: Saat Yönü
Mm.	: Milimetre
LRBC.	: Late Roman Bronze Coinage
Öy.	: Ön Yüz
Ref.	: Referans
RIC.	: Roman Imperial Coinage
RPC.	: Roman Provincial Coinage
S.	: Sayfa
Sest.	: Sestertius
SNG.	: Sylloge Nummorum Graecorum
Vb.	: Ve Benzeri
Yy.	: Yüzyıl

GRAFİKLER DİZİNİ

Grafik 1. Darphanesi Belli Olan Sikkelerin Darphane Dağılımları	98
--	----

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1. As Biriminin Ön Yüz, Arka Yüz ve Değer İşaretleri.....	99
Tablo 2. İmparatorluk Dönemi Sikkelerinde Yer Alan Unvanlar ve Açıklamaları	99
Tablo 3. Roma İmparatorluk Dönemi Darphane Sembolleri ve Darphaneleri.....	100
Tablo 4. Katalogda Yer Alan Sikkelerin İmparatorlara Göre Dağılımı ve Katalog Numaraları.....	101
Tablo 5. Katalogda Yer Alan Sikkelerin Metal, Çap ve Ağırlıkları.....	102

ÖNSÖZ

Arkeolojik bulgular arasında Antik Dönem hakkındaki en kesin ve en doğru bilgileri aldığımız objelerin başında sikkeler gelmektedir. Sikkeler darp edildikleri dönemin ekonomik durumu, sosyal yaşamı, mimari yapıları ve kültürel yapısı üzerine önemli bilgileri yansıtmaktadır.

Bu çalışmada Aydın Arkeoloji Müzesi envanterinde yer alan bir grup Roma İmparatorluk Dönemi sikkesi incelenmiştir. Eserlerin tek tek tanımlamaları yapılarak bütün ayrıntıları verilmiştir.

Arkeoloji ve hayata dair birçok şey borçlu olduğum ve bu tezin hazırlanmasında en büyük emeği olan değerli hocam Sayın Prof. Dr. Nurettin Öztürk'e en kalbi duygularıyla teşekkürü bir borç bilirim. Tezimin değerlendirilmesinde desteklerini esirgemeyen ve olumlu eleştirileri ile yönlendiren değerli hocam Doç. Dr. Ali Yalçın Tavukçu'ya ve birlikçe çalıştığımız dönemlerde de çok şey öğrendiğim Adnan Menderes Üniversitesi'nden değerli hocam Dr. Öğr. Üyesi Aydın Erön'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Akademik yolculuğumun başındayken şahsımda büyük emekleri olan Prof. Dr. Mehmet Karaosmanoğlu, Prof. Dr. Mehmet Işıklı, Doç. Dr. Nurettin Koçhan, Doç. Dr. Korkmaz Meral, Dr. Öğr. Üyesi Zerrin Aydın Tavukçu'ya sonsuz şükran borçluyum. Bu tezin hazırlanmasında her zaman yardımıyla yanımda olan değerli arkadaşım Arş. Gör. Mesut Ceylan ve hiçbir zaman yardımını esirgemeyen değerli ablam Arş. Gör. Berna Kavaz Kındıgılı'ya ayrıca teşekkür ederim.

Akademik dünyaya ve hayata dair birçok şey borçlu olduğum Kafkas Üniversitesi Sanat Tarihi Bölüm Başkanı değerli abim Dr. Öğr. Üyesi Muhammet Arslan'a sonsuz teşekkür ederim. Kafkas Üniversitesi Arkeoloji Bölümü'nden çalışma hocalarım Dr. Öğr. Üyesi S. Sezin Sezer, Dr. Öğr. Üyesi Ertan Küçükefe'ye teşekkür ederim. İngilizce çevirilerinde desteğini ve yardımını hiçbir zaman esirgemeyen değerli ablam Öğr. Gör. Ülfet Arslan'a çok teşekkürü bir borç bilirim.

Adnan Menderes Üniversitesi Arkeoloji Bölümü'nden Doç. Dr. Murat Çekilmez'e yardımlarından dolayı müteşekkirim. Çalışma iznini veren Aydın Arkeoloji Müzesi

Müdürü Arkeolog Sayın Yılmaz Akkan ve özverili yardımlarından dolayı sonsuz teşekkürü hak eden Arkeolog Handan Özkan'a şükran borçluyum.

Çalışma esnasında desteklerini esirgemeyen arkadaşlarım Arkeolog Gencay Güloğlu, Arkeolog İsmail Özcihan, Arkeolog Müzeyyen Yılmaz, Antropolog Büşra Takunyacıoğlu ve Restoratör Meliz Alınmış'a sonsuz şükranlarımı sunarım. Fotoğrafların temizlik ve photoshop işlemlerini yapan Arkeolog Osman Aydın ve Arkeolog Oğuzhan Yıldız'a ayrıca teşekkür ederim. Burada adını yazamadığım özellikle Zeytinliada, Myra-Andriake ve Tralleis kazılarında beraber çalıştığımız tüm dostlarıma teşekkür ederim.

Hayatın her anında yanımda olan ve desteğini hiçbir zaman sakınmayan çok değerli Aileme sonsuz şükranlarımı sunuyorum. Hayatımın her döneminde yanımda olup desteğini ve yardımını esirgemeyen nişanlım Hatice Dağan'a sonsuz teşekkür ederim.

Erzurum 2018

Mehmet Kayhan MURAT

GİRİŞ

Arkeolojik buluntular içerisinde şüphesiz en doğru bilgiyi veren nesneler arasında sikkeler gelmektedir. Sikkelerden elde ettiğimiz en net bilgi olan tarihlendirme dışında, sikkeler darp edildiği dönemin siyasi, askeri, sosyal, kültürel ve dini yapısı hakkında birçok bilgi vermektedir. Bundan dolayı Antik Dönem hakkında yapılan çalışmaların birçoğu sikkelerden faydalanmaktadır.

Sikkelerin üzerinde her ne kadar birçok farklı betim yer alsa da, sikkeler sanatsal açıdan çok ileri bir seviyede değildirler. Bunun nedeni, sikkelerin sanattan çok günlük bir ihtiyaç aracı olmasıdır. Çok sayıda ve seri bir şekilde darp edilmeleri de bu sanatsal yönün gelişmesini engelleyen başka bir unsurdur.

Anadolu'nun farklı bölgelerinde yer alan darphanelerde çok sayıda sikke basılmıştır. Çevresindeki arkeolojik yerleşmelerin fazla olması dolayısıyla, içerisinde birçok objeyi bulunduran Aydın Arkeoloji Müzesi'nde farklı yerlerden gelme sikkelerde bulunmaktadır. Bu sikkelerden Roma İmparatorluk Dönemi'ne denk gelen bir grup sikke bu çalışmada ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir.

I. AMAÇ, KAPSAM VE YÖNTEM

İçerisinde tarih boyunca birçok medeniyeti barındıran Anadolu, arkeolojik veri bakımından dünyanın en zengin bölgeleri arasında yer almaktadır. Sikkeler bu veriler arasında önemli bir yeri tutmaktadır. Bulunduğu bölgenin tarihsel kimliği ile birçok medeniyetin yaşadığı konumda bulunan Aydın Arkeoloji Müzesi önemli sayıda arkeolojik eseri bünyesinde bulundurmaktadır.

Ülkemizdeki nümismatik çalışmaları son yıllarda önemli bir artış göstermektedir. Ancak bu çalışmaların sayısı nümismatiğin ülkemizde önemli bir yer edinmesi için yeterli değildir. Ayrıca müzelerimizde yer alan sikkeler sayısı ile çalışma sayısı karşılaştırıldığında yeterli olmadığı göze çarpmaktadır.

Bu çalışmanın konusunu Aydın Arkeoloji Müzesi envanterine kayıtlı bir grup Roma İmparatorluk dönemi sikkesinin incelenmesi oluşturmaktadır. 119 adet Roma İmparatorluk Dönemi sikkesi ayrıntılı olarak değerlendirilmiştir. Farklı yollarla müzeye gelen sikkeler içerisinde seçilen 119 adet sikke 2006–2007 yıllarında satın alma

yoluyla müze envanterine giren eserlerdir. Müzeye farklı yollarla gelmiş ve çalışılmaya uygun pek çok daha sikke bulunmaktadır.

Yüksek lisans tez konusu olarak Aydın Arkeoloji Müzesi'ndeki sikkelerin belirlenmesinden sonra müze ile yazışmalar yapılmış ve gerekli izinler alınmıştır. Müzede dört günlük bir çalışma yapılmıştır. Müze envanterinde yer alan sikkeler incelenmiş ve çalışma konusu içerisinde bulunan sikkeleri ayırma işlemi yapılmıştır. Ayırma işleminin ardından eserlerin fotoğrafları çekilmiş, ölçüleri ve ağırlıkları alınarak not edilmiştir. Müzedeki çalışmanın ardından sikkeler detaylı bir biçimde incelenmiştir. İncelemenin ardından sikkelerin ön ve arka yüzleri detaylı olarak saptanmış ve ön yüz ile arka yüzde yer alan bütün bilgiler verilmiştir. Eserler hakkındaki genel bilgiler verildikten sonra katalog kısmına geçilmiş, her bir eserin tanımı ayrıntılı olarak katalogda yer almıştır. Grafikler ve tablolar kısmında eserler hakkındaki sayısal oranlamalar ve çeşitli bilgilerin yer aldığı tablolara yer verilmiştir. Fotoğraflar üzerinde düzeltmeler yapılmış, fotoğrafların açıları düzeltilmiş ve arka fonları temizlenmiştir.

II. ARAŞTIRMALAR

Anadolu'nun önemli müzeleri arasında yer alan Aydın Arkeoloji Müzesi¹ birçok medeniyetin eserlerini bünyesinde barındırmaktadır. Müzeye çeşitli yollarla gelen birçok sikke bulunmakta ve bu sikkeler üzerine devam eden çalışmalar² yer almaktadır.

Detaylı ve kesin bilgi vermesinden dolayı arkeolojide önemli bir yeri olan nümismatik çalışmalarının başlangıcı çok eskilere gitmektedir. Bilimsel olarak nümismatik çalışmalarının temeli 1700'lü yıllara dayanmaktadır. J. Pellerin tarafından yayınlanan yaklaşık 35.000 sikkenin yer aldığı Kraliyet sikke koleksiyonu tasnifi yapılan ilk bilimsel yayın olarak kabul edilmektedir³. Modern nümismatiğin başyapıtı olarak Joseph Hilar Eckhel'in *Doctrina Numorum Veterum* adlı 1792–1798 yıllarında

¹ Aydın Arkeoloji Müzesinin yapımına 2000 yılında başlanmış ancak çeşitli sebeplerden dolayı müzenin bitirilmesi ve açılması 2012 yılında olmuştur. Bodrum dâhil olmak üzere 3 kattan oluşan müze modern müzeciliğin imkânlarını sunmaktadır. Sergi salonları, engelli asansörleri, eserlerin taşınacağı yük asansörleri, bilgilendirme odaları buna örnektir. İçerisinde bulundurduğu birçok arkeolojik eserle Anadolu'nun önemli müzeleri arasında gelmektedir. Bkz. <http://www.aydinkulturturizm.gov.tr>.

² Mesut Ceylan, *Aydın Germencik Kızılcapınar Definesi*, (Devam eden doktora tezi), Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 2015-.

³ Cecile Morrisson, *Antik Sikkeler Bilimi Nümismatik Genel Bir Bakış*, (Çev. Zeynep Çizmeli Ögün), Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 2002, 22.

yayınlanan 8 ciltlik eseridir⁴. Roma Dönemi sikkeleri hakkındaki başyapıtlar arasında *Historia Numorum*⁵ ve *Traite Des Monnaies Grecques Et Romaines*⁶ gelmektedir. Fotoğraf teknolojisinin kullanılmasıyla birlikte yapılan önemli yayınların başında H. Cohen'in çalışmaları⁷ gelmektedir.

Dünyada bu çalışmalar yapıldığı dönemlerde Anadolu topraklarında Osman Hamdi Bey ve Halil Edhem Bey öncülüğünde sikkeler toplanıp kayıt altına alınmaya başlanmıştır⁸. Bu çalışmalarla birlikte *Takvimi Meskukatı Osmaniye*⁹, *Takvimi Meskukatı Selçukiye*¹⁰, *Usulu Meskukatı Osmaniye ve Ecnebiye*¹¹ ve *Meskukatı Osmaniye*¹² adında ülkemiz nümizmatlarının yayınları yer almıştır.

Yakın tarihte nümismatik alanındaki yayınların sayısında artma görülmektedir. Nümismatik çalışmalarının en önemli kısmını oluşturan yayınların başında müze katalogları ve koleksiyon yayınları gelmektedir¹³. Roma Dönemi şehir ve imparatorluk sikkelerinin tanımlanmasında başyardımcı kaynaklar olarak *BMC*¹⁴, *SNG*¹⁵, *RPC*¹⁶, *RIC*¹⁷ ve *LRBC*¹⁸ gelmektedir. Roma Dönemi sikkelerine ilişkin ana kaynaklardan bir diğeri David R Sear'ın yapmış olduğu çalışmalarıdır¹⁹.

⁴ Oğuz Tekin, *Antik Nümismatik ve Anadolu (Arkaik ve Klasik Çağlar)*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, (3. Basım), İstanbul 2008, 48.

⁵ Barclay V. Head, *Historia Numorum A Manuel Of Greek Numismatics*, (2. Basım), Oxford, London 1911.

⁶ Ernest Babelon, *Traite Des Monnaies Grecques Et Romaines*, Paris 1907.

⁷ Henry Cohen, *Description Historique Monnaies Frappées Sous L'Empire Romain I-VIII*, Akademische Druck-U. Verlagsanstalt, Graz 1955.

⁸ Tekin, *Antik Nümismatik ve Anadolu (Arkaik ve Klasik Çağlar)*, 51.

⁹ İsmail Galib, *Takvimi Meskukatı Osmaniye*, Mihran Matbaası, İstanbul 1889.

¹⁰ Galib, *Takvimi Meskukatı Selçukiye*, Mihran Matbaası, Ankara 1892.

¹¹ Süleyman Sudi, *Usulu Meskukatı Osmaniye ve Ecnebiye*, Enderun Kitabevi, İstanbul 1893.

¹² Halil Edhem, *Meskukatı Osmaniye*, Mahmud Bey Matbaası, İstanbul 1989.

¹³ Ian Carradice, Martin Price, *Hellen Dünyasında Sikke*, (Çev. Oğuz Tekin), Homer Kitabevi, İstanbul 2001, 1.

¹⁴ *British Museum Catalogues*. İngiltere British müzesinde bulunan ve farklı bölgelere ait sikkelerin yer aldığı 29 ciltten oluşan katalogdur. Bkz. Tekin, *Antik Nümismatik ve Anadolu (Arkaik ve Klasik Çağlar)*, 52.

¹⁵ *Sylloge Nummorum Graecorum (=SNG)*, Danimarka, Fransa, Almanya, İngiltere, Yunanistan, İsveç, İtalya ve A.B.D. bulunan koleksiyonları içermektedir. Bkz. Tekin, *Antik Nümismatik ve Anadolu (Arkaik ve Klasik Çağlar)*, 52.

¹⁶ Adrew Burnett-Michel Amandry-Pere Pau Ripollés, *Roman Provincial Coinage. Vol. I: From the Death of Caesar to the Death of Vitellius (44 BC-AD 69)*, British Museum Press-Bibliothèque Nationale, London-Paris 1992; Adrew Burnett-Michel Amandry-Pere Pau Ripollés, *Roman Provincial Coinage II: From the Death of Vitellius to the Death of Domitianus (AD 60-96)*, British Museum Press-Bibliothèque Nationale, London 1999.

¹⁷ Harold Mattingly, Edward A. Sydenham, C.H.V. Sutherland, P.H. Webb, *Roman Imperial Coins* adlı 9 ciltlik Roma İmparatorluk Dönemi sikkeleri için yayınlanmış en geniş kapsamlı kaynaktır. Bkz. Morrison, 24.

Ülkemizde yayınlanan müze katalogları²⁰ nümismatik alanında önemli çalışmalar arasında yer almaktadır. Yapılan çalışmaların bir diğer bölümünü yüksek lisans ve doktora tezleri²¹ oluşturmaktadır.

Yukarıda Nümismatik alanında yapılan bazı önemli çalışmalardan örnekler verilmiştir. Bu alanda yapılan çalışmalar hakkındaki detaylı bilgileri bibliyografya kaynaklarından²² elde edebiliriz.

¹⁸ P. V. Hill-J. P. C. Kent-R. A. G. Carson, *Late Roman Bronze Coinage*, Spink & Son LTD., London 1960. İmparatorluğun geç dönemindeki sikkelerin yer aldığı katalog imparatorluk dönemi sikkeleri için önemli bir kaynak niteliğindedir. Bkz. Oğuz Tekin, *Bibliography of Ancient Numismatics for Anatolia-Antik Anadolu Nümismatik Bibliyografyası*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 1993.

¹⁹ David R. Sear, *Roman Coins and Their Values*, Seaby, (4.Basım), London, 1988; David R. Sear, *Roman Coins and Their Values Vol I*, Spink and Son Ltd., London 2000; David R. Sear, *Roman Coins and Their Values Vol II*, Spink and Son Ltd, London 2002; David R. Sear, *Roman Coins and Their Values Vol III*, Spink and Son Ltd., London 2005.

²⁰ Oğuz Tekin, *Sadberk Hanım Müzesi Antik Sikkeler Kataloğu*, Zero Prodüksiyon Ltd, İstanbul 2003; Oğuz Tekin, *Yapı Kredi Koleksiyonu Grek ve Roma Sikkeleri*, Yapı Kredi Yayınları Ltd. Şit, İstanbul 1994; Melih Arslan, *Museum Of Anatolian Civilizations Roman Coins*, T.C. Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Ankara 1992; Stanley Ireland, *Greek, Roman, and Byzantine Coins in the Museum at Amasya*, RNS Special Publication No. 33, London 2000.

²¹ Bu alanda yapılmış birkaç tez örneği verilmiştir, bu çalışmaların dışında birçok çalışma daha bulunmaktadır. Hacer Motor, *Bursa, Balıkesir ve Bandırma Müzelerindeki Kyzikos Sikkeleri*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Anabilim Dalı, Erzurum 2010; Elif Yavuz, *Kyzikos Hadrian Tapınağı 2010 Yılı Kazılarında Bulunan Define Sikkeleri*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Anabilim Dalı, Erzurum 2014; Mesut Ceylan, *Tokat Müzesi'ndeki Roma İmparatorluk Dönemi Sikkeleri*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 2013; Anıl Taner Yılmaz, *Marmaris Arkeoloji Müzesindeki Roma İmparatorluk Dönemi Sikkeleri*, (Yayımlanmamış Yüksek lisans Tezi), Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir 2006.

²² Tekin, *Bibliography of Ancient Numismatics for Anatolia-Antik Anadolu Nümismatik Bibliyografyası*.

BİRİNCİ BÖLÜM

ANTİK DÖNEMDE SİKKE

1.1. SİKKENİN İCADI VE GELİŞİMİ

Başlangıç olarak insan göçebe hayat yaşamakta, avcılık ve toplayıcılıkla yaşamını sürdürmektedir. İnsan ihtiyacı olan her şeyi doğadan karşılamaktadır. Buna bağlı olarak insanlar arasında herhangi bir ticari yaklaşım ya da değişim görülmemektedir.

İnsanın yerleşik düzene geçmesiyle birlikte üretim başlar. Tarım yapıp hayvan yetiştiren insanlar arasında bağlantı giderek artar ve birbirlerinin ürünlerine ihtiyaç duyan insanlar, ilk ticaret olgusunu ortaya çıkarırlar.

Bu ticaret ilk aşamada değiş tokuş sistemi ile gerçekleşir. Ancak bu sistemde her zaman değiştirilmek istenen nesne bulunamamaktadır. İsteddiği eşyayı bulamayan insanoğlu bu ticarete yeni değerler uygulamak zorunda kalır. Köleler, hayvanlar, tarım ürünleri, elbiseler, metal vb. araçlar²³ bu ticaretin en önemli parçaları olmuştur. Takas diye adlandırdığımız bu değişimde malın eşdeğerinin bilinmesi esas olan düşüncedir. Ancak bu ürünlerin sürekli bulunmaması insanları yeni arayışlara itmiştir.

Yeni arayışlarla birlikte artık ticarete madeni araçların daha çok ön plana çıktığı görülmeye başlanır. İlk para sıfatını taşıyan bu nesneler; üçayaklı kazan, balta, yüzük, küpe vb. eşyalardır. Sonraki dönemlerde altın, gümüş, elektron, demir ve bakır madenleri para yerine kullanılır.

Sikkeden önce kullanılan en son para şekli madenden yapılan çubuklardır. Zamanla bu çubuklardan parçalar koparılmış, üzerlerine çeşitli simgeler yapılarak kullanılır. Bu son aşamadan sonra modern sikkeler darp edilmeye başlanır.

Nümismatik sözcüğünün kökeni Yunancada sikke olarak kullanılan *nomisma*'dan²⁴ gelmektedir. Eski Yunancada kullanılan bu sözcük kanun anlamına gelen *nomos*²⁵ kelimesinden türemiştir. Bu sözcük sikkenin bütün çeşitleri ve birimleri ile ilgilenmektedir. Sikke; belirli bir ölçü sistemine dayanan, üzerinde onu basan

²³ Carradice-Price, 14.

²⁴ Stefan Karwiese, *Antik Nümizmatiğe Giriş*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 2004, 12.

²⁵ Morrisson, 7.

devletin ya da kentin sembollerinin ve yazıların yer aldığı çeşitli metallere basılan bir ödeme aracıdır. Sikkeler aynı zamanda bir uygarlığın, devletin ya da kentin coğrafyasını, halkını ve ticaretini temsil eden bir belge niteliğindedir. Bunun yanı sıra darp edildiği uygarlığın, imparatorun vb. kişilerin propaganda aracı olarak da kullanılmaktadır.

İlk sikkelerin Batı Anadolu'nun önemli yerleşmelerinden Lydia Uygarlığı tarafından MÖ 7. yy.'da basıldığı²⁶ kabul edilmektedir. Ön yüzünde aslan başı figürü yer alan²⁷ bu sikkeler, altın ve gümüş karışımı olan elektrondan darp edilir. Bu elektron sikkelerin arka yüzlerinde sayıları değişiklik gösterebilen çukurlar yer almaktadır. MÖ 10. yy'ın sonlarında Batı Anadolu'ya göç eden İonlar tarafından kurulan kent devletleri²⁸ sikkelerin yaygınlaşmasında en önemli rolü oynarlar. Bu kent devletlerinden olan Ephesos'taki Artemision'da yapılan kazılarda ele geçirilen elektron sikkeler²⁹ tarihlendirme açısından önemli bilgiler vermektedir. Sikkelerin bulunduğu tabaka MÖ 560 tarihini göstermektedir³⁰. Bu tarihe ulaşılmasının nedeni Lydia Kralı Kroisos'un tapınağın inşasına yaptığı maddi yardımlardır. Artemision'da bulunan bu sikkeler belli bir ağırlık ölçüsüne göre yapılmış, kimilerinin üzerlerinde herhangi bir işaret ve betim bulunmazken kimilerinde damga çukurlar (incuslar)³¹ ve betimler yer almaktadır. Kent armasının sikkelerin ön yüzünde yer aldığı Arkaik dönemde, arka yüzde incuslar yer almaktadır³². Arkaik dönemde görülen bir başka yenilik gümüş sikke basımıdır³³.

Klasik dönemle birlikte Yunan dünyasında sikke basımının oldukça yaygın olduğunu görmekteyiz. Yunan dünyasına paralel olarak Anadolu kentlerinde de sikke basımı hızla gelişir. Bu dönem sikkelerinde sikke üzerinde darp işlemini gerçekleştiren kentin arması yer almıştır³⁴. MÖ 431–404 yıllarındaki Peleponnesos savaşlarından

²⁶ Carradice- Price, 22.

²⁷ Christopher J. Howgego, *Sikkelerin Işığında Eskiçağ Tarihi*, (1995), (Çev. Oğuz Tekin), Homer Kitabevi, İstanbul 1998, 3.

²⁸ Tekin, *Yapı Kredi Koleksiyonu Grek ve Roma Sikkeleri*, 22.

²⁹ Barclay V. Head, "The Coins" (Ed. D. G. Hogart), *British Museum. Excavations at Ephesus. The Archaic Artemisia* (Capter V), London 1908, 74-93.

³⁰ Howgego, 2.

³¹ Çukur anlamına gelen Incus ilk sikkelerin arka yüzlerinde görülür. Ön yüzde normal kabartma arka yüzünün ise çukur olduğu sikkeler zamanla bir tip halini alan incus sikke tekniği olarak adlandırılmıştır. Bkz. Ahmet Semih Tulay, *Genel Nümizmatik Sözlüğü*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 2001, 102.

³² Karwiese, 23

³³ Carradice- Price, 26.

³⁴ Karwiese, 41

sonra Küçük Asya'daki sikkelerde birlik basımı dikkat çekmektedir³⁵. Bu birlik sikkelerinin öz yüzlerinde yılanları boğan Herakles ve SYN³⁶ yazısı arka yüzlerinde ise kent sembolleri bulunmaktadır.

İskender ile birlikte sanatta görülen Hellenistik etki sikkeleri de etkiler. İskender'in bastırdığı sikkeler altın, gümüş ve bronz metalinden darp edilmiş, daha önceki sikkelerin ön yüzünde yer alan Herakles başı yavaş yavaş İskender başına dönüşerek arka yüzlerinde tanrı ve tanrıçalar yer alır³⁷. İskender'le birlikte ortaya çıkan bir diğer yenilik portrelerin sikkelerin ön yüzlerinde yer almasıdır³⁸.

1.2. ROMA CUMHURİYET VE İMPARATORLUK DÖNEMİNDE SIKKENİN GELİŞİMİ

Kuruluşu hakkında çeşitli efsaneler olan Roma şehri MÖ 753 yılında kurulur. Gerçek anlamda sikke basımından önce Roma'da para yerine çeşitli madenlerden oluşan ağırlıklar kullanılıyordu³⁹. Bu madenlerden yapılmış olan külçe ağırlıklarına Aes Rude⁴⁰ ve Aes Signatum⁴¹ denmekteydi. MÖ 5. yy'dan itibaren quadriga betimli sikkeler basılmaya başlanmış ve bu sikkelere Quadrigatus⁴² adı verilir. Ancak Roma'nın gerçek sikkeleri MÖ 3.yy'ın başlarında basılmaya başlanır⁴³. Bunun aksine Yunan dünyasında sikkelerin MÖ 6. yy da basıldığını bilmekteyiz. MÖ 3.yy'ın ortalarına doğru Aes Grave⁴⁴ denen sikkeler basılmaya başlanır⁴⁵. Bu sistemde basılan sikkelerin birimi "as" olup değerleri tablolar kısmında gösterilmiştir⁴⁶. Romanın en önemli gümüş

³⁵ Sabahat Atlan, *Grek Sikkeleri*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 1993, 32

³⁶ Atika-Delos Birliği kentleri tarafından basılan sikkelerin ön yüzünde yer alan ve sikkenin birlik kentleri tarafından darp edildiğini göstermektedir. Bkz. Atlan, 32.

³⁷ Otto Mørholm, *Erken Hellenistik Çağ Sikkeleri*, (1991), (Çev. Oğuz Tekin), Homer Kitabevi, İstanbul 2000, 46

³⁸ Mørholm, 29.

³⁹ Karwiese, 68.

⁴⁰ Aes rude: MÖ 10. yy. ile MÖ 3. yy. arasında kullanılan, külçe şeklindeki ham bakır para. Bkz. Tulay s. 12.

⁴¹ Ön yüzlerinde şimşek demeti arka yüzlerinde ise fil, boğa, domuz ve pegasos gibi hayvanlar bulunan ve sikke yerine kullanılan bakır çubuklardır. Bkz. Tulay, 12

⁴² MÖ 235 de basılmaya başlanan Quadrigalı gümüş sikkelerdir. Arka yüzlerinde quadriga içinde Jupiter yer almaktadır. Drahmi ve Didrahmi şeklinde basılmışlardır. Bkz. Tulay, 171.

⁴³ Tekin, *Yapı Kredi Koleksiyonu Grek ve Roma Sikkeleri*, 29.

⁴⁴ MÖ 289 yılından itibaren dökme olarak elde edilen bakır paralardır. Ağır para adı da verilmektedir. MÖ. 2. yy'ın sonundan itibaren ise basma tekniği ile üretilmiştir. Bkz. Tulay, 11.

⁴⁵ Sabahat Atlan, *1947–1967 Yılları Side Kazıları Sırasında Elde Edilen Sikkeler*, TTK Basımevi, Ankara 1976, 2, 3

⁴⁶ Tekin, *Yapı Kredi Koleksiyonu Grek ve Roma Sikkeleri*, 29.

sikkesi Denarius⁴⁷ MÖ 3. yy'ın sonlarında darp edilir⁴⁸. Denarius MS 215 yılında Antonianus⁴⁹ basılana kadar Roma'nın en önemli sikkesi olur. Denariusların üzerlerinde Tanrıça Roma Başının yanı sıra Dioskur Kardeşler ve sikke basımından sorumlu olan magistratlarla ilgili betimler yer alır. Bu dönemin bir başka sikkesi ön yüzünde Jupiter başı ve arka yüzünde çelenk tutan Victoria'dan dolayı Victoriatus olarak adlandırılan sikkedir⁵⁰.

Caius Julius Caesar döneminde darp edilmeye başlanan Aureius, Roma'nın altın sikkesidir. Cumhuriyet dönemi boyunca sikkeler üzerinde portresi betimlenen tek kişi Caesardır⁵¹. MÖ 82–23 yılları arasında Roma'da bronz sikke basımı olmamıştır⁵².

Octavianus'un, Actium deniz savaşında Antonius'u MÖ 31'de yenmesiyle Roma'da iç savaşlar dönemi sona erer⁵³. MÖ 27'de Roma Senatosu Octavianus'a Augustus unvanını vermesiyle birlikte tüm yetkileri kendisinde toplayan Octavianus, Princibatus⁵⁴ adı verilen yeni yönetim biçimini oluşturur⁵⁵. Roma İmparatorluğu olarak adlandırılan bu yönetim biçiminde darp edilen sikkelerin ön yüzlerinde imparatorun ya da aile üyelerinin portreleri yer almaktadır. Bazı sikkelerin ön yüzlerinde birden fazla portre görülebilmektedir ve bu durum tahtın iki sahibinin olduğunu göstermektedir. Portrelerin kenarlarında çeşitli unvanların kullanıldığı lejand dediğimiz yazılar bulunur (Bkz. tablo 2). Tabloda gösterilen unvanlardan biride COS'tur ve bu unvanın yanında Roma rakamları yer alır. Roma rakamlarından yola çıkılarak sikkenin tarihlemesinin

⁴⁷ Romanın en uzun süre kullanılan başlıca sikkelerindendir. MÖ 187 yılında tedavüle giren denarius gümüş madeninden üretilmektedir. Gümüş miktarı ve ağırlığı zaman içerisinde azalmıştır. Denarius MS. 215 yılına kadar Romanın en önemli sikkesi olmuştur. Bkz. Tulay, 65; Tekin, *Yapı Kredi Koleksiyonu Grek ve Roma Sikkeleri* s. 29.

⁴⁸ Tekin, *Yapı Kredi Koleksiyonu Grek ve Roma Sikkeleri*, 29.

⁴⁹ Caracalla döneminde basılan ve 2 denarius değerindeki gümüş sikkedir. İmparatorun gerçek adından dolayı Antoninianus ismi verilmiştir. Gümüş oranı zaman içerisinde azalmıştır. Sikkelerin üzerinde imparatorlar ıslık taçlı imparatoriçeler ise Omuzlardan çıkan hilal ile betimlenmiştir. Ayrıca XX ve XXI gibi değer işaretleri yer almaktadır. Diocletianus zamanına kadar kullanılmış olup bu dönemde yerini Follislere bırakmıştır. Bkz. Tulay, 24; Tekin, *Yapı Kredi Koleksiyonu Grek ve Roma Sikkeleri*, 254.

⁵⁰ Karwiese, 71.

⁵¹ Atlan, 22.

⁵² Tekin, *Yapı Kredi Koleksiyonu Grek ve Roma Sikkeleri*, 30.

⁵³ Bülent İplikçioğlu, *Hellen ve Roma Tarihinin Anahatları*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 2015, 90.

⁵⁴ Roma İmparatorluk devrinde Augustus'tan Diocletianus'a kadar olan dönemdir. Bkz. Tulay, 167.

⁵⁵ İplikçioğlu, *Hellen ve Roma Tarihinin Anahatları*, 92.

yapılması mümkündür⁵⁶. Bir diğer unvan olan AVG'de bazen birden fazla G harfinin yer alması iktidarda birden fazla imparator olduğunu göstermektedir⁵⁷.

Geç Roma diye adlandırdığımız dönemde sikkelerin ön yüzlerinde lejand, açıklaması tabloda verilen DN harfleri ile başlar⁵⁸. Sikkelerin arka yüz tiplerinde büyük bir çeşitlilik göze çarpmaktadır. Bu tipler arasında; tanrılar, tanrıçalar, personifikasyonlar, mimari yapılar, hayvanlar ve çeşitli semboller yer alır⁵⁹. Tanrı ve tanrıçalardan Jupiter, Apollo, Diana, Mars, Minerva, Neptünüs ve Mercurius en çok kullanılan arka yüz tipleridir. Abundantia, Aequitas, Clementia, Concordia, Felicitas ve Pax ise en çok kullanılan personifikasyonlardır. Sikkeler üzerinde tanrı, tanrıça ve personifikasyonları, atribüleri ya da arka yüz lejandlarından tanımaktayız⁶⁰. İmparatorluk dönemi sikkelerinin arka yüzlerinde yer alan SC harfleri sikkelerin senato kararı ile basıldığı anlamına gelip Senatus Consultu'nun ilk harfleridir⁶¹.

Ceasar döneminde darp edilmeye başlanan Roma'nın altın sikkesi Aureus imparatorluk döneminde giderek önemini kaybetmiş ve çok nadir olarak basılır.

MÖ 3. yy'ın sonlarında basımına başlanan Romanın en önemli gümüş sikkesi Denariustur. Değer olarak Denarius'un yarısına quinarius, çeyreğine sestertius denmektedir. Denariusta X, Quinariusta V ve Sestertiusda IIS bu sikkelerin değer işaretleri olup ön yüzlerinde Roma başı arka yüzlerinde Dioskur kardeşler yer almaktadır⁶². Denariusların içerdiği gümüş oranında zamanla değişiklikler yaşanır. MS 193–211 yıllarında gümüş oranı %50, MS 253'ten itibaren Bronz olarak basılır⁶³. Denarius, Caracalla dönemine kadar Roma'nın en önemli gümüş sikkesi olarak varlığını sürdürür.

İmparatorun hanedanlık isminden dolayı Antonianus diye adlandırılan ve MS 215 yılında Caracalla döneminde basılan Antonianus, 2 Denarius'a denk gelen Roma'nın bir başka gümüş sikkesidir. Antoniusların içinin bakırdan yapıp gümüşle kaplanması ve

⁵⁶ Tekin, *Yapı Kredi Koleksiyonu Grek ve Roma Sikkeleri*, 31.

⁵⁷ Tekin, *Yapı Kredi Koleksiyonu Grek ve Roma Sikkeleri*, 31.

⁵⁸ Atlan, 29.

⁵⁹ Tekin, *Yapı Kredi Koleksiyonu Grek ve Roma Sikkeleri*, 31.

⁶⁰ Tekin, *Yapı Kredi Koleksiyonu Grek ve Roma Sikkeleri*, 31.

⁶¹ Karwiese, 78.

⁶² Tekin, *Yapı Kredi Koleksiyonu Grek ve Roma Sikkeleri*, 28.

⁶³ Atlan, 22.

ön yüzde imparatorların ışın taçlı büstünün yer alması ayırt edici bir özelliktir⁶⁴. MS 260'lı yıllarda yaşanan mali kriz sebebiyle Denariuslarda olduğu gibi Antoniuslarında gümüş oranı %2 kadar düşürölür⁶⁵.

As, Dupindus ve Sestertius Roma İmparatorluk Dönemi'nde darp edilen bakır/bronz sikkelerdir. İmparatorluk boyunca darplarında değışiklik gösteren bu sikkelerden; as bakırdan, dupindus ve sestertius ise pirinçten basılır. ap olarak sestertius dupindiustan, dupindus as'tan daha büyüktü. Ancak bu çaplar dönem dönem farklılıklar gösterir. Bu nedenle sikkelerin tanınmasında izlenen yol, darp edildikleri madenden yola çıkılarak renkleri olmuştur⁶⁶. İmparatorluk döneminde darp edilen sikkelerin birim karşılıkları tablolar kısmında gösterilmiştir.

MS 270'li yıllarda tahta geçen Aurelianus'un yaptığı reformlar arasında sikke reformu da vardır. Bu dönemde denarius, sestertius ve küçük bakır sikkelerin yanı sıra; dupindus ve as'lar tekrardan darp edilmeye başlanır. Yine aureuslar bu dönemde darp edilen diğeri sikkeler arasındadır. Bu reformdan sonra arka yüz tiplerinde de değışiklik görölümüş ve tüm darphanelerde aynı betimler kullanılır. Çok sık kullanılan Jupiter Conservator, reformdan sonra yerini Sol'e bırakır⁶⁷.

İmparatorluk dönemi sikkelerinde görölün en önemli reformlardan biri de imparator Diocletianus zamanında MS 294 yılında yapılır. Bu dönemde %90'ı gümüş olan Argentus adında yeni bir sikke, MS 310 yılına kadar darp edilmeye başlanır. Bu sikkelerdeki tipler genellikle askeri konular ile ilgilidir⁶⁸. Diocletianus tarafından yürürlüğe konulan bir başka sikke "kese" anlamına gelen Follis'tir. Dönem dönem ağırlıkları değışen Follisler İmparator Constans tarafından yürürlükten kaldırılır. Follisler, Anastasios I'den itibaren tekrar yürürlüğe konmuştur⁶⁹.

Darp edilmeye başlandığı dönemden itibaren Roma'nın yegâne altın sikkesi olan Aureus; I. Constantinus zamanında yerini Solidus adı verilen altın sikkeye bırakmıştır⁷⁰. Roma İmparatorluğu'nun MS 395'de ikiye ayrılmasından sonra, Doğu Roma diye adlandırdığımız Bizans Dönemi sikkelerinin basımı bu tarihten yaklaşık 100 yıl sonra

⁶⁴ Karwiese, 102.

⁶⁵ Howgego, 13.

⁶⁶ Tekin, *Yapı Kredi Koleksiyonu Grek ve Roma Sikkeleri*, 30.

⁶⁷ Nezahat Baydur, *Roma Sikkeleri*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 1998, 84.

⁶⁸ Baydur, 94.

⁶⁹ Karwiese, 106.

⁷⁰ Atlan, 28.

Anastasius (MS 491–518) sikkeleri ile başlamaktadır. Bunun nedeni imparatorluğun ikiye ayrılmasının ardından basılan sikkelerin, Geç Roma İmparatorluğu dediğimiz dönemde basılan sikkelerle aynı olmasıdır. Bizans sikkelerinin başlangıcı Follislerin yeniden üretilmesi olarak kabul edilir⁷¹.

⁷¹ Tekin, *Yapı Kredi Koleksiyonu Grek ve Roma Sikkeleri*, 22.

İKİNCİ BÖLÜM

AYDIN ARKEOLOJİ MÜZESİ'NDEKİ ROMA İMPARATORLUK DÖNEMİ SİKKELERİ

2.1. AYDIN ARKEOLOJİ MÜZESİ'NDEKİ ROMA İMPARATORLUK DÖNEMİ SİKKELERİNİN AİT OLDUĞU İMPARATORLAR

2.1.1. Domitianus (MS 81–96)

(Kat. No. 1)

Vespasianus ve Flavia Domitillanın oğlu olan Titus Flavius Domitianus MS 24 Ekim 51'de Roma'da doğdu. Babasının imparatorluğu döneminde Caesar oldu. Babasının döneminde Vitelliusa karşı isyanlarda önemli rol oynadı. Kardeşi Titus ölünce MS 81 yılında Domitianus imparator ilan edildi. MS 83–89 yıllarında Germenlere karşı yapılan savaşları kazanmış ve Germanicus unvanını almıştır. Britannia'da çıkan ayaklanmaların bastırılmasında başarılı olmuştur. MS 82'de Domitilla ile evlenen Domitianus, eşine Augusta unvanını verdi. Domitianus'un despot bir imparator olması halk arasında hoşnutsuzluğa yol açmıştı. İmparator, başını Stephanus'un çektiği 6 kişiden oluşan suikastçılar tarafından MS 96'da öldürülmüştür⁷².

2.1.2. Traianus (MS 98–117)

(Kat. No. 2)

Marcus Ulpius Traianus, İspanya'daki İtalica kolonisinde MS 53 yılında doğdu. İtalya dışında doğan ilk Roma imparatorudur. MS 91'de Consül olan Traianus, Nerva zamanında Yukarı Germania valisi olarak atanmış ve MS 97'de Nerva'nın manevi evladı olmuştur. MS 98 yılında Nerva ölünce Traianus tahta geçmiştir. Traianus ile birlikte Roma'nın en başarılı ve en parlak dönemi başlamıştır. Dac Savaşları sonunda Dacia'yı ele geçirerek Roma'nın eyaleti yaptı. Mezopotamya, Partia ve Armenia eyaletlerini kuran Traianus daha çok doğu bölgeleri ile ilgilenmiştir. Gezgin imparator

⁷² David R. Sear, *Roman Coins and Their Values Vol I*, 481; Fik Meijer, *İmparatorlar Yataklarında Ölmez*, (Çev. Gürkan Ergin), Homer Kitabevi, İstanbul 2006, 57; Baydur, 44,45.

olarak da bilinen Traianus zamanında mimari faaliyetler önem kazanmıştır. İmparator Roma'ya dönerken MS 117 yılının Ağustos ayında Kilikia'da ölmüştür⁷³.

2.1.3. Hadrianus (MS 117–138)

(Kat. No. 3, 4)

İspanya'daki Itallica'da doğan bir başka Roma İmparatoru Hadrian, MS 76 yılının Ocak ayında dünyaya geldi. Erken yaşta babasını kaybeden Hadrianus, Traianus tarafından korunmuştur. MS 100 yılında Traianus'un yeğeni Sabina ile evlenmiştir. Traianus'un ölümünden sonra askerler tarafından imparator ilan edilmiştir. Hastalandığı MS 134 yılına kadar saltanatının büyük kısmı Roma dışında geçmiştir. Hadrianus zamanı imparatorluğun en refah içinde geçirdiği dönem olmuştur. Barışçıl bir politika izleyen Hadrianus zamanında sanatta büyük gelişmeler görülmektedir. Roma'nın tanrılaştırılan imparatorlarından olan Hadrianus, MS 138'de uzun zamandır geçirdiği hastalık sonucunda ölmüştür⁷⁴.

2.1.4. Antoninus Pius (MS 138–161)

(Kat. No. 5–7)

Hadrianus tarafından evlat edinen Titus Aurelius Fulvus Boionius Arrius Antoninus, Lanuvium'da MS 86 yılında doğmuştur. Uyguladığı saygılı politikalardan dolayı Pius⁷⁵ unvanını almıştır. MS 130 yılında consül olan Antoninus Pius, MS 135'de Asia Proconsülü olmuştur. Hadrianus'un ölümünden sonra MS 138'de imparator ilan edildi. Bu dönemde çıkan sorunlar genelde barış yoluyla çözüme kavuşturulmuş. Britania'da çıkan savaş galibiyetle sonuçlanmış ve Antoninus Pius 2. Kez imparator unvanını almıştır. İmparatorun karısı olan Faustina, MS 141'de ölünce tanrılaştırılmıştır. Marcus Aurelius'u varisi olarak açıklayan imparator, MS 7 Mart 161'de ölmüştür⁷⁶.

⁷³ David R. Sear, *Roman Coins and Their Values Vol II*, 94; Meijer, 61,62; Baydur, 46,47,48.

⁷⁴ Sear, *Roman Coins and Their Values Vol II*, 133-134; Tekin, *Yapı Kredi Koleksiyonu Grek ve Roma Sikkeleri*, 38; Baydur, 50-52.

⁷⁵ Pius: Latince de dindar anlamına gelmektedir, Grekçe de Eusebes diye geçer. Bkz. Tulay, 164.

⁷⁶ Oktay Akşit, *Roma İmparatorluk Tarihi (MÖ 27- MS 192)*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları No: 2052, İstanbul 1970, 212–213; Sear, *Roman Coins and Their Values Vol II*, 203–204.

2.1.5. Marcus Aurelius (MS 161–180)

(Kat. No. 8–10)

MS Nisan 121’de Roma’da doğan Marcus Aurelius, İmparator Antoninus Pius tarafından evlatlık edinilmiş ve Marcus Aelius Aurelius Verus adını almıştır. Antoninus Pius’un kızı küçük Faustina ile evlenen Marcus Aurelius, MS 140 yılında consül olmuştur. MS 161’de imparator olduktan sonra Lucius Verus’u ortak imparator yapmıştır. Bu dönemde Partlara ve Germenlere karşı sürekli savaşlar yapılmış, Syria ve Mısır’da sorunlar çıkmıştır. Yaşanan savaşlar ekonomiyi de olumsuz etkilemiştir. İmparator Commodus’u kendisinden sonra tahta geçmesi için varisi olarak ilan etmiştir. Tanrılaştırılan imparatorlardan olan Marcus Aurelius, MS Mart 180’de ölmüştür⁷⁷.

2.1.6. Commodus (MS 180–192)

(Kat. No. 11)

Marcus Aurelius ve Küçük Faustina’nın oğlu olan Lucius Aurelius Commodus, MS Ağustos 161’de Lanuvium’da doğdu. Augustus ve Pater Patria⁷⁸ unvanlarını alan Commodus, MS 177’de Consül olmuştur. MS 180’den itibaren imparator olan Commodus, güçlü ve başarılı bir imparator olmadığı için bu dönemde imparatorluk zayıflamıştır. MS 31 Aralık 192’de suikast sonucu öldürülen Commodus, Hadrianus’un anıt mezarına defnedilmiştir. Halkın ve senatonun nefretinin kazanan Commodus’un adı anıtlardan ve resmi binalardan kaldırılmıştır⁷⁹.

2.1.7. Septimius Severus (MS 193–211)

(Kat. No.12–15)

MS 145’de Kuzey Afrika’daki Leptis Magna’da dünyaya gelen Lucius Septimius Severus, Afrikalı imparator olarak da bilinir. Çok genç yaşta Consül olan Severus, askeri alanda da çok yetenekliydi. Çeşitli askeri görevlerin yanı sıra Valilikte yapmıştır.

⁷⁷ İplikçioğlu, 111; Sear, *Roman Coins and Their Values Vol II*, 289; Oğuz Tekin, *Eski Yunan ve Roma Tarihine Giriş*, İletişim Yayınları, İstanbul 2015, 53-55.

⁷⁸ Pater Patria; Senato tarafından verilen bu unvan Latince “Vatanın babası” anlamına gelmektedir. İlk kez Caesar’a verilen bu unvan II. Theodosius (M.S. 402–450) zamanına kadar kullanılmıştır. Bkz. Tulay, 158.

⁷⁹ Meijer, 72-74; Tekin, *Yapı Kredi Koleksiyonu Grek ve Roma Sikkeleri*, 38; Baydur, 59–60.

Pertinax'ın ölümünün ardından İlianus, Niger ve Albinusu ekarte ederek imparator olmuştur. Askeri alanda önemli başarıların kazanıldığı bu dönemde Britaniada tamamen egemenlik altına alınmıştır. Caracalla ve Geta'ya saltanatında önemli görevler vermiştir. Septimius Severus MS 211'de York'da ölmüştür⁸⁰.

2.1.8. Julia Domna

(Kat. No. 16)

Suriye (Syria) doğumlu olan Julia Domna, Septimius Severus'un karısıdır. Roma'ya geldiği zaman genç yaşta olan Julia Domna, o dönemde Gallia Lugdunensis Valisi olan Septimius Severus ile evlendi. İkilinin Antoninus (Caracalla) ve Geta adında iki oğlu oldu. Caracalla, Getayı annesinin kucağındayken öldürmüştür. Bu olay üzerine Julia Domna üzüntüsünden kendini aç bırakarak ölüme terk etmiştir⁸¹.

2.1.9. Caracalla (MS 198–217)

(Kat. No. 17–19)

MS 188'de Lugudum'da (Lyon) dünyaya gelen Julius Bassianus, Septimius Severus ve Julia Domna'nın büyük oğluydu. Sonraki dönemlerde babası tarafından Marcus Aurelius Antoninus adı verilmiştir. Caracalla ismi sürekli giydiği "caracallus" kıyafetinden gelmektedir. MS 198 yılında Septimius Severus tarafından Augustus unvanı verilen Caracalla, babasının ölümünden sonra acımasız politikasını uygulamış ve kardeşi Geta'yı annesinin kollarında öldürmüştür. MS 213 yılında German'ları mağlup etti. Büyük İskender'e olan hayranlığından dolayı kendisini onunla özdeşleştirdi ve MS 214'de doğuya seferler yapmaya başladı. Dacia ve Trakya üzerinden Anadolu'ya geçti. MS 216'da Parth'lara karşı sefer düzenledi ve Parth şehirlerini yakıp yıktı. Caracalla Karrhai'deki Ay Tanrısı Men'in tapınağını ziyarete giderken Praetor Praefectus'u Marcus Opellius Macrinus'un planladığı suikast sonucu MS 8 Nisan 217'de öldürüldü⁸².

⁸⁰ Antony R. Birley, *Septimius Severus The African Emperor*, Routledge, London 1971, 68; Akşit, 261.

⁸¹ Tekin, *Yapı Kredi Koleksiyonu Grek ve Roma Sikkeleri*, 39; Jasper Burns, *Great Women of Imperial Rome Mothers and Wives of the Caesars*, Routledge, London 2007, 181, 205; Akşit, 262-263.

⁸² Meijer, 83-84; Tekin, *Eski Yunan ve Roma Tarihine Giriş*, 265.

2.1.10. Severus Alexander (MS 222–235)

(Kat. No. 20–22)

Julia Mamaea ve Marcianus'un oğlu olan Alexianus MS Ekim 208'de Phoenicia (Fenike)'de doğmuştur. Daha sonra Marcus Aurelius Severus Alexander adını almıştır. Elagabalus tarafından varis ilan edilen Alexander, imparatorun kuzeniydi. Aralarındaki düşmanlıktan dolayı Alexander'ı öldürmek isteyen Elagabalus, Praetor'lar tarafından öldürülmüştür. Senato tarafından imparator ilan edilen Severus Alexander henüz 14 yaşında olduğu için saltanatı annesi Julia Mamaea ve danışma meclisinin idaresindeydi. Bu dönemde mimari faaliyetlere hız verildi. Doğuda isyanların çıkması ve askerlerin güvenini kaybetmesinden dolayı imparator, annesi ile birlikte MS 25 Mart 235'de öldürüldü ve Severuslar Sülalesi hanedanlığı son buldu⁸³.

2.1.11. III. Gordianus (MS 238–244)

(Kat. No. 23–29)

I. Gordianus'un oğlu ve II. Gordianus'un yeğeni olan Marcus Antonius Gordianus MS 225 yılında doğmuştur. Maximinus tarafından MS 238'de Caesar edilmiştir. Pupienus ve Balbinus'un öldürülmesinden sonra imparator olmuştur. Çocuk yaşta imparator olan Gordianus, idareyi elinde bulunduran Timesitheus'un kızı Tranquillina ile evlendi. Doğuya seferler düzenlendiği sırada Timesitheus'un ölmesiyle onun yerine geçen Philippus Arabus tarafından MS 25 Şubat 244'de öldürüldü⁸⁴.

2.1.12. I. Philippus (MS 244–249)

(Kat. No. 30–39)

Marcus Iulius Philippus MS 204'de Arabia'da dünyaya geldi. Burada doğmasından dolayı Arabus lakabını almıştır. Praetor askerlerinin komutanı Timesitheus ölünce, MS 243'de onun yerine geçen Philippus askerleri kendi tarafına çekerek III. Gordianus'u öldürttü ve ardından imparator oldu. MS 244'de Perslerle barış imzalayan Philippus daha sonra Dacia'da Carpları yenilgiye uğrattı. Otacillia

⁸³ Sear, *Roman Coins and Their Values Vol II*, 218; Akşit, 83–84.

⁸⁴ Baydur, 73; Tekin, *Eski Yunan ve Roma Tarihine Giriş*, 272–273.

Severa'dan olan ve aynı simi taşıyan oğluna Caesar ve Augustus unvanlarını verdi. Bu dönemde Roma'nın bininci yıl kutlamaları yapıldı. Philippus önemli görevlere getirdiği Decius tarafından MS 249'da öldürüldü⁸⁵.

2.1.13. II. Philippus (MS 247–249)

(Kat. No. 40,41)

Marcus Iulius Severus Phillipus kendisiyle aynı adı taşıyan I. Philippus ile Otacilia Severanın oğlu olarak dünyaya geldi. Babası tarafından MS 244'de Caesar ve MS 247'de Augustus unvanları verildi⁸⁶.

2.1.14. Traianus Decius (MS 249–251)

(Kat. No. 42–44)

Messius Quintus Traianus Decius yaklaşık olarak MS 3.yy'ın başlarında Budalia'da doğmuştur. MS 234'de Aşağı Moesia'ya Vali olmuş daha sonra Roma Prefektliğine atanmıştır. Askerleri tarafından MS 249'da imparator ilan edilen Decius, Verona'da I. Philippus ile yapılan savaşı kazanmış ve onu öldürmüştür. Decius Hristiyanlara karşı zulümler yapmıştır. İmparatorluğunun büyük bölümünü Gotlara karşı mücadele ile geçirmiştir. İmparator, Augustusluğa yükselttiği oğlu Herennius Etruscus ile birlikte Dobruca'da öldürülmüştür. Decius düşmanla savaşırken savaş alanında öldürülen tek imparatordu⁸⁷.

2.1.15. Herennius Etruscus (MS 251)

(Kat. No. 45)

Quintus Herennius Etruscus Messius Decius, Traianus Decius ile Herennia Etruscilla'nın büyük oğluydu ve yaklaşık olarak MS 230'larda doğmuştu. MS 250 yılında babası tarafından Caesar yapıldı. Got'lara karşı mücadele veren Etruscus MS 251'de babasıyla birlikte Dobruca'da savaş alanında öldürülmüştür⁸⁸.

⁸⁵ David R. Sear, *Roman Coins and Their Values Vol III*, 146; Akşit, 117-119.

⁸⁶ Tekin, *Yapı Kredi Koleksiyonu Grek ve Roma Sikkeleri*, 40; Meijer, 98–99.

⁸⁷ Baydur, 75; Sear, *Roman Coins and Their Values Vol III*, 195.

⁸⁸ Tekin, *Eski Yunan ve Roma Tarihine Giriş*, 274; Sear, *Roman Coins and Their Values Vol III*, 216.

2.1.16. Trebonianus Gallus (MS 251–253)

(Kat. No.46–49)

MS 206'da Perugia'da doğan Gaius Vibius Trebonianus Gallus'un erken yaşları hakkında pek bilgimiz yoktur. Aşağı Moesia'da Valilik yapmıştır. Decius'un öldürülmesinin ardından askerler tarafından imparator ilan edilmiştir. Decius'u oğlu Hostilianus'a Augustus unvanını kendi oğlu Volusianus'a ise Caesar unvanını vermiştir. Kısa bir dönem Hostilianus'la birlikte devleti idare etmiştir. Bu dönemde Gotların ve Perslerin Roma'ya büyük saldırıları olmuştur. Trebonianus Gallus, Aemilianus'a karşı yaptığı savaş sonucunda oğlu Volusianusla birlikte MS Ağustos 253'de öldürülmüştür. Bu dönemde başka bir önemli olay veba salgınıdır⁸⁹.

2.1.17. Volusianus (MS 251–253)

(Kat. No. 50, 51)

Trebonianus Gallus ve Baebiana'nın oğlu olan Gaius Vibius Afinius Vemduunianus Volusianus, MS 230'da doğdu. MS 251'de Augustusluğa yükselen Volusianus iktidarı babası ile birlikte paylaştı. Onunla birlikte Aemilianus'a karşı verilen mücadele sonucu MS Ağustos 253'de öldürüldü⁹⁰.

2.1.18. I. Valerianus (MS 253–260)

(Kat. No. 52, 53)

Doğduğu yer bilinmeyen Licinius Valerianus yaklaşık olarak MS 190'da doğmuştur. Traianus Decius zamanında Censorluğa atanmıştır. Gallus'un ve Aemilianus'un öldürülmesinin ardından imparatorluğa atanan Valerianus, MS 253'de Roma'ya geldi, Senatus'tan imparatorluk yetkilerini aldı ve tahtı oğlu Gallienus ile paylaşacağını duyurdu. Bu dönemde imparatorluk büyük sıkıntılar yaşamaktaydı, Got ve Pers saldırılarının yanı sıra veba salgını vardı. MS 260'da Perslerle savaşırken esir düşen İmparatorun ölüm yılı bilinmemektedir⁹¹.

⁸⁹ Meijer, 101; Akşit, 129.

⁹⁰ Tekin, *Yapı Kredi Koleksiyonu Grek ve Roma Sikkeleri*, 41; Sear, *Roman Coins and Their Values Vol III*, 238.

⁹¹ Akşit, 134; Tekin, *Eski Yunan ve Roma Tarihine Giriş*, 276.

2.1.19. Gallienus (MS 253–268)

(Kat. No. 54–57)

Valerian ile Mariniana'nın oğlu olan Publius Licinius Egnatius Gallienus, MS 218'de Milano'da dünyaya gelmiştir. MS 253'de babasıyla birlikte tahtın sahibi olmuştur. Kendinden önceki imparatorların aksine Hristiyanlara karşı hoşgörü ile yaklaşmıştır. Dış saldırılar, iç isyanlar, açlık ve veba dönemin en büyük sıkıntılarıydı. İmparatorluğunun çoğu Got ve German mücadeleleri ile geçmiştir. Buradaki başarılarından dolayı “Germanicus Maximus” ve “Dacicus Maximus” unvanlarını almıştır. Valerianus'un Perslilere esir düşmesiyle tahtın tek sahibi olarak kalmıştır. İmparator MS Eylül 268'de Aurelius Cladius'un da aralarında bulunduğu suikastçılar tarafından öldürüldü⁹².

2.1.20. II. Claudius (Gothicus MS 268–270)

(Kat. No. 58)

MS 215'de İlyricum'da doğan Marcus Aurelius Valerius Claudius yetenekli bir askerdir. Gallienus'un öldürülmesinden sonra taht için iki aday (Claudius ve Aurelianus) ön plana çıkmaktaydı. MS 268'de askerler tarafından imparator ilan edilen Claudius, Gallienusa karşı ayaklanan Aureolus'u öldürdü. MS 269'da Gotlara karşı büyük bir zafer kazanmasının ardından imparatora Senatus tarafından “Gothicus Maximus” unvanı verildi. Bu mücadele sırasında veba salgınına yakalanan imparator, MS Ocak 270'de öldü. İmparatorluğu geçici olarak rahata kavuşturan üç İllriya kökenli imparatorlardan birincisi olan Claudius, Senato tarafından tanrılaştırılan imparatorlardandır⁹³.

2.1.21. Aurelianus (MS 270–275)

(Kat. No. 59, 60)

Lucius Domitius Aurelianus, MS 207'de Sirmium'da dünyaya geldi. Claudius'un ölmesinden sonra imparator ilan edilen Aurelianus, Claudius'un kardeşi Quintillus'un

⁹² Henry Cohen, *Description Historique Monnaies Frappées Sous L'Empire Romain V*, Akademische Druck- U. Verlagsanstalt, Graz 1955, 343–344; Baydur, 78–79.

⁹³ Meijer, 105; Sear, *Roman Coins and Their Values Vol III*, 397.

da öldürülmesinin ardından MS 270’de tek başına imparator oldu. Germanlara karşı kazandığı zaferlerden sonra “Germanicus Maximus” unvanını aldı. Roma’yı çevreleyen “Aurelianus Suru”nun inşasını başlattı ve bu sur Probus zamanında bitirildi. Ekonomik anlamda da çeşitli reformlar yapan Aurelianus, Perslere karşı savaş hazırlığındayken MS 275’de suikasta uğrayarak öldürüldü⁹⁴.

2.1.22. Probus (MS 276–282)

(Kat. No. 61)

Askeri alanda yetenekli olan Marcus Aurelius Probus, MS 234’de Sirmium’da dünyaya geldi. Valerianus tarafından tribünlüğe yükseltilen Probus, Aurelianus zamanında Germanlara karşı savaşmış, Tacitus zamanında doğuda imparatorluk yapmıştır. Tacitus’un ölümünden sonra askerleri tarafından imparator ilan edilmiş ve Florianus öldürüldükten sonra Roma tahtının tek başına sahibi olmuştur. Birçok sefer yapan Probus, yine kendi askerleri tarafından MS Eylül 282’de öldürülmüştür⁹⁵.

2.1.23. Carinus (MS 283–285)

(Kat. No. 62)

Carus’un büyük oğlu olan Marcus Aurelius Carinus, MS 249’de doğdu. MS 283 yılında babası tarafından Augustus unvanı verilen Carinus, German kavimleri ile savaşmış ve Britania’da önemli bir zafer kazanarak “Britanniacus Maximus” unvanını almıştır. Kardeşi Numerianus’un ölümünden sonra tahtın tek hâkimi olan Carinus, bu kez kendisine karşı isyan eden Diocletianus’a karşı yaptığı mücadele kendi subayı tarafından MS 285’de öldürülmüştür⁹⁶.

2.1.24. Diocletianus (MS 284–305)

(Kat. No. 63, 64)

⁹⁴ Zander H. Klawans, *Reading and Dating Roman Imperial Coins*, Whitman Publishing Company, Wisconsin 1959, 25, 85; Tekin, *Eski Yunan ve Roma Tarihine Giriş*, 280,281; Henry Cohen, *Description Historique Monnaies Frappées Sous L’Empire Romain VI*, Akademische Druck- U. Verlagsanstalt, Graz 1955, 252; Baydur, 84,85.

⁹⁵ Cohen, *Description Historique Monnaies Frappées Sous L’Empire Romain VI*, 252; Sear, *Roman Coins and Their Values Vol III*, 462,463; Akşit, 183,184.

⁹⁶ Tekin, *Eski Yunan ve Roma Tarihine Giriş*, 284; Sear, *Roman Coins and Their Values Vol III*, 497.

Dalmatyalı bir ailenin oğlu olan Aurelius Valerius Diocletianus, MS 245 yılında doğmuştur. MS 270’li yıllarda Moesia’da komutanlık yapan Diocletianus, Numerianus’un öldürülmesinden ve Carinus’u mağlup etmesinden sonra askerleri tarafından imparator ilan edilmiştir. Yeni bir yönetim sistemi getiren Diocletianus, iki Augustus ve iki Caesar tarafından yönetilecek olan dörtlü sistemi uygulamıştır. Diocletianus tarafından uygulanan bir başka yenilik sikke (Follis’lerin basımı) reformudur. Hristiyanlara karşı büyük zulümler yaptıran Diocletianus kendini aç bırakarak öldürmek istemiş ve MS 311’de öldü⁹⁷.

2.1.25. Maximianus Hercules (MS 286–305, 307–308, 310)

(Kat. No. 65–69)

Üç kez imparatorluk yapan Marcus Aurelius Valerius Maximianus, MS 240’da Sirmium’da doğmuştur. Herculus soyadını kullanmasından dolayı Mximianus Herculus olarak da bilinir. Diocletianus tarafından Caesar ve Augustus unvanları verilen Maximianus imparatorluğun batısında hüküm sürmüştür. MS Temmuz 310’da intihar etmiştir⁹⁸.

2.1.26. I. Constantius (MS 305–306)

(Kat. No. 70–72)

Flavius Valerius Constantius yaklaşık olarak MS 250 yılında Tuna bölgesinde doğmuştur. MS 293 yılında Augustluğa yükseltilmiştir. Başarılı bir asker olan Constantius, Frankları ve Germanları mağlup etti. Britania’da Allectus’u yenen imparator MS 306’da öldü⁹⁹.

2.1.27. I. Constantinus (Büyük Constantinus MS 307–337)

(Kat. No.73-79)

⁹⁷ Cohen, *Description Historique Monnaies Frappées Sous L’Empire Romain VI*, 412; Meijer, 123.

⁹⁸ Sear, *Roman Coins and Their Values 1988*, 298-300; Tekin, *Eski Yunan ve Roma Tarihine Giriş*, 289,290.

⁹⁹ Akşit, 226,227; Sear, *Roman Coins and Their Values 1988*, 298.

I. Constantius ve Helena'nın oğlu olan Flavius Valerius Constantinus, MS 27 Şubat 272'de Naissus (Yukarı Moisia)'ta doğmuştur. MS 305'de Caiser olmuştur. MS 306'da imparator ilan edilmiş ve Maximinus tarafından Augustus unvanı verilmiştir. MS 324'de I. Licinius'u yenmesinin ardından tahtın tek sahibi olmuştur. Hristiyanlara karşı hoşgörülü olunan bu dönemde ilk kilise konseyi toplandı. Devlet dininin Hristiyanlık olması süreci bu dönemde başlamıştır.. MS 313'de ise Hristiyanlığın serbest bırakılması fermanı olan Milano Emirnamesi yayınlanmıştır.

Askeri alanda büyük değişimlerin yaşandığı bu dönemde Perslere karşı büyük bir zafer kazanılmıştır. Bu dönemin en önemli olayı ise MS 11 Mayıs 330'da başkentin Constantinopolis'e taşınmasıdır.

Ekonomik anlamda da değişimlerin yaşandığı bu dönemde İmparatorluğun altın sikkesi olan Aeurus yerine Solidus tedavüle sokulmuştur. İmparator MS 337'de hastalanarak ölmüştür¹⁰⁰.

2.1.28. I. Licinius (MS 308–324)

(Kat. No. 80–85)

Valerius Licinianus Licinius yaklaşık olarak MS 265 yıllarında Dacia'da doğmuştur. MS 308'de Galerius tarafından Augustusluğa yükseltilmiştir. İmparatorluğun doğusunun yönetimini Maximinus ile paylaşmıştır. MS 324'de Constantinus ile girdiği mücadeleyi kaybetmesinin ardından Thessalonike'ye getirilen Licinius, burada öldürülmüştür¹⁰¹

2.1.29. Delmatius (MS 335–337)

(Kat. No. 86, 87)

¹⁰⁰ Tekin, *Eski Yunan ve Roma Tarihine Giriş*, 295-297; Sear, *Roman Coins and Their Values* 1988, 323, 324; Meijer, 129,130.

¹⁰¹ Baydur, 99; Tekin, *Yapı Kredi Koleksiyonu Grek ve Roma Sikkeleri* 42.

Flavius Julius Delmatius, I. Constantius ve Theodora'nın büyük oğludur. Constantinus tarafından MS 335'de Caesar yapılmıştır. Thracia ve Makedonia'da egemenlik sürmüştür. MS 337'de kendi askerleri tarafından öldürülmüştür¹⁰².

2.1.30. II. Constantinus (MS 337–340)

(Kat. No. 88–92)

Flavius Claudius Constantinus, Büyük Constantinus ve Faustia'nın üç oğlundan en büyüğüdür. Sirmium'da Caesar ilan edilen II. Constantinus küçük yaşta komutanlık yapmıştır. MS 337'de Augustus unvanını alan Büyük Constantinus'un üç oğlu imparatorluğun yönetimini kendi aralarında paylaşmışlardır. Britania, Gallia ve İspanya payına düşen imparator, kardeşi Constans ile yaptığı mücadele sonrasında MS 340'da öldürülmüştür¹⁰³.

2.1.31. Valens (MS 364–378)

(Kat. No. 93, 94)

MS 328'de Pannonia'da doğan Flavius Valens, MS 364'de kardeşi I. Valentinianus tarafından ortak imparator ilan edilmiştir. Doğuda görevlendirilen Valens, Gotlara ve Sasaniler'e karşı savaşmıştır. MS 378'de ise Hadrianapolis'de Visigotlarla girdiği mücadelede öldürülmüştür. Valens, Traianus Decius'tan sonra savaşta öldürülen ikinci imparatorudur¹⁰⁴.

2.1.32. II. Valentinianus (MS 375–392)

(Kat. No. 95)

I. Valentinianus ve Justina'nın oğlu olan Flavius Valentinianus, MS 371'de Treveri'de doğdu. MS 375'de imparator ilan edildi. İtalya'yı işgal etmeye çalışan Magnus, Maximus'u MS 387'de öldürülmesiyle rahatladı. MS Mayıs 392'de ise kendi

¹⁰² P. V. Hill-J. P. C. Kent, *Late Roman Bronze Coinage Part I, The Bronze Coinage of the House of Constantine A. D. 324–346*, Spink & Son Ltd. London 1960, 34; Tekin, *Yapı Kredi Koleksiyonu Grek ve Roma Sikkeleri*, 43.

¹⁰³ Hill- Kent, 34; Tekin, *Eski Yunan ve Roma Tarihine Giriş*, 298.

¹⁰⁴ Henry Cohen, *Description Historique Monnaies Frappées Sous L'Empire Romain VIII*, Akademische Druck- U. Verlagsanstalt, Graz 1955, 100.

subayı Argogast tarafından öldürüldü ve bu ölümle Valentinianus sülalesinin hanedanlığı sona ermiş oldu¹⁰⁵.

2.1.33. I. Theodosius (MS 379–395)

(Kat. No. 96–102)

I. Theodosius, MS 346'da İspanya'daki Cauca'da doğmuştur. Yukarı Moesia'da Valilik yapmasının ardından Valens'in öldürülmesiyle MS 379'da Augustus oldu ve imparatorluğun doğu yakasını idare etmeye başladı. İtalya'yı istila eden Magnus Maximus'u öldürdükten sonra başkent Constantinopolis'e geri döndü. Theodosius ölmeden önce imparatorluğu oğulları Arcadius ve Honorius arasında paylaştırmış ve böylece imparatorluk resmen MS 395'de ikiye bölünmüştür. Hristiyanlara karşı uyguladığı ılımlı politikadan dolayı "Büyük" lakabını almıştır¹⁰⁶.

2.1.34. Arcadius (MS 383–408)

(Kat. No. 103–113)

I. Theodosius'un büyük oğlu Flavius Arcadius, MS 377'de doğmuştur. Henüz altı yaşındayken Augustusluk unvanı verildi. Babası tarafından imparatorluk ikiye ayrılınca Arcadius'un payına imparatorluğun doğusu düştü. Önemli bir savaşın yaşanmadığı Arcadius döneminde, imparator MS 408'de öldü¹⁰⁷.

2.1.35. Honorius (MS 393–423)

(Kat. No. 114–117)

MS 384'de doğan Honorius, büyük Theodosius'un küçük oğludur. MS 393'de Augustusluk unvanı verildi. Büyük Theodosius'un yaptığı paylaşımda onun payına imparatorluğun batısı düştü. MS 410'da Gotların Roma'ya saldırması dönemin en önemli olayıdır. Honorius, MS 423'de hastalanarak öldü¹⁰⁸.

¹⁰⁵ Klawans, 95; Tekin, *Eski Yunan ve Roma Tarihine Giriş*, 303.

¹⁰⁶ Sear, *Roman Coins and Their Values* 1988, 351; Cohen, *Description Historique Monnaies Frappées Sous L'Empire Romain VIII*, 149.

¹⁰⁷ Meijer, 152,153; Tekin, *Yapı Kredi Koleksiyonu Grek ve Roma Sikkeleri*, 44.

¹⁰⁸ Tekin, *Eski Yunan ve Roma Tarihine Giriş*, 305; Meijer, 153,154.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AYDIN ARKEOLOJİ MÜZESİ'NDEKİ ROMA İMPARATORLUK DÖNEMİ SİKKELERİNİN TİPLERİ

3.1. AYDIN ARKEOLOJİ MÜZESİ'NDEKİ ROMA İMPARATORLUK DÖNEMİ SİKKELERİNİN ÖN YÜZ TİPLERİ

Sikkenin tam olarak tanımlanmasında en önemli rolü sikke üzerinde yer alan tipler oynar. Sikkenin hangi uygarlık, devlet, kral döneminde ya da kimin tarafından basıldığını en ayrıntılı bir şekilde ortaya koyar. Arkaik ve Klasik dönemlerde sikkelerin üzerlerinde tanrı, tanrıça, kent armaları, hayvan atribüleri, fantastik yaratıklar gibi betimler yer alırken Hellenistik dönemle birlikte portreler de yer almaya başlamıştır. Batıda bunlar yaşanırken doğuda MÖ 521 yılında Pers Kralı Dareios'un sikkeler üzerinde portresi yer almaktaydı¹⁰⁹.

Sikkeler üzerinde kişisel portrelerin yer alması Büyük İskender döneminde görülmeye başlanmış, ön yüzlerinde Herakles başının yer aldığı Büyük İskender sikkelerinde bu betim yerini Kral'ın portresine bırakmıştır¹¹⁰. MÖ 5. yy'da basılan Roma Cumhuriyet sikkelerinin ön yüzlerinde Janus başı yer almaktaydı. Yaklaşık 400 yıl tedavülde kalan ve MÖ 213'de darp edilmeye başlanan Denarius'larda ise ön yüzde tanrıça Roma başı görülmekteydi¹¹¹. İmparatorluk dönemine kadar Roma sikkelerinin ön yüzlerinde farklı tipler yer almış, imparatorlukla birlikte Büyük İskender ile başlayan şahıs portreleri kesintisiz olarak devam etmiştir.

İmparatorluk döneminde sikkelerin üzerlerinde yer alan tipler sikke hakkında ayrıntılı bilgiler sunmaktadır. Başın hangi yöne baktığı, giysiler, taçlar ve diğer baş süsleri sikkelerin tanımlanmasında önemli rol oynar¹¹². Yine ön yüz tiplerinden ve ön yüzlerde yer alan sembol ve işaretlerden yola çıkarak dönemin diğer olayları (tarihi, sosyo ekonomik, vb.) hakkında da bilgi sahibi olmaktadır.

¹⁰⁹ Morrison, 48.

¹¹⁰ Karwiese, 55.

¹¹¹ Karwiese, 70.

¹¹² Karwiese, 80.

Ön yüz tipleri adlı bu başlıkta Aydın Arkeoloji Müzesi'nde bulunan ve kataloğumuzu oluşturan Roma İmparatorluk Dönemi sikkelerinin ön yüzlerinde yer alan tipler bazı ayrıntılarıyla anlatılmaya çalışılmıştır. Bu tanımlamalarda ön yüzde yer alan imparatorların portrelerinden yola çıkarak baş ve büst ayrımı, başa takılan taç ve diademlerin sınıflandırılması gibi ayrıntılar vurgulanmaya çalışılmıştır.

3.1.1. Diademli Baş

Roma İmparatorluk Dönemi'nde sikkelerin ön yüzlerinde yer alan tipler genelde profilden işlenmektedir. Katalogda büst olarak tanımlanan ön yüz tiplerinin farklı tipleri yer almaktadır. Katalogda incelenen sikkeler arasındaki bu tip, imparatorluğun geç dönemlerinde görülmeye başlanmıştır. Sade baş üzerinde inci tanelerinden oluşan bir diadem vardır. Katalogda bu tipte üç adet sikke bulunmaktadır. Kat. No. 78'deki sikkede inci tanelerinden oluşan üç bantlı diadem kat. No. 81'deki sikkede ise iki bantlı incilerden oluşan ve ortasında daha büyük incilerden oluşan bir diadem ve Kat. No. 92'deki sikke de ise inci tanelerinden oluşan iki bantlı diadem yer almaktadır.

3.1.2. Diademli Büst

İncelenen eserler arasında en çok görülen ikinci tip diademli büsttür. Büstler giyimli ya da zırhlı olarak tanımlanırken baş kısmında inci tanelerinden oluşan diadem yer almaktadır. Bazı diademler sade inci tanelerinden oluşurken bazılarında ise rozetler bulunmaktadır. Katalogda yer alan sikkelerden diademli büst tipinde olanların oniki tanesinin diademinin ortasında rozet vardır. Yirmi tanesi ise sade inci diademden oluşmak üzere toplam 32 adet diademli büst bulunmaktadır. Kat. No. 75–77, 79, 90, 93, 95, 100, 104, 107, 110, 113 de yer alan sikkeler rozetli, Kat. No. 86, 96–99, 101, 102, 105, 106, 108, 109, 111–119 yer alan sikkeler ise sade inci diademlidir.

3.1.3. Yalın Başlı Büst

Yalın başlı büst imparatorun başında çelenk, taç, vb. herhangi bir objenin yer almaması olarak açıklanır. Büst olarak adlandırılan tiplerde imparatorun giyimli olması bu kanıyı değiştirmemektedir. Katalogda bu tipte iki adet sikke yer almaktadır. Kat. No. 9 olan sikkelerden biri İmparator Marcus Aurelius'a, Kat. No. 18 ise İmparator

Caracalla'ya aittir. Katalogda Domitianus (MS 81–96) döneminden Honorius (MS 393–423) dönemine kadar yer alan sikkeler arasında sadece iki tane yalın başlı büst sikkesi yer alması bu tipin diğer tiplere oranla daha az sıklıkla betimlendiğini göstermektedir.

3.1.4. Miğferli Büst

Katalogda yer alan sikkelerden yola çıkılarak imparatorluk dönemi sikkelerinin genelinin ön yüz tiplerin hakkında bir fikir sahibi oluyoruz. Miğferli Büst sikkelerde nadir işlenen tiplerdendir. Katalogda yer alan Kat. No. 98 ve 103 nolu sikkelerde miğferin altında inci diadem görülmektedir.

3.1.5. Defne Çelenkli Baş

Roma İmparatorluk Dönemi sikkelerinde kullanılan ön yüz tiplerinden en yaygın kullanılan tiplerdendir. Portre olarak işlenen bu tipte imparatorun başında defne yapraklarından meydana gelen bir çelenk vardır. Çelenğin iki ucu başın arka kısmında birleşerek birbirlerine bağlanır ve uç kısımları aşağı doğru salınır. Katalogda 1, 2, 4–8, 10–16 kat. no'lu sikkeler bu tip altında yer almaktadır.

3.1.6. Defne Çelenkli Büst

İmparatorluk döneminde sevilerek kullanılan defne çelenkli büst tipi katalogda yer alan yaygın tiplerdendir. Defne çelenk takmış olan imparator büstünün giyimli ve zırlı betimlenen örnekleri de vardır. İncelediğimiz eserlerde sıklıkla rastlanılan bu tip defnenin antik dönemlerdeki önemini de göstermektedir. Katalogda yer alan 19–22, 25, 31–35, 83, 87–89, 91 ve 94 Kat. No.lu sikkeler defne çelenkli büst tipindedirler.

3.1.7. Işın Taçlı Büst

İncelediğimiz eserler içerisinde en çok kullanılan tiptir. Bu tipte katalogda kırk altı sikke bulunmaktadır. Büst şeklinde betimlenen bu tipte imparatorun başında bir taç yer almaktadır. Işın şeklinde yayılım izlenimi veren bu tacın kullanıldığı tiplere ışın tacı ismi de verilmektedir. Roma sanatında büyük yeniliklerin yaşandığı Caracalla döneminden (MS 198–217) itibaren yoğun bir biçimde görülmektedir. Katalogda bu

tipde yer alan sikkeler hem gümüş hem de bronzdan yapılmışlardır. Kat. No. 24, 26–30, 37–74, 82, 85 ve 87 olan sikkeler bu tipde darp edilmişlerdir.

3.1.8. Saçı Toplu Kadın Büstü

Saçın, başın arka tarafında toplanıp geniş bir topuz oluşturduğu tiptir. Saç arka kısma doğru toplanırken baş kısmında boşluklar oluşturmuştur. Katalogda bu tipde bir adet sikke yer almaktadır. Kat. No. 17’de yer alan sikke Septimius Severus’un karısı Julia Domna’ya aittir.

3.2. AYDIN ARKEOLOJİ MÜZESİ'NDEKİ ROMA İMPARATORLUK DÖNEMİ SİKKELERİNİN ARKA YÜZ TİPLERİ

3.2.1. Tanrılar ve Tanrıçalar

Katalogda yer alan sikkelerin arka yüz tipleri detaylı olarak açıklanmıştır. Arka yüz tiplerinde işlenen tanrı ve tanrıçaların isimleri Latince başlıklar halinde verilmiştir. Tanrı ve tanrıçaların katalog numaraları, verilen unvanlar ve nasıl betimlendiklerine dair açıklamalar yapılmıştır.

3.2.1.1. Apollo

(Kat. No. 46)

Baş tanrı Zeus ile Leto’nun oğlu olan Apollo, tanrıça Diana (Artemis)’nin kardeşidir. Olympos’un ikinci kuşak tanrılarından. Genelde lir ile betimlenen Apollo, bazen defne dalı ve yay ile de işlenmiştir. Çobanların ve sürülerin koruyucusudur. Roma İmparatorluk sikkelerindeki unvanları arasında PACİFER, CONSERVATOR ve VİCTOR, İmparatorluk dönemi şehir sikkeleri arasında ise AKTİOS, PYTHİOS ve EMBASİOS başlıcalarıdır¹¹³. Katalogda Apollo’nun işlendiği sikkenin Kat. no.su 51’dir.

¹¹³ Pierre Grimal, *Mitoloji Sözlüğü Yunan ve Roma*, (Çev. Sevgi Tamgüç), Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2007, 71,72; John Melville Jones, *A Dictionary of Ancient Greek Coins*, Seaby, London 1986, 18.

3.2.1.2. Diana

(Kat. No. 16)

İkiz kardeşi Apollo'dan önce doğan Diana (Artemis), kardeşinin doğumunda rol oynar. Zeus ve Leto'nun kızı olan Diana bakire tanrıça olarak bilinir ve ay ile av tanrısıdır. Aynı zamanda gençlerin de koruyucusu olarak kabul edilir. Diana, ok ve yay ile gösterilir; bazen yanında geyiği de vardır. Sikkelerde LVCİFERA, CONSERVATRİX, EPHEŚIA unvanları ile betimlenir.¹¹⁴

3.2.1.3. Fortuna

(Kat. No. 12, 27, 28)

Kaderin ve şansın tanrıçasıdır. Grekçedeki karşılığı Tykhe'dir. Gemi dümeni, bereket boynuzu ve patera tutan kadın şeklinde betimlenir¹¹⁵.

3.2.1.4. Jupiter

(Kat. No. 13, 14, 27, 52, 60, 61, 63–71, 73, 80, 81, 83–85)

Grek Thegonia'sındaki adı Zeus olan Jupiter tanrıların tanrısıdır, babasıdır ve baş tanrıdır. Kartal, şimşek demeti, asa ya da Nike tutan Jupiter sikkeler üzerinde ayakta ya da tahta otururken çıplak veya yarı çıplak olarak betimlenir. CONSERVATOR, LİBERATOR, STATOR ve VİCTOR, Roma sikkeleri üzerindeki unvanlarından bazılarıdır¹¹⁶.

3.2.1.5. Mars

(Kat. No. 21)

¹¹⁴ Malcolm Couch, *Greek & Roman Mythology*, Tiger Boks International, London 1997, 114; Tekin, *Yapı Kredi Koleksiyonu Grek ve Roma Sikkeleri*, 34;

¹¹⁵Tulay, 85.

¹¹⁶ Azra Erhat, *Mitoloji Sözlüğü*, Remzi Kitabevi, İstanbul 2003, 293; Sear, *Roman Coins and Their Values* 1988, 17.

Zeus ile Hera'nın oğlu olan Mars'ın Yunan mitolojisindeki adı Ares'dir. Savaş ve fırtına tanrısıdır. Miğferli, zırhlı, mızraklı ve kalkanlı olarak betimlenir. Roma sikkelerindeki unvanlarından bazıları PACİFER, VLTOR ve PROPVGNATOR'dur¹¹⁷.

3.2.1.6. Minerva

(Kat. No. 1, 8, 10)

Baş tanrının kafasından silahlı bir şekilde doğan Minerva'nın Yunan dinindeki adı Athena'dır. Minerva; savaşın, aklın ve zekânın tanrıçasıdır. Zeus ile Metis'in kızıdır. Sikkeler üzerinde giyimli, miğferli, zırhlı, mızraklı ve kalkanlı bir şekilde betimlenir. İmparatorluk sikkelerinde PACİFERA ve VICTRIX, şehir sikkelerinde ise AREİA ve ILİAS unvanları arasındadır¹¹⁸.

3.2.1.7. Roma

(Kat. No. 4, 96)

Roma şehrinin tanrıçasıdır. Zırhlı, silahlı, kalkanlı ve elinde Victoria ya da çelenk tutarken resmedilir. Roma sikkelerinin bazılarında ön yüz tiplerinde de işlenir¹¹⁹.

3.2.1.8. Sol

(Kat. No. 94)

Güneş tanrısı Helios'un Roma Thegonia'sındaki karşılığıdır. Bazen ışın taçlı, globus tutarken bazen de arabayla betimlenir. CRIENS, COMES ve INVICTUS unvanları arasında yer alır. Hierapolis ve Tralleis sikkelerinde yoğun olarak görülür¹²⁰.

3.2.1.9. Victoria

(Kat. No. 4, 22, 23, 38, 44, 63–71, 73, 74, 81–85, 93, 94, 98, 101, 107–117)

¹¹⁷ Yves Bonnefoy, *Antik Dünya ve Geleneksel Toplumlarda Dinler ve Mitolojiler Sözlüğü*, I. Cilt: A-K, I. Cilt: K-Z, (Çev. Levent Yılmaz,), 2000, 731–732; Şefik Can, *Klasik Yunan Mitolojisi*, Ötüken Neşriyat, 2013, 106;

¹¹⁸ Grimal, 97; Tulay, 143; Tekin, *Yapı Kredi Koleksiyonu Grek ve Roma Sikkeleri*, 35.

¹¹⁹ Tekin, *Yapı Kredi Koleksiyonu Grek ve Roma Sikkeleri*, 35.

¹²⁰ Grimal, 89; Tulay, 724.

Zafer tanrıçası Victoria, Pallas ile Styks'in kızıdır. Yunan Theogonia'sındaki karşılığı Nike'dir. Kanatlı ve hızlı uçan Victoria, çelenk ve palmye dalı tutarken resmedilir. Roma sikkelerinde en çok kullanılan arka yüz tiplerindendir¹²¹.

3.2.2. Personifikasyonlar

Soyut bir kavrama ya da bir şekle insana ait özelliklerin verilmesine personifikasyon denir. Aşağıda katalogda yer alan personifikasyonlar alfabetik sırayla verilmiştir.

3.2.2.1. Abundantia

(Kat. No. 43, 55)

Latince bolluk bereket anlamına gelen Abundantia bereket boynuzu ve buğday başağı tutan kadın şeklinde tasvir edilmiştir. Rome sikkelerinde MS 98–117 yıllarından itibaren figür olarak, MS 212–222 yıllarından itibaren ise yazı olarak yer almaktaydı. Grekçe'deki karşılığı Euthenia'dır¹²².

3.2.2.2. Aequitas

(Kat. No. 3, 32, 36, 37)

Grekçe karşılığı Dikaioşyne olan Aequitas, eşitlik, adalet anlamlarına gelmektedir. Bereket boynuzu ve terazi tutan kadın şeklinde betimlenir¹²³.

3.2.2.3. Aeternitas

(Kat. No. 48, 62)

İmparator hanedanlığının devamı dileğiyle, “sonsuzluk, devamlılık” anlamı yüklenen kadın olarak betimlenir. Meşale ve küre tutarken resmedilir¹²⁴.

¹²¹ Erhat, 217.

¹²² Tulay, 9; Tekin, *Yapı Kredi Koleksiyonu Grek ve Roma Sikkeleri*, 35.

¹²³ Klawans, 44; Tulay, 11.

¹²⁴ George Francis Hill, *A Handbook of Greek and Roman Coins*, Macmillan Limited, London 1899, 189; Tulay, 12.

3.2.2.4. Annona

(Kat. No. 6, 7, 11, 22, 31, 33, 58)

Hasat anlamına gelen Annona, tarımla özdeşleştirilmiştir. Sikkelerde gemi pruvasına oturmuş başak ve bereket boynuzu tutan kadın şeklinde betimlenir. Gemi pruvası Roma'nın tahıl ithal ettiğini simgeler¹²⁵.

3.2.2.5. Clementia

(Kat. no. 5)

Merhamet ve hoşgörü anlamına gelen Clementia, dal ve asa tutan kadın şeklinde betimlenir. Bazı sikkelerde bir sütuna yaslanmış olarak da görülür¹²⁶.

3.2.2.6. Felicitas

(Kat. No. 19, 30, 54)

Mutluluk ve refah anlamına gelmektedir. Cornucopia (Bereket Boynuzu) ve Caduceus tutan kadın şeklinde betimlenir¹²⁷.

3.2.2.7. Fides

(Kat. No. 18, 39)

Güven, sadakat anlamlarına gelen Fides; bereket boynuzu, başak, patera ve meyve sepeti tutan kadın biçiminde betimlenir. Bazen elinde birkaç standart tutarken görülür¹²⁸.

3.2.2.8. Genius

(Kat. No. 72)

Latince ruh, yetenek, akıl ve varlık anlamlarına gelen Genius, bereket boynuzu ve patera tutan erkek şeklinde gösterilir¹²⁹.

¹²⁵ Tekin, *Yapı Kredi Koleksiyonu Grek ve Roma Sikkeleri*, 35.

¹²⁶ Klawans, 45; Tulay, 55.

¹²⁷ Arslan, 163; Baydur, 70.

¹²⁸ Hill, 101; Tulay, 84.

3.2.2.9. Laetitia

(Kat. No. 35)

Bir çapaya yaslanırken resmedilen Laetitia sevinç ve mutluluk anlamlarına gelmektedir. Çelenk, asa ve bazen küre üstünde dümen tutar¹³⁰.

3.2.2.10. Libertas

(Kat. No. 47, 49)

Hürriyet ve özgürlük anlamlarına gelmektedir. Sivri dipli libertas kabını ters tutarken resmedilir. Bazen asa tutarken de resmedilmiştir. Grekçe’de “eleutheria” anlamına gelmektedir¹³¹.

3.2.2.11. Pax

(Kat. No. 34, 50)

Latince’de barış anlamına gelen Pax, bereket boynuzu, zeytin dalı ya da asa tutan kadın şeklinde betimlenir¹³².

3.2.2.12. Pietas

(Kat. No. 9)

Saygı, yakınlık, dindarlık vb. anlamlarına gelir. Peçeli kadın olarak işlenen Pietas patera ve asa tutmaktadır¹³³.

3.2.2.13. Spes

(Kat. No. 15)

Latincede ümit demektir. Eteğini yukarı kaldırarak yürüyen ve çelenk tutan kadın olarak tanımlanır¹³⁴.

¹²⁹ Tulay, 88.

¹³⁰ Tamay Tekçam, *Arkeoloji Sözlüğü*, İstanbul 2007, 126; Tekin, *Yapı Kredi Koleksiyonu Grek ve Roma Sikkeleri*, 36.

¹³¹ Grimal, 434; Arslan, 164.

¹³² Tekin, *Yapı Kredi Koleksiyonu Grek ve Roma Sikkeleri*, 35; Tekçam, 169.

¹³³ Grimal, 638; Arslan, 164.

3.2.2.14. Virtus

(Kat. No.51)

Cesaret ve erdemlilik anlamlarına gelir. Yürürken resmedilen kadın şeklindedir. Zırhlı, mızraklı ve zafer figürü tutarken görülür¹³⁵.

3.2.3. Mimari Öğeler

Sikkeler üzerinde yer alan arka yüz tiplerinden bir diğeri de mimari öğelerdir. Antik Dönem'in mimari yapıları, sanat eserleri, heykeltıraşlık eserleri, vb. örnekler sikkelerin arka yüzlerinde betimlenen tipler arasındadır. Antik Dönemde varlığı bilinen fakat günümüze ulaşmayan yapılar hakkında, sikkelerden alınan bilgilerle daha sağlam bir kanıya varmaktayız. Sikkeyi basan uygarlığın sembolü olan mimari elemanların kullanılması, devlet ya da kent hakkında önemli bilgiler sunmaktadır. Bazı mimari yapıların günümüzde tamamlanmasında sikkelerden faydalanılmaktadır¹³⁶. Katalogda yer alan mimari öğeli arka yüz tiplerinde sadece altar ve karargâh kapısı bulunmaktadır.

3.2.3.1. Altar/Sunak

(Kat. No. 74, 82)

Üstünde ya da önünde Tanrılara kurban sunulan taş olarak bilinen Altar'a kurban taşı ya da kurban yeri de denmektedir¹³⁷. Grek ve Roma'da çok kullanılan sunaklara sikkelerin arka yüzlerinde de rastlanmaktadır.

Kat. No. 76 ve 84 no.lu sikkelerin arka yüzlerinde altar yer almaktadır. Bunlardan kat. no. 76 olan eserde karşılıklı duran iki Victoria arasında Altar'a yer verilmiştir. Altar'ın üstünde "vot pr" yazısı vardır.

Kat. No. 86 olan sikkede ise yine iki Victoria arasında altar vardır. Altar'da "vot mi" yazısı bulunmaktadır.

¹³⁴ Arslan, 14; Tulay, 190.

¹³⁵ Tulay, 210; Tekin, *Yapı Kredi Koleksiyonu Grek ve Roma Sikkeleri*, 36.

¹³⁶ Mimari yapıların ayağa kaldırılmasında sikkeler önemli bilgiler vermektedir. Genelde sikkelerin arka yüzlerinde yer alan yapılardan yola çıkarak restorasyon işlemi tamamlanmaktadır. Bu işlemin en güzel örneklerinden biri MÖ 19 yılında yapılan Roma Augustus Zafer Takının tamamlanmasında Augustus'a ait bir sikkeden yola çıkılarak yapılan çalışmadır.

¹³⁷ Murat Karatağ, *Klasik Arkeoloji Sözlüğü Yunan-Roma*, Genesis Kitap, Ankara 2011, 29.

3.2.3.2. Karargâh Kapısı/Kale

(Kat. No. 75, 88)

Karargâh Kapısı ya da Kaleler İmparatorluğun geç dönemlerinden itibaren görülmeye başlamaktadır. Katalogda bu tipin yer aldığı bir tane sikke vardır. Kat. No. 95 olan eserde üstünde üç yıldız bulunan kare planlı karargâh kapısına yer verilmiştir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

AYDIN ARKEOLOJİ MÜZESİ'NDEKİ ROMA İMPARATORLUK DÖNEMİ SİKKELERİNİN LEJANDLARI

Katalogda yer alan Roma İmparatorluk Dönemi sikkelerinin lejandları katalog numarasına göre sıralanmıştır. İlk olarak ön yüz lejandları sonrasında ise arka yüz lejandları yer almaktadır. Lejand'ın yanında parantez içinde eserin katalog numarasına yer verilmiştir.

4.1. AYDIN ARKEOLOJİ MÜZESİ'NDEKİ ROMA İMPARATORLUK DÖNEMİ SİKKELERİNİN ÖN YÜZ LEJANDLARI

IMP CAES DOMIT AVG GERM PM TRP XI (Kat. No. 1)

IMP TRAIANO AVG GER DAC [PM TRP] (Kat. No. 2)

HADRIANVS AVGVSTVS PP (Kat. No. 3)

HADRIANVS AVGVSTVS (Kat. No. 4)

[ANTONI]NVS AVG PIVS PP (Kat. No. 5)

ANTONINVS AVG PIVS PP IMP II (Kat. No. 6, 7)

M ANTONINVS AVG IMP II (Kat. No. 8)

M ANTONINVS AVG ARM PART MAX (Kat. No. 9)

M ANTONINVS AVG TR P XXIII (Kat. No. 10)

COMMAN[T AVG P BRIT] (Kat. No. 11)

[L SEPT SEV PERT] AVG IMP VIII (Kat. No. 12)

SEVERVS PIVS AVG (Kat. No. 13–15)

IVLIA AVGVSTA (Kat. No. 16)

[M AVREL ANTO]NINVS CAES (Kat. No. 17)

IMP CAE M AVR AN[T AVG P TR P] (Kat. No. 18)

ANTONINVS PIVS AVG (Kat. No. 19)

IMP CAES M AVR SEV ALEXANDER AVG (Kat. No. 20, 21)

IMP SEV ALEXAND AVG (Kat. No. 22)

IMP CAES M ANT GORDIANVS AVG (Kat. No. 23)

IMP GORDIANVS PIVS FEL AVG (Kat. No. 24–26)

IMP CAES M ANT GORDIANVS AVG (Kat. No. 27)
IMP M IVL PHILIPPVS AVG (Kat. No. 30, 32–39)
IMP PHILIPPVS AVG (Kat. No. 31)
M IVL PHILIPPVS CAES (Kat. No. 40)
M IVL PHILIPPVS CAES (Kat. No. 41)
IMP C M Q TRAIANVS DECVS AVG (Kat. No. 42–46)
Q HER ETR MES DECVS NOB C (Kat. No. 45)
IMP CAE C VIB TREB GALLUS AVG (Kat. No. 46)
IMP CC VIB TREB GALLVS AVG (Kat. No. 47)
IMP CAEC VIB TREB GALLVS AVG (Kat. No. 48)
IMP CAEC VIB VOLVSIANO AVG (Kat. No. 50)
IMP CC VIB VOLVSIANVS AVG (Kat. No. 51)
IMP C P LIC VALERIANVS AVG (Kat. No. 52)
IMP [C P LIC VAL]ERIANVS P F AVG (Kat. No. 53)
GALLIENVS AVG (Kat. No. 54–57)
IMP C CLAVDIVS AVG (Kat. No. 58)
IMP AVRELIANVS AVG (Kat. No. 59, 60)
IMP C M AVR PROBVS AVG (Kat. No. 61)
IMP C M AVR CARINVS AVG (Kat. No. 62)
IMP CC VAL DIOCLETIANVS PF AVG (Kat. No. 63, 64)
IMP C M H MAXIMIANVS PF AVG (Kat. No. 65)
IMP C M A MAXIMIANVS PF AVG (Kat. No. 66, 67, 69)
FL VAL CONSTANTIVS NOB CAES (Kat. No. 70–72)
IMP CONSTANTINVS AVG (Kat. No. 73, 74)
CONSTANTINVS AVG (Kat. No. 75, 76)
CONSTANTINVS MAX AVG (Kat. No. 77–79)
IMP C VAL LICIN LICINIVS PF AVG (Kat. No. 80, 81, 84, 85)
IMP LICINIVS AVG (Kat. No. 82, 83)
FL DELMATIVS NOB C (Kat. No. 86)
FL IVL DELMATIVS NOB C (Kat. No. 87)
CONSTANTINVS AVG (Kat. No. 88)
CONSTANTINVS IVN NOB C (Kat. No. 89–92)

DN VALENS PF AVG (Kat. No. 93, 94)
DN VALENTINIANVS PF AVG (Kat. No. 95)
DN THEODOSIVS PF AVG (Kat. No. 96–102)
DN ARCADIUS PF AVG (Kat. No. 103–113)
DN HONORIVS PF AVG (Kat. No. 114–117)

4.2. AYDIN ARKEOLOJİ MÜZESİ'NDEKİ ROMA İMPARATORLUK DÖNEMİ SİKKELERİNİN ARKA YÜZ LEJANDLARI

IMP XXI COS XV CENS PPP (Kat. No. 1)
COS V PP [S P Q R OPTIMO] PRINC (Kat. No. 2)
COS III (Kat. No. 3, 4, 10)
[TR POT COS] III (Kat. No. 5)
TR POT XI COS IIII (Kat. No. 6, 7)
TR P XVIII COS III (Kat. No. 8)
PIETAS AVG TRP XX COS III (Kat. No. 9)
[PM TRP X I]MP VII COS IIII PP (Kat. No. 11)
PM TRP [V COS II] PP (Kat. No. 12)
PM TRP XVI COS III PP (Kat. No. 13, 14)
PM TRP XVII COS III PP (Kat. No. 15)
DIANA LVCIFERA (Kat. No. 16)
[SEVE]RI AVG PII FIL (Kat. No. 17)
FIDES PV[BLICA] (Kat. No. 18)
[FELICIT]AS AVGG (Kat. No. 19)
ANNONA AVGVSTI, S C (Kat. No. 20)
PM TRP V C[OS PP], SC (Kat. No. 21)
VICTORIA AVG (Kat. No. 22, 23, 38, 44)
AEQVITAS AVG (Kat. No. 24)
PM TRP III COS II PP (Kat. No. 25)
PM TRP V COS II PP (Kat. No. 26)
IOVI CONSERVATORI (Kat. No. 27, 52, 81, 84, 85)
FORT REDUX (Kat. No. 28, 29)
PM TRP III COS II PP, S-C (Kat. No. 30)

ANNONA AVGG (Kat. No. 31, 33)
AEQVITAS AVGG (Kat. No. 32)
PAX AETERNA, S-C (Kat. No. 34)
[LAET FVNDAT], S-C (Kat. No. 35)
AEQVITAS AVGG, S-C (Kat. No. 36, 37)
FIDES MILIT (Kat. No. 39)
PRINCIPI IVVENT (Kat. No. 40, 41)
PANNONIAE (Kat. No. 42)
ABVNDANTIA AVG (Kat. No. 43)
CONCORDIA AVGG (Kat. No. 45, 97)
APOLL SALVTARI (Kat. No. 46)
LIBERTAS PVBLICA (Kat. No. 47)
AETERNITAS AVGG (Kat. No. 48)
LIBERTAS AVGG (Kat. No. 49)
PAX AVGG (Kat. No. 50)
VIRTVS AVGG (Kat. No. 51)
ORIENS AVGG (Kat. No. 53)
FEL[IC]IT PVBL (Kat. No. 54)
ABVNDANTIA AVG (Kat. No. 55)
NEPTVNO CONS AVG (Kat. No. 56)
VIRTVS AVG (Kat. No. 57)
ANNONA AVG (Kat. No. 58)
ORIENS AVG (Kat. No. 59)
IOVI STATORI (Kat. No. 60)
CLEMENTIA TEMP (Kat. No. 61)
AETERNIT AVGG (Kat. No. 62)
CONCORDIA MILITVM (Kat. No. 63–71)
GENIO AVGG ET CAESARVM NN (Kat. No. 72)
IOVI CONSERVATORI AVGG (Kat. No. 73, 80, 83)
VICTORIAE LAETAE PRINC PERP (Kat. No. 74)
PROVIDENTIAE AVGG (Kat. No. 75)
DN CONSTANTINI MAX AVG (Kat. No. 76)

GLORIA EXERCITVS (Kat. No. 77–79, 86, 87, 89–92)

VICT LAETAE PRINC PERP (Kat. No. 82)

PROVIDENTIAE AVGG (Kat. No. 88)

SECVRITAS REIPVBLICAE (Kat. No. 93, 94)

VOT X MVLT XX (Kat. No. 95)

CONCORDIA AVGGG (Kat. No. 96)

GLORIA [ROMANOR]VM (Kat. No. 198–106)

[VIRTVS EX]ER[CITI] (Kat. No. 107–117)

4.3. AYDIN ARKEOLOJİ MÜZESİ'NDEKİ ROMA İMPARATORLUK DÖNEMİ SİKKELERİNİN DARPANELERİ VE İŞARETLERİ

İncelenen sikkeler arka yüzlerinde yer alan darphane işaretlerine göre sınıflandırılıp darphane işaretleri Kat. No. ile birlikte verilmiştir. Katalogda yer alan sikkelerden darphane işareti belli olanlar aşağıda verilmiş olup herhangi bir darphane sembolü olmayan sikkeler aşağıda yer almamaktadır. Ayrıca Roma İmparatorluk döneminde sikke darbı yapan diğer darphaneler ve darphane işaretleri grafik ve tablolar kısmında gösterilmiştir.

4.3.1. Antiochia

Seleukos Kralı I. Seleukos tarafından MÖ 300'lerde Orontes (Asi) Irmağının kenarında kurulan Antiochia, MÖ 1. yy'ın ilk yarısında Armenia topraklarına dâhil olmuş, MÖ 64 yılında ise Roma topraklarına dâhil edilmiştir¹³⁸. Katalogda Anadolu'nun en önemli darphanelerinden biri olan Antiochia'da darp edilmiş iki adet sikke vardır. Bu sikkeler üzerindeki kent darphane sembolleri **SMANÇ** (Kat. No. 97) ve **ANTT** (Kat. No. 110) şeklindedir. **ANB**, **ANH**, **ANTT**, **ANTE**, **SMA**, **SMANA**, **SMANZ**, **SMANT** kentin diğer darphane işaretleridir.

¹³⁸ Oğuz Tekin, *Konuşan Paralar Tarih boyunca Anadolu Kentleri ve Sikkeleri*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları 2011, 64.

4.3.2. Arelate/Constantina

Günümüz Arles/Fransa sınırları içerisinde yer alan kent, Lyon gibi önemli bir darphane merkeziydi. Kentteki darphane Constantin Hanedanlığı zamanında büyük bir üne kavuşmuştur¹³⁹. Katalogda Arelate kentine ait kesimde **SARL** (Kat. No. 83) işareti olan bir adet sikke incelenmiştir. **A, AR, ARL, CON, CONST, KON, KONSTAN** kentin diğer darphane sembolleridir.

4.3.3. Constantinopolis

Büyük Constantinus, Byzantion'u yeni başkent olarak seçmiş ve MS 330'lardan sonra kentin adını Constantinopolis olarak değiştirmiştir. MS 326 yılında açılan Constantinopolis Darphanesi Bizans İmparatorluğu'nun yıkılmasına değin varlığını sürdürmüştür. İki şubesi olan darphanenin şube sayısı sonradan 11'e çıkarılmıştır. Altın sikkenin en yoğun olarak basıldığı darphanedir¹⁴⁰. Katalogda bu darphanede basılmış sekiz adet sikke vardır. **CONSA** (Kat. No. 79), **CONSB** (Kat. No. 80, 102, 109), **CONSI** (Kat. No. 93,119), **CONSS** (Kat. No. 99), **CONST** (Kat. No. 116) katalogda yer alan Constanopolis kentinin darphane işaretleridir. **C, CP, CON, CONS, CONSP, CONOB** Constantinopolis darphanesinin diğer işaretleridir.

4.3.4. Heraclea

MS 297'de Diocletianus tarafından adı değiştirilen Perintios'a Heraclea adı verilmiştir. Trakya Heraclea'sı olarak da anılan kent, MS 291–450 yılları arasında imparatorluğun darphaneleri arasında yer almıştır. Beş şubesi olan darphanenin şube sayısı MS 4. yy'ın sonunda ikiye, I. Leo döneminde bire düşürülmüştür¹⁴¹. Katalogda incelenen Heraclea sikkesi on adettir. Bu sikkelerin darphane işaretleri **HA** (Kat. No. 69), **HB** (Kat. No. 71, 72), **HA** (Kat. No. 75), **SMHB** (Kat. No. 84, 100, 118), **SMHT** (Kat. No. 87), **SMHI** (Kat. No. 88), **SMHA** (Kat. No. 106)'dır. **H, HT, HERAC, HERACL, SMH, SMHT** darphanenin diğer işaretleridir.

¹³⁹Harold Mattingly-Edward A. Sydenham, *The Roman Imperial Coinage, Volume VIII*, London 1981, 197.

¹⁴⁰ Tekin, *Konuşan Paralar Tarih boyunca Anadolu Kentleri ve Sikkeleri*, 162.

¹⁴¹ Tekin, *Konuşan Paralar Tarih boyunca Anadolu Kentleri ve Sikkeleri*, 164.

4.3.5. Kyzikos

Mysia bölgesi kentlerinden olan Kyzikos MÖ 7. yy'ın başlarında Miletoslular tarafından koloni olarak kurulmuştur¹⁴². MÖ 6. yy'da sikke üretimine başlayan kentin ton balığı betimli elektron sikkelerinin önemi çok fazladır. Kyzikos, Roma İmparatorluk Dönemi kent sikkeleri darbı Augustus (MÖ 27- MS 14) ile başlamış, II. Cladius Gothicus (MS 268–270) ile son bulmuştur. İmparatorluk sikkeleri MS 6. yy'ın sonuna değin devam etmiştir¹⁴³. Bu çalışmada yirmi dört adet Kyzikos sikkesi incelenmiştir. Katalogda yer alan kentin darp sembolleri şu şekildedir: **KA** (Kat. No. 70, 73, 74, 76, 77), **KAI** (Kat. No. 67), **KI** (Kat. No. 68), **SNK** (Kat. No. 78), **SMK** (Kat. No. 89), **SMKA** (Kat. No. 92, 108, 111, 114, 115, 117), **SMKI** (Kat. No. 94, 120, 121, 122), **SMT** (Kat. No. 95), **SMKB** (Kat. No. 103), **SNKB** (Kat. No. 96). Kyzikos'un diğer sembolleri ise **CM**, **CVZ**, **CVZIC**, **CVZIKEN**, **KV**, **MK**, **MKV**'dir.

4.3.6. Nikomedia

MÖ 8. yy'ın sonunda Megara'dan gelen kolonistler tarafından İzmit Körfezinde Astakos adında bir şehir kurulmuştur. Astakos'un tarih sahnesinden silinmesinden sonra Bithynia Kralı I. Nikomedes, MÖ 265 yılında aynı yere kendi adını taşıyan Nikomedia kentini kurmuştur. IV. Nikomedes tarafından krallık vasiyetle Roma'ya bırakılınca, kent Roma'nın Doğu Eyaleti'nin başkenti olmuştur. Kent başkentliğini Constantinopolis'in başkent olmasına değin sürdürmüştür. Roma'nın darphanesi olarak sikke basmaya başladığı dönem Diocletianus (MS 284–305) dönemidir. Şube sayısı zaman içinde artan kent darphanesinde en son on şube yer almıştır. Altın sikkelerin yoğun olarak darp edildiği kentin sikke basımı I. Leo (MS 457–474) zamanında son bulmuştur¹⁴⁴. **SMN** (Kat. No. 12), **SMNI** (Kat. No. 82, 104), **SMNA** (Kat. No. 113), **SMNB** (Kat. No. 86) Nikomedia kentinin sikke sembolleridir. Kentin diğer darphane sembolleri şöyledir: **MN**, **NIC**, **NICO**, **NIK**, **SMN**.

¹⁴² Ekrem Akurgal, *Anadolu Uygarlıkları*, Phoenix Yayınevi, (10. Basım), Ankara 2014, 231.

¹⁴³ Tekin, *Konuşan Paralar Tarih boyunca Anadolu Kentleri ve Sikkeleri*, 132.

¹⁴⁴ Tekin, *Konuşan Paralar Tarih boyunca Anadolu Kentleri ve Sikkeleri*, 168.

4.3.7. Siscia

Hırvatistan sınırları içerisinde yer alan Siscia'nın günümüzdeki adı Sisak'tır. Siscia Darphanesi'nin geçmişi Gallienus'a kadar uzanmaktaydı ve İmparatorluğun sikke darbında önemli bir yeri vardı. Darphane son dönemlerinde Sirmium Darphanesinin gölgesinde kalmıştır¹⁴⁵. Katalogda **ASIS** (Kat. No. 90) ve **BSIS** (Kat. No. 91) darphane sembolü olan iki adet sikke incelenmiştir. Siscia kentinin diğer darphane sembolleri şöyledir: **SIS**, **SISC**, **SISCP** ve **SM**.

4.3.8. Thessalonika

Günümüzdeki adı Selanik olan kent, Yunanistan sınırları içerisinde yer alır. İmparatorluğun önemli darphaneleri arasında yer alan kentte özellikle I. Constantinus zamanında darphane önem kazanmıştır. Bu dönemde altın ve gümüş sikke basımı burada yoğunluk kazanmıştır¹⁴⁶. Çalışmamızda Thessalonika kentine ait 2 adet sikke vardır. Bunlardan biri darphanenin **TESA** (Kat. No. 98), diğeri **TESA** (Kat. No. 101) işareti ile gösterilen bronz sikkelerdir. Kentin diğer darphane işaretleri: **CHES**, **COM**, **COMOB**, **CONOB**, **SMTS**, **TS**, **TES**, **TESA**, **TESOB**, **THES**, **THS**, **THSOB** şeklindedir.

¹⁴⁵ RIC VIII, 339

¹⁴⁶ RIC VIII, 395

SONUÇ

Bu çalışmada Aydın Arkeoloji Müzesi envanterine 2005, 2006 ve 2007 yıllarında satın alma yoluyla girmiş 119 adet Roma Dönemi sikkesi detaylı bir biçimde incelenmiştir. Bu sikkeler Roma İmparatorluk Dönemine ait olan darplardır. 119 sikkenin tamamının lejandından ve portresinden yola çıkılarak detaylı tanımları katalog kısmında verilmiştir.

Çalışmada incelenen sikkelerin tarih aralığı oldukça geniştir. Katalogda Domitanus (MS 81–96) döneminden Honorius (MS 393–423) dönemine değin farklı imparatorlara ait sikkeler yer almaktadır. Bu tarih aralığında incelenen sikkeler 34 İmparator ve 1 İmparatoriçeye aittir. Katalogda yer alan sikke sayısı dönem dönem farklılık göstermektedir. İmparatorluğun geç dönemlerinde sikke darbının arttığını bilmekteyiz. Bu çalışmada bu durum az da olsa görülmektedir. İmparatorluğun geç dönemlerinde sikke sayısının artmasının en büyük nedeni, imparatorluğun içinde bulunduğu ekonomik durumdan dolayı sikkelerin değerinin azalması ve idari boşlukla paralel olarak sürekli imparator değişimiyle birlikte gelen imparatorun sikke darp etmesidir.

Katalogda yer alan imparatorlara ait sikke sayıları farklılık göstermekle birlikte, I. Philippus (MS 244–249) ve Arcadius (MS 383–408) on bir adetle katalogda en fazla sikkesi bulunan imparatorlardır. İkinci olarak III. Gordianus (MS 238–244), I. Constantinus (MS 307–337) ve I. Theodosius (MS 378–395) yedi adet sikkeyle yer almaktadırlar. Bunun yanı sıra katalogda bir adette kadın sikkesi vardır. Lejanddan ve saç yapısından yola çıkarak Septimius Severus'un karısı Julia Domna'ya ait olduğu tespit edilen sikkenin katalog numarası 17'dir.

Sikkelerin tanımlanmasında en önemli rolü şüphesiz ön yüz lejandları ve tipleri oynamıştır. Latin alfabesiyle yazılmış lejandlarda tahtta bulunan imparatorun adı ve onlara verilen unvanlar yer almaktadır. İncelenen lejandlar dikkate alındığında, Kat. No. 1 ve Kat. No. 2'deki sikkelerin haricinde imparatorluğun erken dönemlerinden Kat. No. 20'deki Caracalla (MS 198–217) döneminin ortasına kadar imparatorun isminin önünde herhangi bir unvan olmadığı tespit edilmiştir. Caracalla dönemiyle birlikte sikkelerin çoğunun lejandında imparatorun isminin önünde **IMP** (İmparator) unvanı görülmeye başlanmıştır. Geç dönemlere gelindiğinde, Valens (MS 364–378) ile birlikte **DN**

(Dominos Noster) unvanı katalogdaki bütün sikkelerin ön yüz lejandlarında imparator adından önce görülmeye başlanmıştır. Lejandlardaki imparatorlara verilen unvanların sayıyla belirtilmesi sikkelerin tarihlendirilmesinde önemli rol oynamıştır. Unvanın kaç kez verilmesinden yola çıkarak kesin tarihleme yapılmıştır.

Arka yüz lejandlarında farklılıklar dikkat çekmektedir. Arka yüz lejandlarını imparatorluk unvanları, tanrıçalar ve personifikasyonlar oluşturmaktadır. İstisna olarak Kat. No. 81'deki I. Constantinus (MS 307–337) sikkesinin arka yüzünde yine imparatorun adının yazıldığı görülmektedir. Sikkelerin bazılarının arka yüzlerinin kesim kısmında sikkenin hangi darphanede basıldığını gösteren darphane sembolleri Latin harfleriyle yer almaktadır. Bazı sikkelerde darphane sembolü boşluk diye tabir edilen kısımda gösterilmiştir. Katalogdaki kırk dokuz adet sikke Anadolu'daki darphanelerde basılmış ve grafikler bölümünde ayrıntıları verilmiştir. Anadolu dışındaki kentlerden Arelate/Constantina, Siscia ve Thessalonika'da darp edilmiş sikkeler vardır. Diğer sikkelerin darp yeri olarak da imparatorluğun merkezi Roma kabul edilmektedir.

İncelenen sikkelerin ön yüzlerinde imparator portrelerine yer verilmiştir. I. Constantinus (MS 307–337)'e ait Kat. No. 75 ve I. Licinius (MS 308–324)'e ait Kat. No. 86 olan sikkeler sol profilden, diğerleri ise sağ profilden işlenmiştir. Buradan yola çıkılarak Roma İmparatorluk Dönemi sikkelerinde portrelerin genel çoğunluğunun sağ profilden işlendiği kanısı bir kez daha doğrulanmıştır.

Katalogda yer alan sikkelerin ön yüz tipleri sekiz grupta ele alınmıştır. Yukarıda ayrıntıları verilen bu tipler; diademli baş, diademli büst, yalın başlı büst, miğferli büst, defne çelenkli baş, defne çelenkli büst, ışın taçlı büst ve saçlı toplu kadın büstüdür. Bu tiplerden katalogda en fazla işlenen 46 sikkeyle ışın taçlı büstdür. İkinci en fazla işlenen tip 32 sikkeyle diademli büsttür. Kat. No. 17'de yer alan Julia Domna'ya ait sikke saçlı toplu tip olarak belirlenmiştir.

Ön yüz tiplerinin tarihsel dağılımına bakıldığında imparatorluğun erken dönemlerinde en fazla defne çelenkli başın kullanıldığını, onu takiben defne çelenkli büstün geldiğini görmekteyiz. Bu iki tipin Geç Roma Dönemi'ne değin varlığını sürdürdüğü görülmektedir. İncelenen sikkeler içinde ön yüz tipi yalın başlı büst olan 2 tane sikke vardır. Değerlendirilen sikkeler arasında en az görülen ön yüz tipi yalın başlı büsttür. Caracalla (MS 198–217) döneminde uygulanmaya başlandığı bilinen ışın taçlı

büst tipi katalogda III. Gordianus (MS 238–244) döneminden itibaren görülmeye başlanmıştır. İmparatorluğun geç dönemlerine gelindiğinde yeni tipler ortaya çıkmaya başlamıştır. Diademli baş, diademli büst ve miğferli büst geç dönem ön yüz tipleridir. Bu tiplerden katalogda en çok kullanılan diademli büsttür. I. Constantinus (MS 307–337) döneminden itibaren ortaya çıkan bu tip, Honorius (MS 393–423) dönemine kadar sevilerek kullanılmıştır. Katalogdaki sayısı da göz önünde bulundurulduğunda diademli baş ve miğferli büst tipleri imparatorluğun geç döneminde nadir işlenen ön yüz tiplerinden olduğu anlaşılmaktadır.

İncelenen sikkelerin arka yüzlerinde imparatorluk dönemi sikkelerinin genel özelliği olan tanrılar, tanrıçalar, personifikasyonlar ve mimari öğeler yer almıştır. Baş tanrı Jupiter (Zeus) 21 adet sikkeyle en çok işlenen tanrıdır. Baş tanrı, arka yüzde bazı sikkelerde yalnız bazılarında da sikkeyi bastıran imparator ile birlikte işlenmiştir. Zafer Tanrıçası Victoria (Nike) en çok işlenen tanrıçadır, Victoria katalogda 21 adet sikkede arka yüz tipi olarak görülmektedir. Jupiter ve Victoria'nın yanı sıra Minerva (Athena), Diana (Artemis), Apollo (Apollon), Mars (Ares), Fortuna (Tykhe), Sol (Helios) ve Roma katalogda yer alan sikkelerin arka yüzlerinde yer verilen tanrı ve tanrıçalardır.

Sikkelerde görülen diğer arka yüz öğeleri personifikasyonlardır. Adalet ve eşitlik anlamına gelen Aequitas ile hasat anlamına gelen Annona altışar sikkede en çok görülen personifikelerdir. Abundantia, Aeternitas, Clementia, Felicitas, Fides, Genius, Laetitia, Libertas, Pax, Pietas, Spes ve Virtus katalogdaki sikkelerin arka yüzlerinde görülen diğer personifikasyonlardır. İncelenen sikkeler dikkate alındığında personifikasyonların imparatorluğun ilk yarısında daha çok kullanıldığı görülmektedir.

Katalogdaki sikkelerin arka yüzlerinde yoğun bir biçimde işlenen sahnelerden biri de imparatora çelenk sunan ve küre veren Victoria'dır. Bu sahneler katalogda 13 adet sikkenin arka yüzünde görülmektedir. Bir başka öge olarak da çeşitli atribüteler tutan imparator betimi yer alır. Karşılıklı ya da yan yana duran askerler arasında standart yer alması sevilerek kullanılmış sahneler arasındadır. İmparator, Jupiter, Victoria, İmparator ile Jupiter, İmparator ile Victoria ve Asker betimlemelerinin İmparatorluğun geç dönemindeki sikkelerde yoğun olarak görüldüğü izlenimine varılmıştır. Arka yüz tiplerinde mimari öğeler 2 adet sikkede kullanılmıştır ve bu iki kuleli karargâh kapısı ile kuleler arasında yıldız betimi şeklindedir. Kat. No. 18'deki sikkenin arka yüzünde yer

alan seramikler, Kat. No. 47'deki tokalaşma, Kat. No. 58'deki oğlak ve Kat. No. 81'deki çelenk betimleri arka yüz tipi olarak farklılık göstermektedir.

İncelenen yüz on dokuz adet sikkenin kırk üç tanesi gümüş, yetmiş altı tanesi bronz madeninden darp edilmiştir. Gümüş sikkelerin geneli Denarius ve Antonianus biriminde basılmıştır. Gümüş sikkelerin imparatorluğun erken dönemlerine tarihlenmesi devletin ekonomik durumu ve madenin bulunması ile doğru orantılıdır. Bronz sikkelerin sayısı Caracalla (MS 198–217) döneminden itibaren artmaya başlamıştır. Daha önce gümüş sikkelerin basıldığı Antonianus biriminde bu dönemden itibaren bronz sikkelerde basılmaya başlanmıştır. Bronz sikkelerin sayısının artması ve gümüş sikkelerdeki gümüş oranının düşürülmesi devletin içinde bulunduğu ekonomik durumdan kaynaklanmaktadır. Katalogda yer alan bronz sikkeler antonianus, sestertius, as, dupindius ve follis biriminde basılmışlardır.

KAYNAKÇA

- Akşit, Oktay, *Roma İmparatorluk Tarihi*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1970.
- Akurgal, Ekrem, *Anadolu Uygarlıkları*, Phoenix Yayınevi, Ankara 2014.
- Arslan, Melih, *Museum of Anatolian Civilizations Roman Coins*, Ankara 1992.
- Atlan, Sabahat, *1947–1967 Yılları Side Kazıları Sırasında Elde Edilen Sikkeler*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1976.
- Atlan, Sabahat, *Grek Sikkeleri*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları. İstanbul 1993.
- Babelon, Ernest, *Traité des Monnaies Grecques et Romaines*, Ernest Leroux, Editeur, Paris 1907.
- Baydur, Nezahat, *Roma Sikkeleri*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 1998.
- Birley, Antony R., *Septimius Severus The African Emperor*, Routledge, London 1971.
- Bonnefoy, Yves, *Antik Dünya ve Geleneksel Topumlarda Dinler ve Mitolojiler Sözlüğü*, I. Cilt: A-K, I. Cilt: K-Z, (Çev. Levent Yılmaz), 2000.
- Burnett, Adrew- Amandry, Michel-Ripollès, Pere Pau, *Roman Provincial Coinage Vol. I*, British Museum Press, London 1992.
- Burnett, Adrew- Amandry, Michel-Ripollès, Pere Pau, *Roman Provincial Coinage Vol. II*, British Museum Press, London 1999
- Burns, Jasper, *Great Women of Imperial Rome Mothers and Wives of the Caesars*, Routledge, London 2007.
- Can, Şefik, *Klasik Yunan Mitolojisi*, (13. Basım), Ötüken Neşriyat, İstanbul 2013.
- Carradice, Ian-Price, Martin, *Hellen Dünyasında Sikke*, (Çev. Oğuz Tekin), Homer Kitapevi, İstanbul 2001.

- Carson, R.A.G.- Kent, J. P. C., *Late Roman Bronze Coinage Part II, Bronze Roman Imperial Coinage of the Later Empire A. D. 346-498*, Spink & Son Ltd. London 1960.
- Carson, R.A.G.- Kent, J. P. C., *The Roman Imperial Coinage*. Vol. VIII. The family of Constantine I A.D. 337–364, London 1981.
- Carson, R.A.G.-Sutherland, C.H.V, *The Roman Imperial Coinage*. Vol. I, From 31 BC to AD 69, London 1984.
- Carson, R.A.G.- Kent, J. P. C.- Burnett, A.M., *The Roman Imperial Coinage*. Vol. X. The divided empire and the fall of the western parts A.D. 395–401, London 1994.
- Ceylan, Mesut, *Tokat Müzesi'ndeki Roma İmparatorluk Dönemi Sikkeleri*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Anabilim Dalı, Erzurum 2013.
- Cohen, Henry, *Description Historique Monnaies Frappées Sous L'Empire Romain II*, Akademische Druck-U. Verlagsanstalt, Graz 1955.
- Cohen, Henry, *Description Historique Monnaies Frappées Sous L'Empire Romain V*, Akademische Druck-U. Verlagsanstalt, Graz 1955.
- Cohen, Henry, *Description Historique Monnaies Frappées Sous L'Empire Romain VI*, Akademische Druck-U. Verlagsanstalt, Graz 1955.
- Cohen, Henry, *Description Historique Monnaies Frappées Sous L'Empire Romain VIII*, Akademische Druck-U. Verlagsanstalt, Graz 1955.
- Couch, Malcolm, *Greek ve Roman Mythology*, Tiger Boks International, London 1997.
- Erhat, Azra, *Mitoloji Sözlüğü*, Remzi Kitabevi, İstanbul 2003.
- Grimal, Pierre, *Mitoloji Sözlüğü Yunan ve Roma*, 1951, (Çev. Sevgi Tamgüç), Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2007.

- Head, Barclay V., "The Coins" (Ed. D. G. Hogart), *British Museum. Excavations at Ephesus. The Archaic Artemisia* (Capter V), London, 1908.
- Head, Barclay V., *Historia Nummorum, A Manual of Greek Numismatics*, (2. Basım) Oxford, London 1911.
- Hill P. V., Kent, J. P. C., *Late Roman Bronze Coinage Part I, The Bronze Coinage of the House of Constantine A. D. 324-346*, Spink & Son Ltd. London 1960.
- Hill, P. V., Kent, J. P. C., Carson, R. A. G., *Late Roman Bronze Coinage*, Spink & Son LTD., London 1960.
- Hill, George Francis, *A Handbook of Greek and Roman Coins*, Macmillan and Co., Limited, London 1899.
- Howgego, Christopher, J., *Sikkelerin Işığında Eskiçağ Tarihi*, (1995), (Çev. Oğuz Tekin), Homer Kitabevi, İstanbul 1998.
- Ireland, Stanley, *Greek, Roman and Byzantine Coins in the Museum at Amasya*, Royal Numismatic Society Special Publication No:33, London 2000.
- İplikçioğlu, Bülent, *Hellen ve Roma Tarihinin Anahatları*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 2015.
- Jones, John Melville, *A Dictionary of Ancient Greek Coins*, Seaby, London 1986.
- Karatağ, Murat, *Klasik Arkeoloji Sözlüğü Yunan-Roma*, Genesis Kitap, Ankara 2011.
- Karwiese, Stefan, *Antik Nümizmatiğe Giriş*, (2. Basım), Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 2004.
- Klawans, Zander H., *Reading and Dating Roman Imperial Coins*, Whitman Publishing Company, Wisconsin 1959.
- Mattingly, Harold, *Coins of the Roman Empire in the British Museum*, Vol. IV, Antoninus Pius to Commodus, The British Museum Printed, London 1940.
- Mattingly, Harold, *Coins of the Roman Empire in the British Museum*, Vol. V, Pertinax to Elagabalus, The British Museum Printed, London 1950.

Mattingly, Harold- Sydenham, Edward A., *The Roman Imperial Coinage*. Vol II. Vespasian to Hadrian, London, 1962.

The Roman Imperial Coinage, Vol III. Antoninus Pius to Commodus, London 1930.

Mattingly, Harold- Sydenham, Edward A., *The Roman Imperial Coinage*. Vol. IV Part I, Pertinax to Geta, London 1936.

Mattingly, Harold- Sydenham, Edward A., Sutherland, C.H.V., *The Roman Imperial Coinage*. Vol. IV Part II, Macrinus to Pupienus, London 1938.

Mattingly, Harold- Sydenham, Edward A., Sutherland, C.H.V., *The Roman Imperial Coinage*. Vol IV Part III. Gordianus III to Antoninus, London 1949.

Mattingly, Harold- Sydenham, Edward A.- Webb, Percy H., *The Roman Imperial Coinage*. Vol V Part I. Valerian to Florian, London, 1968.

Mattingly, Harold- Sydenham, Edward A.- Webb, Percy H., *The Roman Imperial Coinage*. Vol V Part II. Probus to Amandus, London, 1968.

Mattingly, H.- Sutherland, C.H.V.- Carson, R.A.G., *The Roman Imperial Coinage*, Vol. IX. Valentinian I-Theodosius I, London 1951.

Mattingly, Harold, *The Roman Imperial Coinage*, Vollume VIII, London 1981.

Meijer, Fik, *İmparatorlar Yataklarında Ölmez*, 2001, (Çev. Gürkan Ergin), Homer Kitabevi 2006.

Mørkholm, Otto, *Erken Hellenistik Çağ Sikkeleri*, (1991), (Çev. Oğuz Tekin), Homer Kitabevi, İstanbul 2000.

Morrisson, Cécile, *Antik Sikkeler Bilimi Nümismatik Genel Bir Bakış*, (1992), (Çev. Zeynep Çizmeli Öğün), Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 2002.

Motor, Hacer, *Bursa, Balıkesir ve Bandırma Müzelerindeki Kyzikos Sikkeleri*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Anabilim Dalı, Erzurum 2010.

Sear, David R., *Roman Coins and Their Values*, Seaby, (4. Basım), London, 1988.

- Sear, David R., *Roman Coins and Their Values* Vol I., Spink and Son Ltd., London 2000.
- Sear, David R., *Roman Coins and Their Values* Vol II., Spink and Son Ltd., London 2002.
- Sear, David R., *Roman Coins and Their Values* Vol III., Spink and Son Ltd., London 2005.
- Sutherland, C.H.V., Carson, R.A.G., *The Roman Imperial Coinage*. Vol. VI. From Diocletian's reform to the death of Maximinus, London 1967.
- Sutherland, C.H.V., Carson, R.A.G., *The Roman Imperial Coinage*. Vol. VII. Constantine and Licinius, A.D. 313–337, London 1966.
- Tekçam, Tamay, *Arkeoloji Sözlüğü*, Alfa Yayıncılık, İstanbul 2007.
- Tekin, Oğuz, *Bibliography of Ancient Numismatics for Anatolia-Antik Anadolu Nümismatiği Bibliyografyası*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 1993.
- Tekin, Oğuz, *Yapı Kredi Koleksiyonu Grek ve Roma Sikkeleri*, Yapı Kredi Yayınları Ltd. Şit, İstanbul 1994.
- Tekin, Oğuz, *Sadberk Hanım Müzesi Antik Sikkeler Kataloğu Catalogue Of The Ancient Coins In The Sadberk Hanım Museum*, Zero Prodüksiyon Lmt., İstanbul 2003.
- Tekin, Oğuz, *Antik Nümismatik ve Anadolu (Arkaik ve Klasik Çağlar)*, (3. Basım), Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 2008.
- Tekin, Oğuz, *Eski Yunan ve Roma Tarihine Giriş*, İletişim Yayınları, İstanbul 2008.
- Tekin, Oğuz, *Konuşan Paralar Tarih boyunca Anadolu Kentleri ve Sikkeleri*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları 2011.
- Tulay, Ahmet Semih, *Genel Nümizmatik Sözlüğü*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 2001.

Yavuz, Elif, *Kyzikos Hadrian Tapınağı 2010 Yılı Kazılarında Bulunan Define Sikkeleri*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Anabilim Dalı, Erzurum 2014.

Yılmaz, Anıl Taner, *Marmaris Arkeoloji Müzesindeki Roma İmparatorluk Dönemi Sikkeleri*, (Yayımlanmamış Yüksek lisans Tezi), Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir 2006.

KATALOG

Domitianus (MS 81–96)**MS 91****Kat. No. 1 (Fotoğraf 1)****Öy.: IMP CAES DOMIT AVG GERM PM TRP XI**

İmparatorun defne çelenkli başı, sağa.

Ay.: IMP XXI COS XV CENS PPP

Minerva, ayakta, sola. Sağ elinde yıldırım demeti ve sol elinde mızrak tutuyor, önünde kalkan.

AR/Dp., 19 mm., 3,06 g., ky. 6; **Müze Env. No. 30731; Buluntu yeri:** Satın alma.**Ref:** RIC II, s.172, 154.**Traianus (MS 98–117)****MS 103****Kat. No. 2 (Fotoğraf 2)****Öy.: IMP TRAIANO AVG GER DAC [PM TRP]**

İmparatorun defne çelenkli başı, sağa.

Ay.: COS V PP [S P Q R OPTIMO] PRINCDacia çömelmiş, matem tutuyor. Kesimde: **DAC CAP**AR/Den., 19,5 mm., 2,62 g., ky. 7; **Müze Env. No. 30726; Buluntu yeri:** Satın alma.**Ref:** RIC II, s.251, 98.**Hadrianus (MS 117–138)****Kat. No. 3 (Fotoğraf 3)****Öy.: HADRIANVS AVGVSTVS PP**

İmparatorun defne çelenkli başı, sağa.

Ay.: COS III

Aequitas, ayakta, sola. Sağ elinde terazi ve sol elinde bereket boynuzu tutuyor.

AR/Den., 19 mm., 2,94 g., ky. 7; **Müze Env. No. 30720; Buluntu yeri:** Satın alma.**Ref:** RIC II, s. 379, 339; *Tekin*, s. 153, 558.**Hadrianus (MS 117–138)**

MS 125–128

Kat. No. 4 (Fotoğraf 4)

Öy.: HADRIANVS AVGVSTVS

İmparatorun defne çelenkli başı, sağa.

Ay.: COS III

Roma, ayakta, sola. Sağ elinde Victoria ve sol elinde bereket boynuzu tutuyor.

AR/Den., 18 mm., 3,01 g., ky. 6; **Müze Env. No.** 30732; **Buluntu yeri:** Satın alma.

Ref: *RIC* II, s.359, 161.

Antoninus Pius (MS 138–161)

MS 140–144

Kat. No. 5 (Fotoğraf 5)

Öy.: [ANTONI]NVS AVG PIVS PP

İmparatorun defne çelenkli başı, sağa.

Ay.: [TR POT COS] III

Clementia, ayakta, sola. Sağ elinde petara, sol elinde asa tutuyor. Ortada: **SC**

AE, 32,2 mm., 22.25 g., ky. 12; **Müze Env. No.** 30147; **Buluntu yeri:** Satın alma.

Ref: *RIC* III, s. 117, 699a; *Cohen II*, s.138, 906.

Antoninus Pius (MS 138–161)

MS 155–156

Kat. No. 6 (Fotoğraf 6)

Öy.: ANTONINVS AVG PIVS PP IMP II

İmparatorun defne çelenkli başı, sağa.

Ay.: TR POT XI COS IIII

Annona, ayakta, sola. Sağ elinde terazi, sol elinde mısır koçanı tutuyor.

AR/Den., 18 mm., 3,19 g., ky. 7; **Müze Env. No.** 30727; **Buluntu yeri:** Satın alma.

Ref: *RIC* III, s.56, 249; *Cohen II* 983.

Antoninus Pius (MS 138–161)

MS 156–157

Kat. No. 7 (Fotoğraf 7)

Öy.: ANTONINVS AVG PIVS PP IMP II

İmparatorun defne çelenkli başı, sağa.

Ay.: TR POT XI COS IIII

Annona, ayakta, sağa. Sağ elinde dümen, sol elinde mısır koçanı tutuyor.

AR/Den., 17, 8 mm., 2,95 g., ky. 12; **Müze Env. No.** 30725; **Buluntu yeri:** Satın alma.

Ref: RIC III, s.57, 260; BMC IV, s.130, 883.

Marcus Aurelius (MS 161–180)

MS 163–164

Kat. No. 8 (Fotoğraf 8)

Öy.: M ANTONINVS AVG IMP II

İmparatorun giyimli ve zırhlı büstü, sağa.

Ay.: TR P XVIII COS III

Minerva, ayakta, sola. Kalkanlı ve sol elinde mızrak tutuyor.

AR/Den., 18 mm., 3,20 g., ky. 6; **Müze Env. No.**29969; **Buluntu yeri:** Satın alma.

Ref: RIC III, s.221, 102.

Marcus Aurelius (MS 161–180)

MS 166

Kat. No. 9 (Fotoğraf 9)

Öy.: M ANTONINVS AVG ARM PART MAX

İmparatorun defne çelenkli başı, sağa.

Ay.: PIETAS AVG TRP XX COS III

Pietas, ayakta, sola. İki eliyle bereket boynuzu tutuyor.

AR/Den., 18,9 mm., 3,41 g., ky. 12; **Müze Env. No.** 30728; **Buluntu yeri:** Satın alma.

Ref: RIC III, s.225, 148.

Marcus Aurelius (MS 161–180)

MS 169–170

Kat. No. 10 (Fotoğraf 10)

Öy.: M ANTONINVS AVG TR P XXIIII

İmparatorun defne çelenkli başı, sağa.

Ay.: COS III

Minerva, ayakta, sağa. Sol elinde yıldırım demeti, sağ elinde kalkan tutuyor.

AR/Den., 18.8 mm., 2,91 g., ky. 12; **Müze Env. No.** 30716; **Buluntu yeri:** Satın alma.
Ref: RIC III, s.229, 211.

Commodus (MS 180–192)

Nicomedia, MS 184

Kat. No. 11 (Fotoğraf 11)

Öy.: COMMAN[T AVG P BRIT]

İmparatorun defne çelenkli başı, sağa.

Ay.: [PM TRP X I]MP VII COS III PP

Annona, ayakta, sola. Sağ elinde concordia, sol elinde bereket boynuzu tutuyor.

Kesimde: SMN

AR/Den., 18 mm., 2,93 g., ky. 12; **Müze Env. No.** 30729; **Buluntu yeri:** Satın alma.

Ref: RIC III, s.377, 106.

Septimius Severus (MS 193–211)

MS 197

Kat. No. 12 (Fotoğraf 12)

Öy.: [L SEPT SEV PERT] AVG IMP VIII

İmparatorun defne çelenkli başı, sağa.

Ay.: PM TRP [V COS II] PP

Fortuna, ayakta, sola. Sağ elinde küre üstünde dümen, sol elinde bereket boynuzu tutuyor.

AR/Den., 17,2 mm., 3,02 g., ky. 12; **Müze Env. No.** 30730; **Buluntu yeri:** Satın alma.

Ref: RIC IV. I, s.158, 493; *Cohen* II 404; *Tekin*, s. 155, 574.

Septimius Severus (MS 193–211)

MS 208

Kat. No. 13 (Fotoğraf 13)

Öy.: SEVERVS PIVS AVG

İmparatorun defne çelenkli başı, sağa.

Ay.: PM TRP XVI COS III PP

Jupiter, ayakta, sola. Sağ elinde yıldırım demeti, sol elinde asa tutuyor.

AR/Den., 19 mm., 3,50 g., ky. 6; **Müze Env. No.** 30721; **Buluntu yeri:** Satın alma.

Ref: RIC IV. I, s.119, 216.

Septimius Severus (MS 193–211)

MS 208

Kat. No. 14 (Fotoğraf 14)

Öy.: SEVERVS PIVS AVG

İmparatorun defne çelenkli başı, sağa.

Ay.: PM TRP XVI COS III PP

Jupiter, ayakta, sola. Sağ elinde yıldırım demeti, sol elinde asa tutuyor.

AR/Den., 20 mm., 2,57 g., ky. 6; **Müze Env. No.** 30751; **Buluntu yeri:** Satın alma.

Ref: RIC IV. I, s.119, 216.

Septimius Severus (MS 193–211)

MS 209–210

Kat. No. 15 (Fotoğraf 15)

Öy.: SEVERVS PIVS AVG

İmparatorun defne çelenkli başı, sağa.

Ay.: PM TRP XVII COS III PP

Spes oturur vaziyette, sola. Sağ elinde çiçek demeti tutuyor.

AR/Den., 19,5 mm., 3,02 g., ky. 7; **Müze Env. No.** 30719; **Buluntu yeri:** Satın alma.

Ref: RIC IV. I, s.121, 232.

Julia Domna

MS 196–211

Kat. No. 16 (Fotoğraf 16)

Öy.: IVLIA AVGVSTA

İmparatoriçenin taçlı ve giyimli büstü, sağa.

Ay.: DIANA LVCIFERA

Diana, ayakta, sola. İki eliyle meşale tutuyor.

AR/Den., 19,2 mm., 2,62 g., ky. 12; **Müze Env. No.** 29962; **Buluntu yeri:** Satın alma.

Ref: RIC IV. I, s.167, 548; Sear 1988, s.493, 6578.

Caracalla (MS 198–217)**MS 196?****Kat. No. 17 (Fotoğraf 17)****Öy.: [M AVREL ANTO]NINVS CAES**

İmparatorun zırhlı büstü, sağa.

Ay.: [SEVE]RI AVG PII FIL

Lituus, knife, patera, jar, simpulum ve aspergillum.

AR/Den., 18 mm., 2.46 g., ky. 6; **Müze Env. No.** 29963; **Buluntu yeri:** Satın alma.**Ref:** *RIC* IV. I, s.212, 3; *Cohen* II, s.221, 583.**Caracalla (MS 198–217)****MS 198****Kat. No. 18 (Fotoğraf 18)****Öy.: IMP CAE M AVR AN[T AVG P TR P]**

İmparatorun defne çelenkli, giyimli büstü, sağa.

Ay.: FIDES PV[BLICA]

Fides, ayakta, sağa. Sağ elinde meyve sepeti, sol elinde mısır koçanı tutuyor.

AR/Den., 19 mm., 2,34 g., ky. 6; **Müze Env. No.**29968; **Buluntu yeri:** Satın alma.**Ref:** *RIC* IV. 1, s 215, 24a; *Sear* II (2002), s 518, 6801.**Caracalla (MS 198–217)****MS 201–206****Kat. No. 19 (Fotoğraf 19)****Öy.: ANTONINVS PIVS AVG**

İmparatorun defne çelenkli ve giyimli büstü, sağa.

Ay.: [FELICIT]AS AVGG

Felicitas, ayakta, sola. Sağ elinde caduceus, sol elinde bereket boynuzu tutuyor.

AR/Den., 18,5 mm., 2,90 g., ky. 6; **Müze Env. No.** 29964; **Buluntu yeri:** Satın alma.**Ref:** *RIC* IV. I, s.231, 127; *BMC* V, s.276, 8.**Severus Alexander (MS 222–235)****MS 222–231**

Kat. No. 20 (Fotoğraf 20)**Öy.: IMP CAES M AVR SEV ALEXANDER AVG**

İmparatorun defne çelenkli, giyimli ve zırhlı büstü, sağa.

Ay.: ANNONA AVGVSTI, S C

Annona, ayakta, sola. Sağ elinde buğday başağı, sol elinde bereket boynuzu tutuyor; önünde modius.

AE/Sest., 33 mm., 20,64 g., ky. 12; **Müze Env. No.** 30306; **Buluntu yeri:** Satın alma.**Ref:** RIC IV. II, s.114, 547; Tekin, s. 170, 673.**Severus Alexander (MS 222–235)****MS 225****Kat. No. 21 (Fotoğraf 21)****Öy.: [IMP CAES] M AVR SEV ALEXANDER AVG**

İmparatorun defne çelenkli ve giyimli büstü, sağa.

Ay.: PM TRP V C[OS PP], SC

Mars, ayakta, sağa. Sağ elinde mızrak tutuyor.

AE/Sest., 30 mm., 19,24 g., ky. 1; **Müze Env. No.** 30307; **Buluntu yeri:** Satın alma.**Ref:** RIC IV. II, s.105, 424; Sear II, s.654, 7989.**Severus Alexander (MS 222–235)****MS 228–231****Kat. No. 22 (Fotoğraf 22)****Öy.: IMP SEV ALEXAND AVG**

İmparatorun defne çelenkli ve giyimli büstü, sağa.

Ay.: VICTORIA AVGVictoria, ayakta, sağa. Sağ elinde çelenk, sol elinde hurma dalı tutuyor. Sağda: **Yıldız.**AR/Den., 18,7 mm., 2,53 g., ky. 2; **Müze Env. No.** 30715; **Buluntu yeri:** Satın alma.**Ref:** RIC IV. II, s.86, 215.**III. Gordianus (MS 238–244)****MS 238–239****Kat. No. 23 (Fotoğraf 23)****Öy.: IMP CAES M ANT GORDIANVS AVG**

İmparatorun ışın taçlı ve giyimli büstü, sağa.

Ay.: VICTORIA AVG

Victoria, ayakta, sola. Sağ elinde çelenk, sol elinde palmiye dalı tutuyor.

AR/Ant., 22 mm., 4,86 g., ky. 12; **Müze Env. No.** 30740; **Buluntu yeri:** Satın alma.

Ref: RIC IV. III, s.16, 5.

III. Gordianus (MS 238–244)

MS 240

Kat. No. 24 (Fotoğraf 24)

Öy.: IMP GORDIANVS PIVS FEL AVG

İmparatorun ışın taçlı ve giyimli büstü, sağa.

Ay.: AEQVITAS AVG

Aquitas, ayakta, sola. Sağ elinde terazi, sol elinde bereket boynuzu tutuyor.

AR/Ant., 23 mm., 3,56 g., ky. 1; **Müze Env. No.** 30748; **Buluntu yeri:** Satın alma.

Ref: RIC IV. III, s.22, 63.

III. Gordianus (MS 238–244)

MS 241–243

Kat. No. 25 (Fotoğraf 25)

Öy.: IMP GORDIANVS PIVS FEL AVG

İmparatorun defne çelenkli ve giyimli büstü, sağa.

Ay.: PM TRP III COS II PP

İmparator, ayakta, sağa. Sağ elinde mızrak, sol elinde küre tutuyor.

AR/Ant., 19,5 mm., 2,39 g., ky. 12; **Müze Env. No.** 30741; **Buluntu yeri:** Satın alma.

Ref: RIC IV. III, s.25, 92; *Tekin*, s. 172, 687.

III. Gordianus (MS 238–244)

MS 241–243

Kat. No. 26 (Fotoğraf 26)

Öy.: IMP GORDIANVS PIVS FEL AVG

İmparatorun ışın taçlı ve zırhlı büstü, sağa.

Ay.: PM TRP V COS II PP

İmparator, ayakta, sağa. Sağ elinde mızrak, sol elinde küre tutuyor.

AR/Ant., 23,5 mm., 3,84 g., ky. 12; **Müze Env. No.** 30743; **Buluntu yeri:** Satın alma.
Ref: RIC IV. III, s.25, 93.

III. Gordianus (MS 238–244)

MS 242–244

Kat. No. 27 (Fotoğraf 27)

Öy.: IMP CAES M ANT GORDIANVS AVG

İmparatorun ışın taçlı ve giyimli büstü, sağa.

Ay.: IOVI CONSERVATORI

Jupiter, ayakta, sola. Sağ elinde yıldırım demeti, sol elinde asa tutuyor. Solda imparatorun küçük figürünü.

AR/Ant., 22,8 mm., 3,34 g., ky. 12; **Müze Env. No.** 30742; **Buluntu yeri:** Satın alma.

Ref: RIC IV. III, s.37, 211; *Sear* III, s.118, 8614.

III. Gordianus (MS 238–244)

MS 243–244

Kat. No. 28 (Fotoğraf 28)

Öy.: IMP GORDIANVS PIVS FEL AVG

İmparatorun ışın taçlı ve giyimli büstü, sağa.

Ay.: FORT REDUX

Fortuna, oturur vaziyette, sola. Sağ elinde dümen, sol elinde bereket boynuzu tutuyor. Altında tekerlek.

AR/Ant., 23 mm., 4,08 g., ky. 6; **Müze Env. No.** 30753; **Buluntu yeri:** Satın alma.

Ref: RIC IV. III, s.31, 143; *Tekin*, s. 173, 692.

III. Gordianus (MS 238–244)

MS 243–244

Kat. No. 29 (Fotoğraf 29)

Öy.: IMP GORDIANVS PIVS FEL AVG

İmparatorun ışın taçlı ve giyimli büstü, sağa.

Ay.: FORT REDUX

Fortuna, oturur vaziyette, sola. Sağ elinde dümen, sol elinde bereket boynuzu tutuyor. Altında tekerlek.

AR/Ant., 23,8 mm., 4,01 g., ky. 7; **Müze Env. No.** 30754; **Buluntu yeri:** Satın alma.
Ref: *RIC* IV. III, s31, 143; *Tekin*, s. 173, 692.

I. Philippus (MS 244–249)

MS 246

Kat. No. 30 (Fotoğraf 30)

Öy.: IMP M IVL PHILIPPVS AVG

İmparatorun defne çelenkli ve giyimli büstü, sağa.

Ay.: PM TRP III COS II PP, S-C

Felicitas, ayakta, sola. Sağ elinde caduceus, sol elinde bereket boynuzu tutuyor.

AE/ Sest., 28 mm., 16,02 g., ky. 12; **Müze Env. No.** 30301; **Buluntu yeri:** Satın alma.

Ref: *RIC* IV. III, s.87, 149a; *Cohen II*, s.250, 123.

I. Philippus (MS 244–249)

MS 244–247

Kat. No. 31 (Fotoğraf 31)

Öy.: IMP PHILIPPVS AVG

İmparatorun ışın taçlı, giyimli ve zırhlı büstü, sağa.

Ay.: ANNONA AVGG

Annona, ayakta, sola. Sağ elinde mısır koçanı, sol elinde bereket boynuzu tutuyor.

AR/Ant., 23 mm., 3,93 g., ky. 7; **Müze Env. No.** 30736; **Buluntu yeri:** Satın alma.

Ref: *RIC* IV. III, s.71, 28c.

I. Philippus (MS 244–249)

MS 244–247

Kat. No. 32 (Fotoğraf 32)

Öy.: IMP M IVL PHILIPPVS AVG

İmparatorun ışın taçlı, giyimli ve zırhlı büstü, sağa.

Ay.: AEQVITAS AVGG

Aequitas, ayakta, sola. Sağ elinde terazi, sol elinde bereket boynuzu tutuyor.

AR/Ant., 22,2 mm., 2,96 g., ky. 12; **Müze Env. No.** 30749; **Buluntu yeri:** Satın alma.

Ref: *RIC* IV. III, s.71, 27b.

I. Philippus (MS 244–249)**MS 244–247****Kat. No. 33 (Fotoğraf 33)****Öy.: IMP M IVL PHILIPPVS AVG**

İmparatorun ışın taçlı, giyimli ve zırhlı büstü, sağa.

Ay.: ANNONA AVGG

Annona, ayakta, sola. Sağ elinde mısır koçanı, sol elinde bereket boynuzu tutuyor.

AR/Ant., 23,5 mm., 3,53 g., ky. 6; **Müze Env. No.** 30755; **Buluntu yeri:** Satın alma.**Ref:** *RIC* IV. III, s.71, 28b.**I. Philippus (MS 244–249)****MS 244–249****Kat. No. 34 (Fotoğraf 34)****Öy.: IMP M IVL PHILIPPVS AVG**

İmparatorun defne çelenkli, giyimli ve zırhlı büstü, sağa.

Ay.: PAX AETERNA, S-C

Pax, ayakta, sola. Sağ elinde zeytin dalı, sol elinde mızrak tutuyor.

AE/ Sest., 28 mm., 15,44 g., ky. 12; **Müze Env. No.** 30302; **Buluntu yeri:** Satın alma.**Ref:** *RIC* IV. III, s.91, 184a; *Cohen* II, s.250, 105; *Sear* III, s.158, 9002.**I. Philippus (MS 244–249)****MS 244–249****Kat. No. 35 (Fotoğraf 35)****Öy.: [IMP MI]VL PH[ILLIPVS AVG]**

İmparatorun defne çelenkli ve giyimli büstü, sağa.

Ay.: [LAET FVNDAT], S-C

Laetitia, ayakta, sola. Sağ elinde dümen, sol elinde patera tutuyor.

AE/ Sest., 29 mm., 18,54 g., ky. 12; **Müze Env. No.** 30303; **Buluntu yeri:** Satın alma.**Ref:** *RIC* IV. III, s.90, 176a.

I. Philippus (MS 244–249)**MS 244–249****Kat. No. 36 (Fotoğraf 36)****Öy.: IMP M IVL PHILIPPVS AVG**

İmparatorun defne çelenkli, giyimli ve zırhlı büstü, sağa.

Ay.: AEQVITAS AVGG, S-C

Aequitas, ayakta, sola. Sağ elinde terazi, sol elinde bereket boynuzu tutuyor.

AE/ Sest., 29,5 mm., 17,46 g., ky. 12; **Müze Env. No. 30304; Buluntu yeri:** Satın alma.**Ref:** RIC IV. III, s.89, 166b; *Cohen* II, s.250, 11.**I. Philippus (MS 244–249)****MS 244–249****Kat. No. 37 (Fotoğraf 37)****Öy.: IMP MIVL PHILIPPVS AVG**

İmparatorun defne çelenkli, giyimli ve zırhlı büstü, sağa.

Ay.: AEQVITAS AVGG, S-C

Aequitas, ayakta, sola. Sağ elinde terazi, sol elinde bereket boynuzu tutuyor.

AE/ Sest., 31 mm., 19,26 g., ky. 1; **Müze Env. No. 30305; Buluntu yeri:** Satın alma.**Ref:** RIC IV. III, s.89, 166b; *Cohen* II, s.250, 11.**I. Philippus (MS 244–249)****MS 249****Kat. No. 38 (Fotoğraf 38)****Öy.: IMP M IVL PHILIPPVS AVG**

İmparatorun ışın taçlı ve zırhlı büstü, sağa.

Ay.: VICTORIA AVG

Victoria, ayakta, sağa. Sağ elinde çelenk, sol elinde palmiye dalı tutuyor.

AR/Ant., 23 mm., 4,56 g., ky. 1; **Müze Env. No. 30744; Buluntu yeri:** Satın alma.**Ref:** RIC IV. III, s.74, 49b.

I. Philippus (MS 244–249)**MS 249****Kat. No. 39 (Fotoğraf 39)****Öy.: IMP M IVL PHILIPPVS AVG**

İmparatorun ışınlı taçlı ve giyimli büstü, sağa.

Ay.: FIDES MILIT

Fides, ayakta, sola. İki eliyle iki standart tutuyor.

AR/Ant., 24 mm., 4,66 g., ky. 2; **Müze Env. No.** 30745; **Buluntu yeri:** Satın alma.**Ref:** *RIC* IV. III, s.72, 32b.

II. Philippus (MS 247–249)

MS 244–246

Kat. No. 40 (Fotoğraf 40)

Öy.: M IVL PHILPPVS CAES

İmparatorun ışın taçlı, giyimli ve zırhlı büstü, sağa.

Ay.: PRINCIPI IVVENT

İmparator, ayakta, sola. Sağ elinde küre, sol elinde mızrak tutuyor.

AR/Ant., 22 mm., 3,69 g., ky. 12; **Müze Env. No. 30734; Buluntu yeri:** Satın alma.

Ref: RIC IV. III, s.96, 218d.

II. Philippus (MS 247–249)

MS 244–246

Kat. No. 41 (Fotoğraf 41)

Öy.: M IVL PHILIPPVS CAES

İmparatorun ışın taçlı, giyimli ve zırhlı büstü, sağa.

Ay.: PRINCIPI IVVENT

İmparator, ayakta, sola. Sağ elinde küre, sol elinde mızrak tutuyor.

AR/Ant., 22 mm., 2,41 g., ky. 1; **Müze Env. No. 30739; Buluntu yeri:** Satın alma.

Ref: RIC IV. III, s.96, 219.

Traianus Decius (MS 249–251)

MS 249–251

Kat. No. 42 (Fotoğraf 42)

Öy.: IMP C M Q TRAIANVS DECIVS AVG

İmparatorun ışın taçlı, giyimli ve zırhlı büstü, sağa.

Ay.: PANNONIAE

İki Pannoniae ayakta, sola. Ellerinde standart.

AR/Ant., 21 mm., 3,47 g., ky. 1; **Müze Env. No. 29972; Buluntu yeri:** Satın alma.

Ref: RIC IV. III, s.122, 21b; Tekin, s. 175, 707.

Traianus Decius (MS 249–251)**MS 249–251****Kat. No. 43 (Fotoğraf 43)****Öy.: IMP C M Q TRAIANVS DECIVS AVG**

İmparatorun ışın taçlı ve zırhlı büstü, sağa.

Ay.: ABVNDANTIA AVG

Abundantia, ayakta, sağa. İki eliyle bereket boynuzu tutuyor.

AR/Ant., 23,2 mm., 3,31 g., ky. 8; **Müze Env. No.** 30733; **Buluntu yeri:** Satın alma.**Ref:** RIC IV. III, s.121, 10b; *Tekin*, s. 175, 705.**Traianus Decius (MS 249–251)****MS 249–251****Kat. No. 44 (Fotoğraf 44)****Öy.: IMP C M Q TRAIANVS DECIVS AVG**

İmparatorun ışın taçlı ve zırhlı büstü, sağa.

Ay.: VICTORIA AVG

Victoria, ayakta, sola. Sağ elinde çelenk, sol elinde palmiye tutuyor.

AR/Ant., 24 mm, 4,63 g., ky. 12; **Müze Env. No.** 30737; **Buluntu yeri:** Satın alma.**Ref:** RIC IV. III, s.123, 29c; *Sear* III, s.200, 9387; *Tekin*, s. 176, 708.**Herrenius Etruscus (MS 249–251)****MS 250–251****Kat. No. 45 (Fotoğraf 45)****Öy.: Q HER ETR MES DECVS NOB C**

İmparatorun ışın taçlı ve giyimli büstü, sağa.

Ay.: CONCORDIA AVGG

İki el tokalaşması.

AR/Ant., 21 mm, 2,93 g., ky. 3; **Müze Env. No.** 29967; **Buluntu yeri:** Satın alma.**Ref:** RIC IV. III, s.138, 138; *Tekin*, s. 176, 710.

Trebonianus Gallus (MS 251–253)**MS 253****Kat. No. 46 (Fotoğraf 46)****Öy.: IMP CAE C VIB TREB GALLUS AUG**

İmparatorun ışın taçlı, giyimli ve zırhlı büstü, sağa.

Ay.: APOLL SALVTARI

Apollo, ayakta, sola. Sağ elinde zeytin dalı, sol elinde lyr tutuyor.

AE/Ant., 20,5 mm., 3,28 g., ky. 6; **Müze Env. No. 30519; Buluntu yeri:** Satın alma.**Ref:** RIC IV. III, s.162, 32.**Trebonianus Gallus (MS 251–253)****MS 251–253****Kat. No. 47 (Fotoğraf 47)****Öy.: IMP CC VIB TREB GALLVS AVG**

İmparatorun ışın taçlı ve zırhlı büstü, sağa.

Ay.: LIBERTAS PVBLICA

Libertas, ayakta, sola. Sağ elinde pileus, sol elinde asa tutuyor.

AR/Ant., 23 mm., 2,98 g., ky. 12; **Müze Env. No. 30738; Buluntu yeri:** Satın alma.**Ref:** RIC IV. III, s.163, 37.**Trebonianus Gallus (MS 251–253)****MS 251–253****Kat. No. 48 (Fotoğraf 48)****Öy.: IMP CAEC VIB TREB GALLVS AVG**

İmparatorun ışın taçlı ve zırhlı büstü, sağa.

Ay.: AETERNITAS AVGG

Aeternitas, ayakta, sola. Sağ elinde küreden çıkan anka kuşu tutuyor.

AR/Ant., 21,8 mm., 3,60 g., ky. 1; **Müze Env. No. 30747; Buluntu yeri:** Satın alma.**Ref:** RIC IV. III, s.162, 30.

Trebonianus Gallus (MS 251–253)**MS 251–253****Kat. No. 49 (Fotoğraf 49)****Öy.: IMP CAE C VIB TREB GALLVS AVG**

İmparatorun ışın taçlı, giyimli ve zırhlı büstü, sağa.

Ay.: LIBERTAS AVGG

Libertas, ayakta, sola. Sağ elinde pileus, sol elinde asa tutuyor.

AR/Ant., 22 mm., 3,17 g., ky. 7; **Müze Env. No. 30750; Buluntu yeri:** Satın alma.**Ref:** *RIC* IV. III, s.163, 38; *Sear* III, s.231, 9634.**Volusianus (MS 251–253)****MS 251–253****Kat. No. 50 (Fotoğraf 50)****Öy.: IMP CAE C VIB VOLVSIANO AVG**

İmparatorun ışın taçlı, giyimli ve zırhlı büstü, sağa.

Ay.: PAX AVGG

Pax, ayakta, sola. Sağ elinde zeytin dalı, sol elinde asa tutuyor.

AR/Ant., 23 mm., 3,38 g., ky. 1; **Müze Env. No. 29971; Buluntu yeri:** Satın alma.**Ref:** *RIC* IV. 3, s. 178, 180; *Cohen* II, s.260, 71.**Volusianus (MS 251–253)****MS 251–253****Kat. No. 51 (Fotoğraf 51)****Öy.: IMP CC VIB VOLVSIANVS AVG**

İmparatorun ışın taçlı, giyimli ve zırhlı büstü, sağa.

Ay.: VIRTVS AVGG

Virtus, ayakta, sağa. Sağ elinde mızrak, sol elinde kalkan tutuyor.

AR/Ant., 20,5 mm., 3,15 g., ky. 6; **Müze Env. No. 30746; Buluntu yeri:** Satın alma.**Ref:** *RIC* IV. III, s.181, 206; *Sear* III, s.245, 9776.

I. Valerianus (MS 253–260)**MS 253–254****Kat. No. 52 (Fotoğraf 52)****Öy.: IMP C P LIC VALERIANVS AVG**

İmparatorun ışın taçlı ve giyimli büstü, sağa.

Ay.: IOVI CONSERVATORI

Jupiter, ayakta, sola. Sağ elinde yıldırım demeti, sol elinde asa tutuyor.

AR, 21,5 mm., 4,05 g., ky. 7; **Müze Env. No. 30735; Buluntu yeri:** Satın alma.**Ref:** *RIC* V. I, s.41, 37..**I. Valerianus (MS 253–260)****MS 258–259****Kat. No. 53 (Fotoğraf 53)****Öy.: IMP [C P LIC VAL]ERIANVS P F AVG**

İmparatorun ışın taçlı, giyimli ve zırhlı büstü, sağa.

Ay.: ORIENS AVGG

İmparator, ayakta, sağa. Sol elinde küre tutuyor.

AE/Ant., 19,2 mm., 2,92 g.,ky. 5; **Müze Env. No. 30150; Buluntu yeri:** Satın alma.**Ref:** *RIC* V. 1, s.39, 13; *Cohen*. II, 5; *Elmer* 75.**Gallienus (MS 252–268)****MS 251–253****Kat. No. 54 (Fotoğraf 54)****Öy.: GALLIENVS AVG**

İmparatorun ışın taçlı ve zırhlı büstü, sağa.

Ay.: FEL[IC]IT PVBL

Felicitas oturur vaziyette, sola. Sağ elinde caduceus, sol elinde bereket boynuzu tutuyor. Kesimde: T

AE, 21 mm., 2,80 g., ky. 7; **Müze Env. No. 29981; Buluntu yeri:** Satın alma.**Ref:** *RIC* V. I, s.147, 192; *Cohen* II, s.266, 193.

Gallienus (MS 252–268)**Kat. No. 55 (Fotoğraf 55)****Öy.: GALLIENVVS AVG**

İmparatorun ışın taçlı başı, sağa.

Ay.: ABVNDANTIA AVGAbundantia, ayakta, sola. İki eliyle bereket boynuzu tutuyor. Solda: **B**AE/Ant., 22 mm., 3,03 g., ky. 7; **Müze Env. No. 30161; Buluntu yeri:** Satın alma.**Ref:** RIC V. I, s.144, 157.**Gallienus (MS 252–268)****Kat. No. 56 (Fotoğraf 56)****Öy.: GALLIENVVS AVG**

İmparatorun ışın taçlı ve zırhlı büstü, sağa.

Ay.: NEPTVNO CONS AVG

Oğlak, sağa.

AE/Ant., 23 mm., 3,13 g., ky. 10; **Müze Env. No. 30318; Buluntu yeri:** Satın alma.**Ref:** RIC V. I, s. 152, 244.**Gallienus (MS 252–268)****MS 254–255****Kat. No. 57 (Fotoğraf 57)****Öy.: GALLIENVVS AVG**

İmparatorun ışın taçlı ve zırhlı büstü, sağa.

Ay.: VIRTVS AVGAsker, ayakta, sola. Sağ elinde kalkan, sol elinde mızrak tutuyor. Sağda: **VI**AE/Dp., 18,8 mm., 2,95 g., ky. 7; **Müze Env. No. 30523; Buluntu yeri:** Satın alma.**Ref:** RIC V. I, s.177, 531.

II. Claudius (Gothicus) (MS 268–270)

Kat. No. 58 (Fotoğraf 58)

Öy.: IMP C CLAUDIVS AVG

İmparatorun ışın taçlı, giyimli ve zırhlı büstü, sağa.

Ay.: ANNONA AVG

Annona gemi pruvasında, sola. Sağ elinde mısır koçanı, sol elinde bereket boynuzu tutuyor.

AE/Ant., 21,5 mm., 2,60 g., ky. 1; **Müze Env. No.** 30154; **Buluntu yeri:** Satın alma.

Ref: *RIC* V. I, s.213, 18; *Cohen* II, s.299, 21.

Aurelianus (MS 270–275)

Kat. No. 59 (Fotoğraf 59)

Öy.: IMP AVRELIANVS AVG

İmparatorun ışın taçlı ve zırhlı büstü, sağa.

Ay.: ORIENS AVG

Sol, ayakta, sola. Ayaklarının altında iki tutsak var. Solda: XXI, Sağda: VII. Kesimde: Aslan.

AE/Ant., 21,8 mm., 4,26 g., ky. 12; **Müze Env. No.** 30520; **Buluntu yeri:** Satın alma.

Ref: *Cohen* II, s.304, 156; *RIC* V. I, s.272, 62.

Aurelianus (MS 270–275)

Kat. No. 60 (Fotoğraf 60)

Öy.: IMP AVRELIANVS AVG

İmparatorun ışın taçlı, giyimli ve zırhlı büstü, sağa.

Ay.: IOVI STATORI

Jupiter, ayakta, cepheden. Sağ elinde yıldırım demeti, sol elinde asa tutuyor.

AE/Ant., 20,5 mm., 3,60 g., ky. 6; **Müze Env. No.** 30152; **Buluntu yeri:** Satın alma.

Ref: *RIC* V. I, s.302, 333.

Probus (MS 276–282)**Kyzikos****Kat. No. 61 (Fotoğraf 61)****Öy.: IMP C M AVR PROBVS AVG**

İmparatorun ışın taçlı, giyimli ve zırhlı büstü, sağa.

Ay.: CLEMENTIA TEMPİmparator (sağda), Jupiter'den (solda) küre alıyor, aralarında: **T.** Kesimde: **XXI Yıldız.**AE/Ant., 23 mm., 2,82 g., ky. 6; **Müze Env. No.** 30756; **Buluntu yeri:** Satın alma.**Ref:** *RIC* V. II, s.121, 928.**Carinus (MS 283–285)****Kyzikos, MS 283–284****Kat. No. 62 (Fotoğraf 62)****Öy.: IMP C M AVR CARINVS AVG**

İmparatorun ışın taçlı, giyimli ve zırhlı büstü, sağa.

Ay.: AETERNIT AVGGAeternitas, ayakta, sola. Sağ elinde küre üstünde anka kuşu tutuyor. Kesimde: **KAI**AE/Ant., 21,8 mm., 3,53 g., ky. 12; **Müze Env. No.** 30513; **Buluntu yeri:** Satın alma.**Ref:** *RIC* V. II, s.170, 247.**Diocletianus (MS 284–305)****Kyzikos, MS 295****Kat. No. 63 (Fotoğraf 63)****Öy.: IMP CC VAL DIOCLETIANVS PF AVG**

İmparatorun ışın taçlı, giyimli ve zırhlı büstü, sağa.

Ay.: CONCORDIA MILITVMİmparator (solda), Jupiter'den (sağda) Victoria alıyor. Asa tutuyorlar. Aralarında: **KI**AE/Ant., 20,5 mm., 2,90 g., ky. 6; **Müze Env. No.** 30517; **Buluntu yeri:** Satın alma.**Ref:** *RIC* VI, s.581, 16a; *Tekin*, s. 184, 756.

Diocletianus (MS 284–305)**Heraclea, MS 295****Kat. No. 64 (Fotoğraf 64)****Öy.: IMP CC VAL DIOCLETIANVS PF AVG**

İmparatorun ışın taçlı ve giyimli büstü, sağa.

Ay.: CONCORDIA MILITVMİmparator (solda), Jupiter'den (sağda) küre üstünde Victoria alıyor. Aralarında: **HΔ**AE, 20 mm., 3,04 g., ky. 12; **Müze Env. No. 30518; Buluntu yeri:** Satın alma.**Ref:** *RIC* VI, s.531,13; *Tekin*, s. 182, 750.**Maximianus Herculus (MS 286–305)****Kyzikos, MS 295–296****Kat. No. 65 (Fotoğraf 65)****Öy.: IMP C M H MAXIMIANVS P F AVG**

İmparatorun ışın taçlı, giyimli ve zırhlı büstü, sağa.

Ay.: CONCORDIA MILITVMİmparator (sağda), Jupiter'den (solda) Victoria alıyor. Aralarında: **KA**AE/Ant., 20,8 mm., 2,48 g., ky. 7; **Müze Env. No. 30167; Buluntu yeri:** Satın alma.**Ref:** *RIC* VI, s. 580, 13.**Maximianus Herculus (MS 286–305)****Heraclea, MS 292–295****Kat. No. 66 (Fotoğraf 66)****Öy.: IMP C M A MAXIMIANVS PF AVG**

İmparatorun ışın taçlı, giyimli ve zırhlı büstü, sağa.

Ay.: CONCORDIA MILITVMİmparator (solda), Jupiter'den (sağda) Victoria alıyor. Aralarında: **HB**AE/Ant., 21,5 mm., 2,87 g., ky.12; **Müze Env. No. 30168; Buluntu yeri:** Satın alma.**Ref:** *RIC* V. II, s.289, 595; *Cohen* II, s.368, 54.

Maximianus Herculus (MS 286–305)**Heraclea, MS 292–295****Kat. No. 67 (Fotoğraf 67)****Öy.: IMP C M A MAXIMIANVS P F AVG**

İmparatorun ışın taçlı, giyimli ve zırhlı büstü, sağa.

Ay.: CONCORDIA MILITVMİmparator (solda), Jupiter'den (sağda) Victoria alıyor. Aralarında: **HB**AE, 22,7 mm., 2,18 g., ky. 12; **Müze Env. No. 30170; Buluntu yeri:** Satın alma.**Ref:** *RIC* V. II, s.289, 595; *Cohen* II, s.368, 5.**Maximianus Herculus (MS 286–305)****Kyzikos, MS 295****Kat. No. 68 (Fotoğraf 68)****Öy.: IMP CMH MAXIMIANVS PF AVG**

İmparatorun ışın taçlı, giyimli ve zırhlı büstü, sağa.

Ay.: CONCORDIA MILITVMİmparator (sağda), Jupiter'den (solda) Victoria alıyor. Aralarında: **KA**AE, 21 mm., 2,73 g., ky. 7; **Müze Env. No.30511; Buluntu yeri:** Satın alma.**Ref:** *RIC* VI, s.580, 13; *Cohen* II, s.368, 50.**Maximianus Herculus (MS 286–305)****Kyzikos, MS 295–299****Kat. No. 69 (Fotoğraf 69)****Öy.: IMP CMA MAXIMIANVS PF AVG**

İmparatorun ışın taçlı ve zırhlı büstü, sağa.

Ay.: CONCORDIA MILITVMİmparator (solda), Jupiter'den (sağda) Victoria alıyor. Aralarında: **KA**AE/Ant., 21 mm., 2,95 g., ky. 12; **Müze Env. No. 30317; Buluntu yeri:** Satın alma.**Ref:** *RIC* VI, s.581, 15b; Tekin, s. 175, 764.

I. Constantius (MS 305–306)**MS 295–296 (Caesar)****Heraclea****Kat. No. 70 (Fotoğraf 70)****Öy.: FL VAL CONSTANTIVS NOB CAES**

İmparatorun ışın taçlı, giyimli büstü, sağa.

Ay.: CONCORDIA MILITVMİmparator (solda), Jupiter'den (sağda) Victoria alıyor. Aralarında: **HA**AE, 21,7 mm., 2,56 g., ky. 6; **Müze Env. No.** 29984; **Buluntu yeri:** Satın alma.**Ref:** *RIC* VI, s 531, 15.**I. Constantius (MS 305–306)****MS 295–296****Kyzikos****Kat. No. 71 (Fotoğraf 71)****Öy.: FL VAL CONSTANTIVS NOB CAES**

İmparatorun ışın taçlı ve zırhlı büstü, sağa.

Ay.: CONCORDIA MILITVMİmparator (sağda), Jupiter'den (solda) küre üstünde Victoria alıyor. Aralarında: **KA**AE, 22,5 mm., 2,74 g., ky. 5; **Müze Env. No.** 30165; **Buluntu yeri:** Satın alma.**Ref:** *RIC* VI, s.580, 14a.**I. Constantius (MS 305–306)****Kyzikos, MS 297–299****Kat. No. 72 (Fotoğraf 72)****Öy.: FL VAL CONSTANTIVS NOB CAES**

İmparatorun defne çelenkli başı, sağa.

Ay.: GENIO AVGG ET CAESARVM NN

Genius, ayakta, sola. Sağ elinde patera, sol elinde bereket boynuzu tutuyor. Kesimde:

KAAE, 29 mm., 8,39 g., ky. 12; **Müze Env. No.** 30190; **Buluntu yeri:** Satın alma.**Ref:** *RIC* VI, s.580, 11; *Sear* 3670.

I. Constantinus (MS 307–337)**Kyzikos, MS 317–320****Kat. No. 73 (Fotoğraf 73)****Öy.: IMP CONSTANTINVS AVG**

İmparatorun diademli ve giyimli büstü, sola.

Ay.: IOVI CONSERVATORI AVGGJupiter, ayakta, sola. Sağ elinde Victoria, sol elinde asa tutuyor. Solda çelenk, sağda: **A.**Kesimde: **SNK**AE, 20 mm., 3,17 g., ky. 12; **Müze Env. No.** 30179; **Buluntu yeri:** Satın alma.**Ref:** *RIC* VII, s.644, 8.**I. Constantinus (MS 307–337)****Arelate, MS 319****Kat. No. 74 (Fotoğraf 74)****Öy.: IMP CONSTANTINVS AVG**

İmparatorun miğferli ve zırlı büstü, sağa.

Ay.: VICTORIAE LAETAE PRINC PERPKarşılıklı duran iki Victoria ve aralarında altar, altların üstünde: **VOT PR.** Kesimde:**SARL**AE, 19 mm., 3,01g., ky. 12; **Müze Env. No.** 30188; **Buluntu yeri:** Satın alma.**Ref:** *RIC* VII, s.255, 191.**I. Constantinus (MS 307–337)****Nicomedia, MS 324–325****Kat. No. 75 (Fotoğraf 75)****Öy.: CONSTANTINVS AVG**

İmparatorun inci diademli başı, sağa.

Ay.: PROVIDENTIAE AVGGKarargâh kapısı ve ortada yıldız. Kesimde: **SMNA.**AE, 20 mm., 2,14 g., ky. 1; **Müze Env. No.** 30184; **Buluntu yeri:** Satın alma.**Ref:** *Sear* 1988, s.326, 3878; *RIC* VII, s.615, 90.

I. Constantinus (MS 307–337)**Heraclea, MS 325–326****Kat. No. 76 (Fotoğraf 76)****Öy.: CONSTANTINVS AVG**

İmparatorun inci diademli başı, sağa.

Ay.: DN CONSTANTINI MAX AVGÇelenkte: **VOT XXX**. Kesimde: **SMHB**AE, 18 mm., 2,27 g., ky. 6; **Müze Env. No. 30528; Buluntu yeri:** Satın alma.**Ref:** RIC VII, s.550, 69.**I. Constantinus (MS 307–337)****Constantinopolis, MS 330–333****Kat. No. 77 (Fotoğraf 77)****Öy.: CONSTANTINVS MAX AVG**

İmparatorun rozet diademli, giyimli ve zırhlı büstü, sağa.

Ay.: GLORIA EXERCITVSKarşılıklı duran iki asker, sağ ellerinde mızrak, sol ellerinde kalkan tutuyorlar, aralarında iki standart. Kesimde: **CONSA**AE, 19,5 mm., 2,26 g., ky. 12; **Müze Env. No. 30180; Buluntu yeri:** Satın alma**Ref:** RIC VII, s.579, 59**I. Constantinus (MS 307–337)****Constantinopolis, MS 333–335****Kat. No. 78 (Fotoğraf 78)****Öy.: CONSTANTINVS MAX AVG**

İmparatorun rozet diademli, giyimli ve zırhlı büstü, sağa.

Ay.: GLORIA EXERCITVSKarşılıklı duran iki asker, sağ ellerinde mızrak, sol ellerinde kalkan tutuyorlar, aralarında iki standart. Kesimde: **CONSB**AE, 17,5 mm., 2,36 g., ky. 6; **Müze Env. No. 30181; Buluntu yeri:** Satın alma**Ref:** RIC VII, s.582, 80

I. Constantinus (MS 307–337)**Heraclea, MS 330–335****Kat. No. 79 (Fotoğraf 79)****Öy.: CONSTANTINVS MAX AVG**

İmparatorun rozet diademli, giyimli ve zırlı büstü, sağa.

Ay.: GLORIA EXERCITVSKarşılıklı duran iki asker, sağ ellerinde ellerinde mızrak, sol ellerinde kalkan tutuyorlar, aralarında iki standart. Kesimde: **SMNA**AE, 17,2 mm., 2,19g., ky. 12; **Müze Env. No.** 30185; **Buluntu yeri:** Satın alma.**Ref:** *RIC* VII, s.558, 126.**I. Licinius (MS 308–324)****Heraclea, MS 313****Kat. No. 80 (Fotoğraf 80)****Öy.: IMP C VAL LICIN LICINIVS PF AVG**

İmparatorun defne çelenkli başı, sağa.

Ay.: IOVI CONSERVATORI AVGG

Jupiter, ayakta, sola. Sağ elinde Victoria, sol elinde asa tutuyor, önünde kartal ve sağda

B. Kesimde: SMHTAE, 23 mm., 3,13 g., ky. 12; **Müze Env. No.** 30502; **Buluntu yeri:** Satın alma.**Ref:** *RIC* VII, s.541, 73.**I. Licinius (MS 308–324)****Nicomedia, MS 313–317****Kat. No. 81 (Fotoğraf 81)****Öy.: IMP C VAL LICINLICINIVS PF AVG**

İmparatorun defne çelenkli başı, sağa.

Ay.: IOVI CONSER[VATORI]Jupiter, ayakta, sola. Sağ elinde Victoria, sol elinde asa tutuyor. Solda: kartal, sağda: **Γ** var. Kesimde: **SMNΓ**AE, 24 mm., 2,75 g., ky. 6; **Müze Env. No.** 30166; **Buluntu yeri:** Satın alma.**Ref:** *RIC* VII, s.601, 13; *Tekin*, s. 188, 783.

I. Licinius (MS 308–324)**Siscia, MS 319****Kat. No. 82 (Fotoğraf 82)****Öy.: IMP LICINIVS AVG**

İmparatorun defne çelenkli büstü, sağa.

Ay.: VICT LAETAE PRINC PERPİki Victoria ve aralarında altar, ortada: **VOT M**, altarda: I. Kesimde: **ASİS**AE, 18 mm., 2,20 g., ky. 7; **Müze Env. No. 30506; Buluntu yeri:** Satın alma.**Ref:** *RIC* VII, s.435, 86.**I. Licinius (MS 308–324)****Kyzikos, MS 317–320****Kat. No. 83 (Fotoğraf 83)****Öy.: IMP LICINIVS AVG**

İmparatorun inci diademli ve zırhlı büstü, sola.

Ay.: IOVI CONSERVATORI AVGG

Jupiter, ayakta, sola. Sağ elinde Victoria, sol elinde asa tutuyor, solda: Çelenk, sağda:

A. Kesimde: SMKAE, 18,8 mm., 2,71 g., ky. 5; **Müze Env. No. 30505; Buluntu yeri:** Satın alma.**Ref:** *RIC* VII, s.644, 9.**I. Licinius (MS 308–324)****Nicomedia, MS 321–324****Kat. No. 84 (Fotoğraf 84)****Öy.: IMP C VAL LICIN LICINIVS PF AVG**

İmparatorun ışın taçlı, giyimli ve zırhlı büstü, sağa.

Ay.: IOVI CONSERVATORIJupiter, ayakta, sola. Sağ elinde Victoria, sol elinde asa tutuyor. Solda: **Kartal**, sağda:tutsak. Sağda: **XIII Mu** Kesimde: **SMNB**AE, 19,8 mm., 2,62 g., ky.12; **Müze Env. No. 30169; Buluntu yeri:** Satın alma.**Ref:** *RIC* VII, s.607, 44.

I. Licinius (MS 308–324)**Heraclea, MS 321–324****Kat. No. 85 (Fotoğraf 85)****Öy.: IMP C VAL LICIN LICINIVS P F AVG**

İmparatorun ışın taçlı, giyimli ve zırhlı büstü, sağa.

Ay.: IOVI CONSERVATORI

Jupiter, ayakta, sola. Sağ elinde Victoria, sol elinde asa tutuyor, önünde tutsak. Sağda:

XII Mu. Kesimde: SMHIAE, 19,8 mm., 2,05 g., ky. 11; **Müze Env. No. 30503; Buluntu yeri:** Satın alma.**Ref:** RIC VII, s.548, 52.**Delmatius (MS 335–337)****Siscia, MS 335–336****Kat. No. 86 (Fotoğraf 86)****Öy.: FL DELMATIVS NOB C**

İmparatorun defne çelenkli, giyimli ve zırhlı büstü, sağa.

Ay.: GLORIA EXERCITVSİki asker ellerinde sağ ellerinde mızrak, sol ellerinde kalkan tutuyorlar, aralarında standart. Kesimde: **BSIS**AE, 17 mm., 1,67 g., ky. 12; **Müze Env. No. 30155; Buluntu yeri:** Satın alma.**Ref:** RIC VII, s. 458, 256b.**Delmatius (MS 335–337)****Kyzikos, MS 336–337****Kat. No. 87 (Fotoğraf 87)****Öy.: FL IVL DELMATIVS NOB C**

İmparatorun defne çelenkli ve zırhlı büstü, sağa.

Ay.: GLORIA EXERCITVSİki asker ayakta, sağ ellerinde mızrak, sol ellerinde kalkan tutuyorlar, aralarında standart. Kesimde: **SMKA**AE/Follis., 17 mm., 1,42 g., ky. 11; **Müze Env. No. 30156; Buluntu yeri:** Satın alma.**Ref:** RIC VII, s.659, 132; LRBC I, 1270.

II. Constantinus (MS 337–340)

Kyzikos, MS 324–325

Kat. No. 88 (Fotoğraf 88)

Öy.: CONSTANTINVS AVG

İmparatorun inci diademli başı, sağa.

Ay.: PROVIDENTIAE AVGG

Karargâh kapısı, ortada: yıldız. Kesimde: **SMT**

AE, 19 mm., 2,44 g., ky. 6; **Müze Env. No. 30178; Buluntu yeri:** Satın alma.

Ref: *RIC* VII, s.647, 24.

II. Constantinus (MS 337–340)

Constantinopolis, MS 330–333

Kat. No. 89 (Fotoğraf 89)

Öy.: CONSTANTINVS IVN NOB C

İmparatorun inci diademli ve giyimli büstü, sağa.

Ay.: GLOR[IA EXERCIT]VS

İki asker ayakta, sağ ellerinde mızrak, sol ellerinde kalkan tutuyorlar, aralarında iki standart. Kesimde: **CONST**

AE/Aes., 18 mm., 2,05 g., ky. 6; **Müze Env. No. 30532; Buluntu yeri:** Satın alma.

Ref: *RIC* VII, s.579, 60.

II. Constantinus (MS 337–340)

Kyzikos, MS 331–333

Kat. No. 90 (Fotoğraf 90)

Öy.: CONSTANTINVS IVN NOB C

İmparatorun defne çelenkli, giyimli ve zırhlı büstü, sağa.

Ay.: GLORIA EXERCITVS

İki asker ayakta, sağ ellerinde mızrak, sol ellerinde kalkan tutuyorlar, aralarında iki standart. Kesimde: **SMKI**

AE, 17,5 mm., 2,55 g., ky. 7; **Müze Env. No. 29986; Buluntu yeri:** Satın alma.

Ref: *RIC* VII, s.655, 76.

II. Constantinus (MS 337–340)

Kyzikos, MS 333–334

Kat. No. 91 (Fotoğraf 91)

Öy.: CONSTANTINVS IVN NOB C

İmparatorun inci diademli, giyimli ve zırhlı büstü, sağa.

Ay.: GLORIA EXERCITVS

İki asker ayakta, sağ ellerinde mızrak, sol ellerinde kalkan tutuyorlar, aralarında iki standart. Kesimde: **SNKB**

AE, 17 mm., 2,49 g., ky. 12; **Müze Env. No. 30186; Buluntu yeri:** Satın alma.

Ref: *RIC* VII, s.655, 83.

II. Constantinus (MS 337–340)

Antiochia, MS 335–337

Kat. No. 92 (Fotoğraf 92)

Öy.: CONSTANTINVS IVN NOB C

İmparatorun defne çelenkli ve zırhlı büstü, sağa.

Ay.: GLORIA EXERCITVS

İki asker ayakta, sağ ellerinde mızrak, sol ellerinde kalkan tutuyorlar, aralarında bir standart. Kesimde: **SMANÇ**

AE/Follis., 15 mm., 1,36 g., ky. 6; **Müze Env. No. 30187; Buluntu yeri:** Satın alma.

Ref: *RIC* VII, s.697, 109; *LRBC* I 1357.

Valens (MS 364–378)

Thessalonica, MS 364–367

Kat. No. 93 (Fotoğraf 93)

Öy.: DN VALENS PF AVG

İmparatorun diademli, giyimli ve zırhlı büstü, sağa.

Ay.: SECVRITAS REIPVBLICAE

Victoria, ayakta, sola. Sağ elinde çelenk, sol elinde hurma dalı tutuyor. Kesimde: **TESA**

AE/Aes., 17,5 mm., 2,47 g., ky. 11; **Müze Env. No. 30524; Buluntu yeri:** Satın alma.

Ref: *Cohen* II, s.402, 47; *RIC* IX, s.176, 18b.

Valens (MS 364–378)**Constantinopolis, MS 364–367****Kat. No. 94 (Fotoğraf 94)****Öy.: DN VALENS [PF] AVG**

İmparatorun inci diademli, giyimli ve zırhlı büstü, sağa.

Ay.: SECVRITAS REIPVBLICAE

Victoria, ayakta, sola. Sağ elinde çelenk, sol elinde hurma dalı tutuyor. Kesimde:

CONSSAE, 17 mm., 2,29 g., ky. 12; **Müze Env. No.** 30526; **Buluntu yeri:** Satın alma.**Ref:** RIC IX, s.216, 21.**II. Valentinianus (MS 371–392)****Heraclea, MS 379–383****Kat. No. 95 (Fotoğraf 95)****Öy.: DN VALENTINIANVS PF AVG**

İmparatorun diademli ve zırhlı büstü, sağa.

Ay.: VOT X MVLT XXKesimde: **SMHB**AE, 14,3 mm., 1,22 g., ky. 5; **Müze Env. No.** 30527; **Buluntu yeri:** Satın alma.**Ref:** RIC IX, s.196, 19b.**I. Theodosius (MS 378–395)****Nicomedia MS 378–383****Kat. No. 96 (Fotoğraf 96)****Öy.: DN THEODOSIVS PF AVG**

İmparatorun inci diademli, giyimli ve zırhlı büstü, sağa.

Ay.: CONCORDIA AVGGGRoma, ayakta, sağa. Sağ elinde mızrak, sol elinde küre tutuyor. Kesimde: **SMNT**.AE, 17,3 mm., 2,47 g., ky. 6; **Müze Env. No.** 30510; **Buluntu yeri:** Satın alma.**Ref:** RIC IX, s.257, 29c.

I. Theodosius (MS 378–395)**Nicomedia, MS 379****Kat. No. 97 (Fotoğraf 97)****Öy.: DN THEODOSIVS PF AVG**

İmparatorun inci diademli, giyimli ve zırhlı büstü, sağa.

Ay.: CONCORDIA AVGG

Constantinople, ayakta, sağa. Sağ alinde küre, sol elinde mızrak tutuyor.

AE, 19 mm., 1,53 g., ky. 12; **Müze Env. No.** 30507; **Buluntu yeri:** Satın alma.**Ref:** *RIC IX*, s.258, 31b.**I. Theodosius (MS 378–395)****Thessalonica, MS 383–388****Kat. No. 98 (Fotoğraf 98)****Öy.: DN THEODOSIVS PF AVG**

İmparatorun inci diademli, miğferli, zırhlı ve giyimli büstü, sağa.

Ay.: GLORIA [ROMANOR]VMİmparator gemide ayakta, sola. Victoria, sola, sağ eliyle dümeni tutuyor, sol boşlukta taç. Kesimde: **TESA**AE, 21, 2 mm., 5,73 g., ky. 6; **Müze Env. No.** 29982; **Buluntu yeri:** Satın alma.**Ref:** *RIC IX*, s.183, 44b.**I. Theodosius (MS 378–395)****Constantinopolis, MS 392–395****Kat. No. 99 (Fotoğraf 99)****Öy.: DN THEODOSIVS PF AVG**

İmparatorun inci diademli, giyimli ve zırhlı büstü, sağa.

Ay.: GLORIA ROMANORVMİmparator, ayakta, sağa. Sağ elinde labarum, sol elinde küre tutuyor. Kesimde: **CONSB**AE, 21 mm., 5,68 g., ky. 7; **Müze Env. No.** 30158; **Buluntu yeri:** Satın alma.**Ref:** *RIC IX*, s.235, 88a; *Cohen II*, s.406, 18.

I. Theodosius (MS 378–395)**Kyzikos, MS 392–395****Kat. No. 100 (Fotoğraf 100)****Öy.: DN THEODOSIVS PF AVG**

İmparatorun inci diademli, giyimli ve zırhlı büstü, sağa.

Ay.: GLORIA ROMANORVMİmparator, ayakta, sağa. Sağ elinde labarum, sol elinde küre tutuyor. Kesimde: **SMKB**AE, 22 mm., 4,50 g., ky. 1; **Müze Env. No. 30159; Buluntu yeri:** Satın alma.**Ref:** *RIC IX*, s.246, 27a.**I. Theodosius (MS 378–395)****Kyzikos, MS 392–395****Kat. No. 101 (Fotoğraf 101)****Öy.: DN THEODOSIVS PF AVG**

İmparatorun inci diademli, miğferli, giyimli ve zırhlı büstü, sağa.

Ay.: GLORIA ROMANORVMİmparator (solda) gemide Victoria tarafından yönlendiriliyor, sol boşlukta: **T.** Kesimde:**SMKB**AE, 22,5 mm., 4,72 g., ky. 1; **Müze Env. No. 30160; Buluntu yeri:** Satın alma.**Ref:** *RIC IX*, s.245, 23; *LRBC II*, 2563.**I. Theodosius (MS 378–395)****Heraclea, MS 392–395****Kat. No. 102 (Fotoğraf 102)****Öy.: DN THEODOSIVS PF AVG**

İmparatorun inci diademli, giyimli ve zırhlı büstü, sağa.

Ay.: GLORIA ROMANORVM

İmparator, ayakta, cepheden. Sağ elinde labarum, sol elinde küre tutuyor. Kesimde:

SMHAAE, 21,2 mm., 5,02 g., ky. 5; **Müze Env. No. 30508; Buluntu yeri:** Satın alma.**Ref:** *RIC IX*, s.198, 27a.

Arcadius (MS 383–408)**Kyzikos, MS 383****Kat. No. 103 (Fotoğraf 103)****Öy.: DN ARCADIVS PF AVG**

İmparatorun inci diademli, giyimli ve zırhlı büstü, sağa.

Ay.: GLORIA ROMANORVMİmparator, ayakta, sağa. Sağ elinde sancak, sol elinde küre tutuyor. Kesimde: **SMKA**AE, 23 mm., 5,29 g., ky.12; **Müze Env. No. 30157; Buluntu yeri:** Satın alma.**Ref:** *RIC IX*, s.243, 15.**Arcadius (MS 383–408)****Kyzikos, MS 383–388****Kat. No. 104 (Fotoğraf 104)****Öy.: DN ARCADIVS PF AVG**

İmparatorun inci diademli, giyimli ve zırhlı büstü, sağa.

Ay.: VIRTVS EXERCITIİmparator, ayakta, cepheden. Sağ elinde sancak, sol elinde küre tutuyor. Ayaklarının altında tutsak. Kesimde: **SMKA**AE, 23,5 mm., 5,61 g., ky. 12; **Müze Env. No. 29980; Buluntu yeri:** Satın alma.**Ref:** *RIC IX*, s 245, 25c.**Arcadius (MS 395–408)****Constantinopolis, MS 392–395****Kat. No. 105 (Fotoğraf 105)****Öy.: DN ARCADIVS PF AVG**

İmparatorun inci diademli, giyimli ve zırhlı büstü, sağa.

Ay.: [GLORIA] ROMANORVMİmparator, ayakta, sağa. Sağ elinde sancak, sol elinde küre tutuyor. Kesimde: **CONST**AE, 21,5 mm., 6,21 g., ky. 12; **Müze Env. No. 30153; Buluntu yeri:** Satın alma.**Ref:** *RIC IX*, s.235, 88b.

Arcadius (MS 383–408)**Kyzikos, MS 392–395****Kat. No. 106 (Fotoğraf 106)****Öy.: DN ARCADIVS PF AVG**

İmparatorun inci diademli, giyimli ve zırhlı büstü, sağa.

Ay.: GLORIA ROMANORVMİmparator, ayakta, sola. Sağ elinde labarum, sol elinde küre tutuyor. Kesimde: **SMKA**AE, 22 mm., 5,72 g., ky. 1; **Müze Env. No. 30514; Buluntu yeri:** Satın alma.**Ref:** *RIC IX*, s.246, 27b.**Arcadius (MS 383–408)****Constantinopolis, MS 395–401****Kat. No. 107 (Fotoğraf 107)****Öy.: DN ARCADIVS PF AVG**

İmparatorun inci diademli, giyimli ve zırhlı büstü, sağa.

Ay.: [VIRTVS EX]ER[CITI]İmparator, ayakta, sağa. Sağ elinde mızrak, sol elinde kalkan tutuyor. Victoria, ayakta, sola, sağ eliyle imparatora çelenk veriyor, sol elinde palmiye dalı. Kesimde: **CONSB**AE, 18 mm., 2,53 g., ky. 12; **Müze Env. No. 30515; Buluntu yeri:** Satın alma.**Ref:** *LRBC II*, s.90, 2205, *RIC X*, s.246, 60.**Arcadius (MS 383–408)****Antiochia, MS 395–401****Kat. No. 108 (Fotoğraf 108)****Öy.: DN ARCADIVS PF AVG**

İmparatorun inci diademli, giyimli ve zırhlı büstü, sağa.

Ay.: VIRTVS EXERCITIİmparator, ayakta, sola. Sağ elinde mızrak, sol elinde kalkan tutuyor. Victoria, ayakta, sola, sağ eliyle imparatora çelenk veriyor, sol elinde palmiye dalı. Kesimde: **ANTI**AE, 18 mm., 3,26 g., ky. 11; **Müze Env. No. 30516; Buluntu yeri:** Satın alma.**Ref:** *RIC X*, s.247, 70; *Tekin*, s. 217, 957.

Arcadius (MS 383–408)**Kyzikos, MS 395–401****Kat. No. 109 (Fotoğraf 109)****Öy.: DN ARCADIVS PF AVG**

İmparatorun inci diademli, giyimli ve zırhlı büstü, sağa.

Ay.: VIRTVS EXERCITI

İmparator, ayakta, sağa, sağ elinde mızrak, sol elinde kalkan tutuyor, Victoria, ayakta, sola, sağ eliyle imparatora çelenk veriyor, sol elinde palmiye dalı. Kesimde: **SMKA**
 AE, 19,8 mm., 2,99 g., ky. 1; **Müze Env. No. 30319; Buluntu yeri:** Satın alma.

Ref: *RIC X*, s.247, 66b; *LRBC II*, 2580.**Arcadius (MS 383–408)****Heraclea, MS 395–401****Kat. No. 110 (Fotoğraf 110)****Öy.: DN ARCADIVS PF AVG**

İmparatorun inci diademli, giyimli ve zırhlı büstü, sağa.

Ay.: VIRTVS [EXERCITI]

İmparator, ayakta, sola, sağ elinde mızrak, sol elinde kalkan tutuyor. Victoria, sola, sağ eliyle imparatora çelenk veriyor, sol elinde palmiye dalı.

AE, 18,4 mm., 2,57 g., ky. 12; **Müze Env. No. 30321; Buluntu yeri:** Satın alma.

Ref: *RIC X*, s.246, 56.**Arcadius (MS 383–408)****Nicomedia, MS 395–401****Kat. No. 111 (Fotoğraf 111)****Öy.: DN ARCADI[VS PF AVG]**

İmparatorun inci diademli, giyimli ve zırhlı büstü, sağa.

Ay.: VIRTVS EXERCITI

İmparator, ayakta, sağa, sağ elinde mızrak, sol elinde kalkan tutuyor. Victoria, sola, sağ eliyle imparatora çelenk veriyor, sol elinde palmiye dalı. Kesimde: **SMNA**

AE, 18 mm., 3,17 g., ky. 6; **Müze Env. No. 30322, Buluntu yeri:** Satın alma.

Ref: *RIC X*, s.246, 62.

Arcadius (MS 383–408)**Kyzikos, MS 395–401****Kat. No. 112 (Fotoğraf 112)****Öy.: DN ARCADIVS PF AVG**

İmparatorun inci diademli, giyimli ve zırhlı büstü, sağa.

Ay.: VIRTVS EXERCITIİmparator, ayakta, sağa, sağ elinde mızrak, sol elinde kalkan tutuyor. Victoria, sola, sağ eliyle imparatora çelenk veriyor, sol elinde palmiye dalı. Kesimde: **SMKA**AE, 17,2 mm., 2,46 g., ky. 12; **Müze Env. No.** 30324; **Buluntu yeri:** Satın alma.**Ref:** *RIC X*, s.247, 66b; *LRBC II*, 2580.**Arcadius (MS 383–408)****Heraclea, 395–401****Kat. No. 113 (Fotoğraf 113)****Öy.: DN ARCADIVS PF AVG**

İmparatorun inci diademli, giyimli ve zırhlı büstü, sağa.

Ay.: VIRTVS EXERCITIİmparator, ayakta, sağa, sağ elinde mızrak, sol elinde kalkan tutuyor. Victoria, sola, sağ eliyle imparatora çelenk veriyor, sol elinde palmiye dalı. Kesimde: **SMHB**AE, 18 mm., 2,09 g., ky. 6; **Müze Env. No.** 30525; **Buluntu yeri:** Satın alma.**Ref:** *RIC X*, s.246, 58.**Honorius (MS 393–423)****Constantinopolis, MS 407****Kat. No. 114 (Fotoğraf 114)****Öy.: DN HONORIVS PF AVG**

İmparatorun inci diademli, giyimli ve zırhlı büstü, sağa.

Ay.: VIRTVS EXERCITIİmparator, ayakta, sağa, sağ elinde mızrak, sol elinde kalkan tutuyor. Victoria, sola, sağ eliyle imparatora çelenk veriyor, sol elinde palmiye dalı. Kesimde: **CONST**AE, 17 mm., 2,44 g., ky. 6; **Müze Env. No.** 30151; **Buluntu yeri:** Satın alma.**Ref:** *RIC X*, s.332, 1315; *LRBC II*, 20159.

Honorius (MS 393–423)**Kyzikos****Kat. No. 115 (Fotoğraf 115)****Öy.: DN HONORIVS PF AVG**

İmparatorun inci diademli, giyimli ve zırhlı büstü, sağa.

Ay.: VIRTVS EXERCITI

İmparator, ayakta, sağa, sağ elinde mızrak, sol elinde kalkan tutuyor. Victoria, sola, sağ eliyle imparatora çelenk veriyor, sol elinde palmiye dalı. Kesimde: **SMKT**

AE, 18,5 mm., 2,85 g., ky. 6; **Müze Env. No.** 30323; **Buluntu yeri:** Satın alma.

Ref: *RIC X*, s. 320, 66; *LRBC II* 2581.

Honorius (MS 393–423)**Kyzikos****Kat. No. 116 (Fotoğraf 116)****Öy.: DN HONORIVS PF AVG**

İmparatorun inci diademli, giyimli ve zırhlı büstü, sağa.

Ay.: VIRTVS EXERCITI

İmparator, ayakta, sola, sağ elinde mızrak, sol elinde kalkan tutuyor. Victoria, sola, sağ eliyle imparatora çelenk veriyor, sol elinde palmiye dalı. Kesimde: **SMKA**

AE, 19 mm., 2,60 g., ky. 12; **Müze Env. No.** 30521; **Buluntu yeri:** Satın alma.

Ref: *RIC X*, s. 320, 68; *Tekin*, s. 219, 969; *LRBC II*, 2581.

Honorius (MS 393–423)**Kyzikos****Kat. No. 117 (Fotoğraf 117)****Öy.: DN HONORIVS PF AVG**

İmparatorun inci diademli, giyimli ve zırhlı büstü, sağa.

Ay.: VIRTVS EXERCITI

İmparator, ayakta, sağa, sağ elinde mızrak, sol elinde kalkan tutuyor. Victoria, sola, sağ eliyle imparatora çelenk veriyor, sol elinde palmiye dalı. Kesimde: **SMKA**

AE, 16 mm., 1,90 g., ky. 1; **Müze Env. No.** 30522; **Buluntu yeri:** Satın alma.

Ref: *RIC X*, s.320, 68; *Tekin*, s. 219, 969; *LRBC II*, 2581.

DİZİN**Müze Envanter No:****Katalog No:**

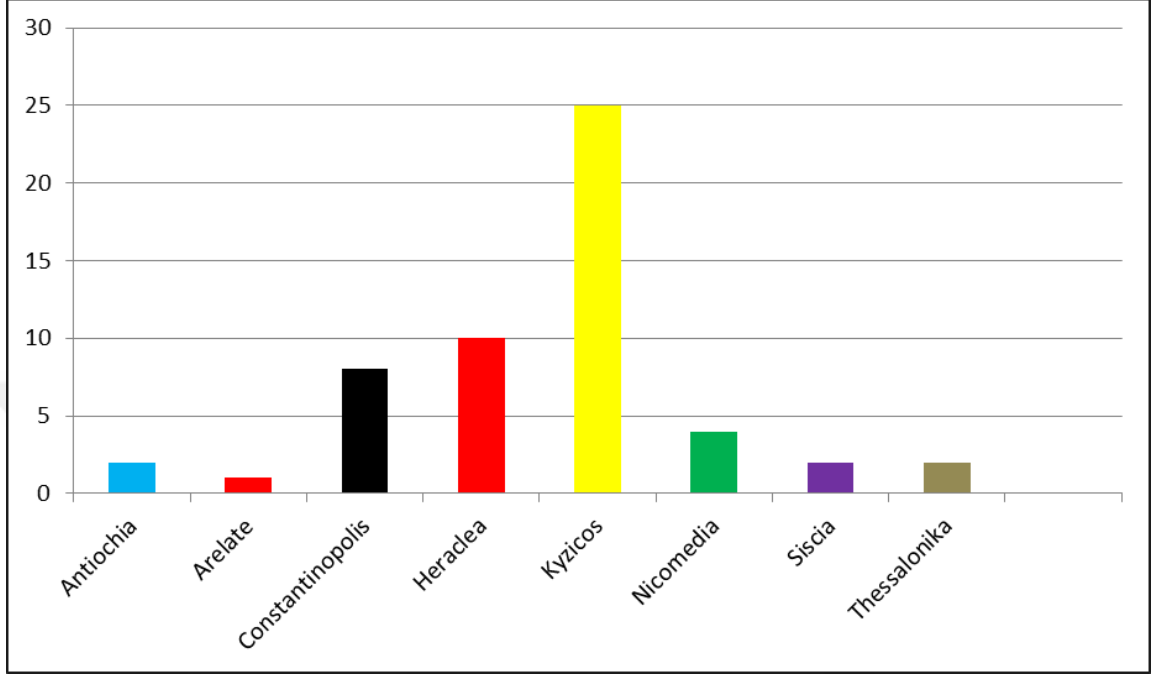
30731	1
30726	2
29959	3
30720	4
30732	5
30147	6
30727	7
30725	8
29969	9
30728	10
30716	11
30729	12
30730	13
30721	14
30751	15
30719	16
29962	17
29963	18
29968	19
29964	20
30306	21
30307	22
30715	23
30740	24

30748	25
30741	26
30743	27
30742	28
30753	29
30754	30
30148	31
30301	32
30736	33
30749	34
30755	35
30302	36
30303	37
30304	38
30305	39
30744	40
30745	41
30734	42
30739	43
29972	44
30733	45
30737	46
29967	47
30519	48
30738	49
30747	50

30750	51
29971	52
30746	53
30735	54
30150	55
29981	56
30161	57
30318	58
30523	59
30154	60
30520	61
30152	62
30756	63
30513	64
30517	65
30518	66
30167	67
30168	68
30170	69
30511	70
30317	71
29984	72
30165	73
30190	74
30179	75
30188	76

30184	77
30528	78
30180	79
30181	80
30185	81
30502	82
30166	83
30506	84
30505	85
30169	86
30503	87
30155	88
30156	89
30178	90
30532	91
29986	92
30186	93
30187	94
30524	95
30526	96
30527	97
30510	98
30507	99
29982	100
30158	101
30159	102

30160	103
30508	104
30157	105
29980	106
30153	107
30514	108
30515	109
30516	110
30319	111
30321	112
30322	113
30324	114
30525	115
30151	116
30323	117

EKLER**EK 1. GRAFİKLER****Grafik 1.** Darphanesi Belli Olan Sikkelerin Darphane Dağılımları

EK 2.TABLolar

Tablo 1. As Biriminin Önyüz, Arka Yüz ve Değer İşaretleri

Birim	Ön yüz	Arka yüz	Değer İşareti
As	Ianus başı	Gemi pruvası	I
Semis	Saturnus başı	Gemi pruvası	S
Triens	Minerva başı	Gemi pruvası	
Quadrans	Hercules başı	Gemi pruvası	...
Sextans	Mercurius başı	Gemi pruvası	..
Uncia	Bellona başı	Gemi pruvası	.

Tablo 2. İmparatorluk Dönemi Sikkelerinde Yer Alan Unvanlar ve Açıklamaları

Unvan	Açılımı	Anlamı
IMP	İmparator	Başkomutan
CAES	Caesar	Kanuni yolla tahta gelen
AVG	Augustus	Kâinatın (Evrennin) sahibi
PON MAX	Pontifex Maximus	Roma dininin başı
TRP	Tribunica Potestate	Devletin sivil iradesi (Tribunluk gücü)
COS	Consul	İmparatorluğun en büyük memurluğu
PP	Pater Patriae	Vatanın babası
DN	Dominus Noster	Efendimiz

Tablo 3. Roma İmparatorluk Dönemi darphane sembolleri ve darphaneleri

Sembol	Darphane	Ülke
ALE, SMAL	Alexandria (Mısır)	Mısır
AMB	Ambianum	Fransa
AN, ANT, ANTOB, SMAN	Antiochia	Türkiye
AQ, AQVIL, AQOB, AQPS, SMAQ	Aquileia	İtalya
A, AR, ARL, CON, CONST, KON, KONSTAN	Arelate/Constantina	Fransa
SMBA	Barcino	İspanya
C, CL	Camulodunum	Büyük Britania
C, CP, CON, CONS, CONSP, CONOB	Constantinopolis	Türkiye
CM, CVZ, CVZIC, CVZIKEN, K, KV, MK, MKV, SMK	Kyzikos	Türkiye
H, HT, HERAC, HERACL, SMH, SMHT	Heraclea	Türkiye
L, ML, MLL, MLN, MSL, PLN, PLO, AVG, AVGOB, AVGPS	Londinum	Büyük Britania
LG, LP, LVG, LVGD, LVGPS, PL, PLG	Lugnudum	Fransa
K, PK, KART	Carthage	Tunus
MD, MDOB, MDPS, MED	Mediolanum	İtalya
MN, NIC, NICO, NIK, SMN	Nicomedia	Türkiye
MOST, POST	Ostia	İtalya
RV, RVPS	Ravenna	İtalya
CORMOB, R, RM, RMPS, ROMA, ROMOB, SMR, VRB, ROM	Roma	İtalya
SMSD, SER	Serdica	Bulgaristan
SIRM, SIROB, SM	Sirmium	Sırbistan
SIS, SISC, SISCP, SM	Siscia	Hırvatistan
CHES, COM, COMOB, CONOB, SMTS, TS, TES, TESA, TESOB, THES, THS, THSOB	Thessalonika	Yunanistan
SMT, T	Ticinium	İtalya
SMTR, TR, TRE, TRIOB, TRMS, TROB, TROBS, TRPS	Treveri	Almanya

Tablo 4. Katalogda Yer Alan Sikkelerin İmparatorlara Göre Dağılımı ve Katalog Numaraları

İmparator	Adet	Kat. No.
Domitianus	1	1
Traianus	1	2
Hadrianus	2	3, 4
Antonius Pius	3	5, 6, 7
Marcus Aurelius	3	8, 9, 10
Commodus	1	11
Septimius Severus	4	12, 13, 14, 15
Julia Domna	1	16
Caracalla	3	17, 18, 19
Severus Alexander	3	22, 21, 22
III. Gordianus	7	23, 24, 25, 26, 27, 28, 29
I. Philippus	10	30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39
II. Philippus	2	40, 41
Traianus Decius	3	42, 43, 44
Herennius Etruscus	1	45
Trebonianus Gallus	4	46, 47, 48, 49
Volusianus	2	50, 51
I. Valerianus	2	52, 53
Gallienus	4	54, 55, 56, 57
II. Cladius	1	58
Aurelianus	2	59, 60
Probus	1	61
Carinus	1	62
Diocletianus	2	63, 64
Maximianus Herculus	5	65, 66, 67, 68, 69
I. Constantius	3	70, 71, 72
I. Constantinus	7	73, 74, 75, 76, 77, 78, 79
I. Licinus	6	80, 81, 82, 83, 84, 85
Delmatius	2	86, 87
II. Constantinus	5	88, 89, 90, 91, 92
Valens	2	93, 94
II. Valentinianus	1	95
I. Theodosius	7	96, 97, 98, 99, 100, 101, 102
Arcadius	11	103, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113
Honorius	4	114, 115, 116, 117

Tablo 5. Katalogda Yer Alan Sikkelerin Metal, Çap ve Ağırlıkları

Kat. No.	Metal	Çap	Ağırlık		Kat.No.	Metal	Çap	Ağırlık
1	AR	19 mm	3,06 gr		44	AR	24 mm	4,63 gr
2	AR	19,5 mm	2,62 gr		45	AR	21 mm	2,93 gr
3	AR	19 mm	2,94 gr		46	AE	20,5 mm	3,28 gr
4	AR	18 mm	3,01 gr		47	AR	23 mm	2,98 gr
5	AE	32,2 mm	22,25 gr		48	AR	21,8 mm	3,60 gr
6	AR	18 mm	3,19 gr		49	AR	22 mm	3,17 gr
7	AR	17,8 mm	2,95 gr		50	AR	23 mm	3,38 gr
8	AR	18 mm	3,20 gr		51	AR	20,5 mm	3,15 gr
9	AE	18,9 mm	3,41 gr		52	AE	21,5 mm	4,05 gr
10	AR	18,8 mm	2,91 gr		53	AR	19,2 mm	2,92 gr
11	AR	18 mm	2,93 gr		54	AE	21 mm	2,80 gr
12	AR	17,2 mm	3,02 gr		55	AE	22 mm	3,03 gr
13	AR	19 mm	3,50 gr		56	AE	23 mm	3,13 gr
14	AR	20 mm	2,57 gr		57	AE	18,8 mm	2,95 gr
15	AR	19,5 mm	3,02 gr		58	AE	21,5 mm	2,60 gr
16	AR	19,2 mm	2,62 gr		59	AE	21,8 mm	4,26 gr
17	AR	18 mm	2,46 gr		60	AE	20,5 mm	3,60 gr
18	AR	19 mm	2,34 gr		61	AE	23 mm	2,82 gr
19	AR	18,5 mm	2,90 gr		62	AE	21,8 mm	3,53 gr
20	AE	33 mm	20,64 gr		63	AE	20,5 mm	2,90 gr
21	AE	30 mm	19,24 gr		64	AE	20 mm	3,04 gr
22	AR	18,7 mm	2,53 gr		65	AE	20,8 mm	2,48 gr
23	AR	22 mm	4,86 gr		66	AE	21,5 mm	2,87 gr
24	AR	23 mm	3,56 gr		67	AE	22,7 mm	2,18 gr
25	AR	19,5 mm	2,39 gr		68	AE	21 mm	2,95 gr
26	AR	23,5 mm	3,84 gr		69	AE	21 mm	2,73 gr
27	AR	22,8 mm	3,34 gr		70	AE	21,7 mm	2,56 gr
28	AR	23 mm	4,08 gr		71	AE	22,5 mm	2,74 gr
29	AR	23,8 mm	4,01 gr		72	AE	29 mm	8,39 gr
30	AE	28 mm	16,02 gr		73	AE	20 mm	3,17 gr
31	AE	23 mm	3,93 gr		74	AE	19 mm	3,01 gr
32	AE	22,2 mm	2,96 gr		75	AE	20 mm	2,14 gr
33	AE	23,5 mm	3,53 gr		76	AE	18 mm	2,27 gr
34	AE	28 mm	15,44 gr		77	AE	19,5 mm	2,26 gr
35	AR	29 mm	18,54 gr		78	AE	17,5 mm	2,36 gr
36	AR	29,5 mm	17,46 gr		79	AE	17,2 mm	2,19 gr
37	AR	31 mm	19,26 gr		80	AE	23 mm	3,13 gr
38	AR	23 mm	4,56 gr		81	AE	24 mm	2,75 gr
39	AR	24 mm	4,66 gr		82	AE	28 mm	2,20 gr
40	AR	22 mm	3,69 gr		83	AE	18,8 mm	2,71 gr
41	AR	22 mm	2,41 gr		84	AE	19,8 mm	2,62 gr
42	AR	21 mm	3,47 gr		85	AE	19,8 mm	2,05 gr
43	AR	23,2 mm	3,31 gr		86	AE	17 mm	1,67 gr

89	AE	18 mm	2,05 gr		87	AE	17 mm	1,42 gr
90	AE	17,5 mm	2,55 gr		88	AE	19 mm	2,44 gr
91	AE	17 mm	2,49 gr		104	AE	23,5 mm	5,61 gr
92	AE	15 mm	1,36 gr		105	AE	21,5 mm	6,21 gr
93	AE	17,5 mm	2,47 gr		106	AE	22,5 mm	5,72 gr
94	AE	17 mm	2,29 gr		107	AE	18,5 mm	2,53 gr
95	AE	14,3 mm	1,22 gr		108	AE	18 mm	3,26 gr
96	AE	17,5 mm	2,47 gr		109	AE	19,8 mm	2,99 gr
97	AE	19 mm	1,53 gr		110	AE	18,4 mm	2,57 gr
98	AE	21,2 mm	5,73 gr		111	AE	18 mm	3,17 gr
99	AE	21 mm	5,68 gr		112	AE	17,2 mm	2,46 gr
100	AE	22 mm	4,50 gr		113	AE	18 mm	2,09 gr
101	AE	22, 5 mm	4,72 gr		114	AE	17 mm	2,44 gr
102	AE	21,2 mm	5,02 gr		115	AE	18,5 mm	2,85 gr
103	AE	23 mm	5,29 gr		116	AE	19 mm	2,60 gr
					117	AE	16 mm	1,90 gr

EK 3. FOTOĞRAFLAR

Fotoğraf 1

Fotoğraf 2

Fotoğraf 3

Fotoğraf 4

Fotoğraf 5

Fotoğraf 6

Fotoğraf 7

Fotoğraf 8

Fotoğraf 9

Fotoğraf 10

Fotoğraf 11

Fotoğraf 12

Fotoğraf 13

Fotoğraf 14

Fotoğraf 15

Fotoğraf 16

Fotoğraf 17

Fotoğraf 18

Fotoğraf 19

Fotoğraf 20

Fotoğraf 21

Fotoğraf 22

Fotoğraf 23

Fotoğraf 24

Fotoğraf 25

Fotoğraf 26

Fotoğraf 27

Fotoğraf 28

Fotoğraf 29

Fotoğraf 30

Fotoğraf 31

Fotoğraf 32

Fotoğraf 33

Fotoğraf 34

Fotoğraf 35

Fotoğraf 36

Fotoğraf 37

Fotoğraf 38

Fotoğraf 39

Fotoğraf 40

Fotoğraf 41

Fotoğraf 42

Fotoğraf 43

Fotoğraf 44

Fotoğraf 45

Fotoğraf 46

Fotoğraf 47

Fotoğraf 48

Fotoğraf 49

Fotoğraf 50

Fotoğraf 51

Fotoğraf 52

Fotoğraf 53

Fotoğraf 54

Fotoğraf 55

Fotoğraf 56

Fotoğraf 57

Fotoğraf 58

Fotoğraf 59

Fotoğraf 60

Fotoğraf 61

Fotoğraf 62

Fotoğraf 63

Fotoğraf 64

Fotoğraf 65

Fotoğraf 66

Fotoğraf 67

Fotoğraf 68

Fotoğraf 69

Fotoğraf 70

Fotoğraf 71

Fotoğraf 72

Fotoğraf 73

Fotoğraf 74

Fotoğraf 75

Fotoğraf 76

Fotoğraf 77

Fotoğraf 78

Fotoğraf 79

Fotoğraf 80

Fotoğraf 81

Fotoğraf 82

Fotoğraf 83

Fotoğraf 84

Fotoğraf 85

Fotoğraf 86

Fotoğraf 87

Fotoğraf 88

Fotoğraf 89

Fotoğraf 90

Fotoğraf 91

Fotoğraf 92

Fotoğraf 93

Fotoğraf 94

Fotoğraf 95

Fotoğraf 96

Fotoğraf 97

Fotoğraf 98

Fotoğraf 99

Fotoğraf 100

Fotoğraf 101

Fotoğraf 102

Fotoğraf 103

Fotoğraf 104

Fotoğraf 105

Fotoğraf 106

Fotoğraf 107

Fotoğraf 108

Fotoğraf 109

Fotoğraf 110

Fotoğraf 111

Fotoğraf 112

Fotoğraf 113

Fotoğraf 114

Fotoğraf 115

Fotoğraf 116

Fotoğraf 117

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı-Soyadı	Mehmet Kayhan MURAT
Doğum Yeri ve Tarihi	Elazığ, 25.12.1987
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	Atatürk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü
Y. Lisans Öğrenimi	-
Bildiği Yabancı Diller	İngilizce
Bilimsel Faaliyetleri	2008–2014 Zeytinliada Kazısı 2015–2016 Myra-Andriake Kazısı
İş Deneyimi	
Projeler	Aydın Arkeoloji Müzesi’nden Bir Gurup Roma Dönemi Sikkesi (2013–2014). (BAP Projesi)
Çalıştığı Kurumlar	Kafkas Üniversitesi 2015-
İletişim	
E-Posta Adres	kyhmrt@gmail.com
Tarih	